PEDAGOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY

KATEDRA BIOLOGIE

Přírodní zajímavosti Strakonicka a jejich využití v přírodovědě a vlastivědě

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Knihovna JU - PF
3115172605

Autor: Jitka Zelenková
Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jan Petr PhD.

České Budějovice, 2006

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Janu Petrovi PhD. za jeho cenné rady a připomínky, které vedly ke konečné podobě této práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Přírodní zajímavosti Strakonicka a jejich využití v přírodovědě a vlastivědě" vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Jana Petra PhD., s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Českých Budějovicích, dne 1. 5. 2006

Jitka Zelenková

ANOTACE:

Jitka Zelenková, 2006 : Přírodní zajímavosti Strakonicka a jejich využití v přírodovědě a vlastivědě

Pro zpracování tématu diplomové práce byly připraveny dvě vycházky přírodovědně a vlastivědně zaměřeny a jeden projekt.

Cílem diplomové práce je zprostředkovat žákům kontakt s bezprostředním okolím školy a bydliště. Vybrané aktivity vedou k poznání regionu Strakonicka.

Jitka Zelenková, 2006: Natural interests of region Strakonice and their application in a natural science and a geography (etnography).

For processing the theme of dissertation were prepared two walks which are focused naturally and geographically and also one christmas project.

The aim of dissertation is to provide to schoolchildren a contact with a direct surroundings of the school and the place of residence. Chosen activities lead to recognition of region Strakonice.

Obsah

1 Úvod 5
2 Literární přehled 6
2.1 Teorie vycházek 6
2.2 Teorie projektů 7
2.3 Rozbor učiva 9
2.4 Stručný přehled přírodovědného a vlastivědného učiva na 1. stupni 9
2.5 Charakteristika regionu Strakonicko 20
2.5.1 Vymezení regionu 20
2.5.2 Geomorfologická charakteristika 21
2.5.3 Socioekonomická charakteristika 21
2.5.4 Geologické poměry 22
2.5.5 Podnebí 23
2.5.6 Vodstvo 24
2.5.7 Půda, vegetace, fauna a flóra 25
2.5.8 Přírodní památky a chráněná území 26
3 Metodika 27
4 Vycházky, Projekt 28
4.1 Úvod – metodické poznámky pro učitele 28
4.2 Vycházka: Čestice – Radešov – Hoslovice 29
4.2.1 Základní informace 29
4.2.2 Cesta k pohádkovému mlýnu 30
4.2.3 Opakování získaných informací, hodnocení účinnosti vycházky 38
4.3 Vycházka – Chvalšovice – Dobrš 40
4.3.1 Základní informace 40
4.3.2 Přípravy na vycházku 41
4.3.3 Výprava rytíře Koce 44
4.3.4 Opakování získaných informací, hodnocení účinnosti vycházky 59
4.4 Vánoční projekt 61
4.4.1 Základní informace 61
4.4.2 Advent, advent 64
4.4.3 Vánoce zvířátkům 66
4.4.4 Svátky v době adventní 70
4.4.5 Jak to bylo na Štědrý den? 76
4.4.6 Než zazvoní zvoneček 82
4.5 Diskuse 84
5 Závěr 89
6 Seznam literatury a zdrojů: 90
7 PŘÍLOHY 95

1 Úvod

„Každý člověk je o to lepší a ušlechtilejší, oč více si váží přírody. Kdo si váží přírody, ten ji i miluje. Láska k přírodě by se měla vštěpovat dětem v rodinách i ve škole jako jedna z nejvzácnějších vlastností člověka."

J. A. Komenský

Příroda se svými zákonitostmi zde byla dříve než my. Člověk vstoupil do těchto zákonitostí jako host, měl je poznávat a jednat s nimi v souladu. Je to však již poměrně dlouhý čas, kdy člověk si začal stavět svá sídla a stále více se od přírody odkláněl. Nyní do přírody vstupuje a po jejích zákonech se už vůbec neptá. Není tedy divu, že výsledkem je životní prostředí, ve kterém se vůbec nedá žít. Vždy je ale čas se ze svých chyb poučit a začít s nápravou. Proč ale nezačít hned od malička?

Mladší školní věk je ideální k tomu, aby dítě poznalo ony zákonitosti přírody. V tomto období děti doslova všechno „nasávají". Na prvním stupni se nabízí příležitost k navození a prohloubení vztahu dětí k přírodě, který si pak nesou po celý život. Tento vztah žáci získávají přímým kontaktem s přírodou aneb: „Jen to co poznáme můžeme milovat a jen to co milujeme budeme chránit"(J. A. Komenský).

Pobyt ve volné přírodě spontánně probouzí v dětech zvědavost, nadšení a radost objevitelů. Žasnou nad uměleckou výstavbou pavoučí sítě, naslouchají zpěvu kosa, zkoumají kaluže a potůčky a těší se ze hry. Hra je pro dítě přirozenou záležitostí. Je to zkušenost, kterou mají již z předškolního období. Proč tedy na tuto zkušenost nenavázat, pro děti nejpřirozenější formou, formou hry?

Tématem diplomové práce jsou přírodní zajímavosti Strakonicka a jejich využití v přírodovědě a vlastivědě.

Cílem diplomové práce je navrhnout aktivity vedoucí k poznání regionu Strakonicka s vhodným zařazením do přírodovědně orientovaných předmětů na prvním stupni (zejména přírodověda ale i prvouka a vlastivěda) a vypracovat metodiku pro seznamování dětí se zvolenými biotopy a regionálními památkami a zajímavostmi přírody.

Navržené projekty a vycházky jsou určeny pro ročníky 1. stupně základní školy.

2 Literární přehled

2.1 Teorie vycházek

Jde o obvyklou formu vyučování přenesenou v souladu s určitým učebním cílem do přírody či města. Vyžaduje zcela určitou organizaci práce učitele i žáků.

Vycházka patří mezi významné formy v botanické části prvouky a přírodovědy. Umožňuje žákům pozorovat a poznávat vlastní objekty výuky, tj. rostliny v přírodním prostředí a tak je mnohem lépe poznat. V prvouce a v přírodovědě většinou využíváme možnosti komplexního pojetí vycházek, tzn. využíváme a kombinujeme různá prvoučná a přírodovědná témata a dále je propojujeme s obsahem ostatních učebních předmětů. Často v primární škole využíváme vycházek v jednotlivých ročních obdobích (fenologické vycházky). Seznamujeme tak žáky se změnami, které probíhají v přírodě během roku, které lze většinou velmi dobře s žáky pozorovat a zároveň o nich mívají i dostatek vlastních zkušeností. Současně spojujeme tuto vycházku i s poznáváním určitého přírodního prostředí (společenstvo), např. lesa, rybníka, louky, apod., kde žáci mohou pozorovat různé složky prostředí (neživou přírodu, rostliny, živočichy, působení člověka aj.) a jejich vzájemné ovlivňování (Podroužek, 2003).

Dobře připravená a provedená vycházka předpokládá:

a) učitelovu přípravu na vycházku (znalost prostředí, v němž se uskuteční, volbu správných objektů, promyšlenou organizaci práce, písemný záznam přípravy na vyučování)

b) přípravu žáků na vycházku (vzbuzení zájmu, oznámení cíle, účelné pomůcky, rozdělení úkolů a činností, vhodné oblečení)

c) náležité provedení vlastní vycházky (průběh výchovně vzdělávacího procesu na vycházce, správná volba metod a forem práce, optimální rozvržení času, zajištění bezpečnosti žáků)

d) Následné využití vycházky (rozhovor nebo beseda o zkušenostech, konfrontace s demonstračním obrazem a textem, pozorování přinesených přírodnin nebo dokumentů, vypracování pracovních listů)

Během vycházky se kromě pozorování využívá ještě mnoho dalších metod výuky – vypravování, diskuse, předvádění, upozorňování na exponáty atd. Mimořádná náročnost organizace vycházek však vyžaduje od učitele, aby uvážlivě a odpovědně rozhodl, kdy využije vycházky a kdy dá přednost práci ve třídě s použitím obrazu, modelu, filmu, diapozitivů apod.

(Tupý a kol., 1987)

2.2 Teorie projektů

Současné poznatky vývojové psychologie a předškolní pedagogiky ukazují, že velmi efektivní formou pro školní ale i předškolní vzdělávání je pedagogická práce založená na pedagogických projektech (někdy se setkáváme s termínem "projektová metoda").

Se slovem projekt se setkáme v nejrůznějších souvislostech. Obecně bývá termín projekt vnímán jako dlouhodobější plánovaná činnost, která přináší očekávané změny (např. projekt dostavby dálnice, projekt Škola bez drog ...).

Význam slova projekt je odvozen z latinského slova proicio (hodit, vrhnout vpřed, napřáhnout, ...).

Jednoznačné vymezení pojmu projekt v pedagogické literatuře nenajdeme. Mnozí autoři vůbec pojem projekt nedefinují, hovoří přímo o projektové metodě nebo o projektovém vyučování. Pedagogický slovník uvádí právě pouze pojem:

"projektová metoda", při níž jsou žáci, resp. děti vedeni k samostatnosti při řešení problémů, k praktickým činnostem a experimentování. Je odvozena z pragmatické pedagogiky podporující motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.

(<http://www.rvp.cz/sekce/21>)

Projekty mohou být různě obsáhlé a různě dlouhé (dlouhodobé, střednědobé i kratší), pro skupinu dětí, jednotlivce, celou školu atd.

Znaky pedagogického projektu (z pohledu učitele, který jej připravuje):

- **Cílená, organizovaná a promyšlená činnost** soustředěná **kolem určitého jádra**. Tím může být např. pro děti zajímavé *téma*, které vyplynulo z jejich života. Může to být *otázka*, která signalizuje problém (jak je to vlastně s Ježíškem?), může to být *umělecké dílo* (divadelní pohádka, poslech hudby, příprava výstavy dětských prací), základem projektu může být *dětský zážitek* (výlet do ZOO,), nebo *plánovaná akce či situace* (návštěva divadla, výlet do velkého města).
- Důležitá je **vnitřní propojenost projektu** - bez ní by projekt ztrácel smysl, byl by jen pouhým seskupením činností.
- Vychází z faktu, že vzdělávání v předškolním a mladším školím věku je **nejefektivnější**, učí-li se dítě **vlastní činností nebo hrou**, projekt tedy vytváří podmínky pro **prožitkové učení**, umožňuje **učení individuální i kooperativní**.
- **Směřuje k rozvoji osobnosti dítěte** - tj. k vytváření poznatků a dovedností, postojů a zároveň poskytuje prostor pro samostatnost a aktivitu, čímž naplňuje rámcové, obecné cíle RVP.
- Je založen na **vnitřní motivaci dítěte**, jeho aktivní účasti.
- Má děti vést k **řešení komplexních problémů**, vnímání skutečností v **přirozených (globálních) souvislostech**.
- **Má nějaký konkrétní výsledek** (tím může být produkt – např. naše kronika ze školy v přírodě, ale i získané poznatky, vyřešený problém, posun v postojích dětí).
- Základním znakem je **jeho zpětná vazba, průběžné vyhodnocování činností, které umožňují jejich operativní obměny, variace a doplnění plánovaného projektu**.

(<http://www.rvp.cz/sekce/21>)

2.3 Rozbor učiva

V učebních plánech učitelů 1. stupně ZŠ najdeme nejvíce vycházek v první třídě a prvním pololetí třídy druhé. Je to pochopitelné, protože si děti látku ještě nemohou přečíst a v terénu mohou využít vlastních zkušeností a prožitý zážitek má větší trvalost.

Jedná se hlavně o kapitoly týkající se změn v přírodě během různých ročních období, poznávání okolí školy a své obce či svého města, bezpečnosti cesty do školy a chování chodce jako účastníka silničního provozu.

Ve vyšších ročnících se vycházky vyskytují už jen zřídka. Důvodem je především rozšíření rozsahu učební látky a tím i nedostatek času. Všechny vzdělávací programy nechávají učiteli volnost v plánování hodin prvouky, přírodovědy i vlastivědy. Poskytují návrh témat, která by měla být probírána a cílů, kterých by mělo být dosaženo. I v těchto cílech se přibližně shodují – v přírodovědě jde o získání základních znalostí o živé i neživé přírodě, Zemi, Měsíci, letech do vesmíru, o člověku – jeho těle či jeho zásazích do přírody, o vytvoření kladného vztahu k ochraně přírody, bezpečnosti práce a zodpovědnosti za její vykonání atd. Ve vlastivědě jsou hlavními cíly základní orientace v dějinách i současném uspořádání vlasti, práce s mapou a kompasem, ale i láska k místu, kde žiji, hrdost na svůj národ atd. Oba tyto předměty navazují na prvouku, která se řídí převážně principem ročního cyklu v přírodě.

Učebnice jsou většinou koncipovány shodně s cyklem ročních období, s děním v přírodě a v lidském životě (Kolektiv 1996, Kolektiv 1997, Kolektiv 1998, Podroužek 2003).

2.4 Stručný přehled přírodovědného a vlastivědného učiva na 1. stupni

Po roce 1989 se v předmětech o přírodovědě a společnosti postupně ustálily tři modelové vzdělávací programy (Obecná škola zavedena roku 1996, přetransformovaná Základní škola zavedena roku 1996 a Národní škola zavedená roku 1998). Rozšířila se i nabídka učebnic (nakladatelství Alter, Prodos, Portál, SPN, Fortuna, Scientia a další), které se od sebe liší obsahovým pojetím jednak kvantity učiva, jednak strukturou uspořádání učiva. Jedním z často využívaných rámců učiva je pojetí přírodovědy podle ekosystémů – tzv. ekologické pojetí (věci a jevy z přírody a společnosti jsou při tomto způsobu koncipování seskupovány na základě jejich výskytu v daných ekosystémech tak, jak je mohou žáci

sledovat v přírodě). Jiným častým způsobem učiva je např. fenologické pojetí (věci a jevy jsou uspořádány na základě střídání ročních období) (Podroužek, 2003).

V programu Základní škola a Národní škola jsou vymezeny cíle vyučování tak, že je uvedeno, co by žák měl umět, jaké dovednosti by měl ovládat a jaké zaujímat postoje. V programu Obecná škola takto přesné vymezení cílů chybí, je zde vymezen pouze obsah a to, co je úkolem učitele (Kolektiv,1996). Nejpozději od roku 2007/2008 vejde v platnost Rámcový vzdělávací program (<http://www.msmt.cz/DOMEK"RVP*>). Harmonogram je jednoznačně určen Školským zákonem. Základní vzdělávání na **1. stupni** usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka. Vzdělávání svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodný způsob řešení problémů.

V programu **ZÁKLADNÍ ŠKOLA** jsou stanoveny tyto cíle v oblasti přírodovědných znalostí a dovedností:

Prvouka – žák se má naučit

- hlavní zeměpisné dominanty v místní krajině, vodní toky a plochy, silnice, železniční trať, lesní a rekreační oblasti a znát jejich názvy
- základní činnosti člověka v krajině a jeho vliv na životní prostředí
- určovat hlavní světové strany podle kompasu nebo buzoly
- určovat světové strany na mapě a znát význam barev na mapě
- chápat nebezpečí osamoceného pohybu v krajině
- popsat proměny přírody v jednotlivých ročních obdobích, chápat příčiny některých přírodních dějů a zákonitostí
- popsat vlastnosti některých látek a jejich změn na základě pozorování a pokusů
- vysvětlit základní význam vody, ohně, vzduchu, nerostů, hornin, půdy pro člověka
- určit nejznámější rostliny a živočichy vyskytující se v obci a jejím okolí, určit je podle některých částí (list, květ, plod – tvar těla, stopy)
- poznávat zástupce jednotlivých rostlin a živočichů i z jiných oblastí podle jejich základních znaků

- vysvětlit rozdíl mezi dřevinami, bylinami, houbami – savci, ptáky, plazy, rybami, hmyzem atd.
- poznat základní svátky v kalendářním roce(Vánoce, Nový rok, Štědrý den,…)
- označit některé okrasné, užitkové a chráněné rostliny, volně žijící i hospodářská zvířata
- vysvětlit význam chráněných území, zoologických zahrad, botanických zahrad
- vypěstovat nenáročnou rostlinu
- vhodně zacházet s drobnými domácími zvířaty

Přírodověda 4. ročník – žák se má naučit

- rozlišit vybrané jedovaté a jedlé druhy hub, kulturní a plané rostliny (z nich některé jednoleté, dvouleté a vytrvalé byliny), některé keře, listnaté a jehličnaté stromy, jedovaté rostliny (znát jejich nebezpečnost), léčivky a běžné plevele (podle místních podmínek)
- rozlišit některé rostliny podle diakritických znaků, (např. jabloň – hrušeň, smrk – modřín), uvést příklady odrůd kulturních rostlin
- cíleně pozorovat přírodniny
- uvést rozdíly mezi výživou zelených rostlin a hub
- rozlišit základní orgány rostlin (kořen, stonek, list), jejich funkce a uvést příklady přizpůsobení orgánů prostředí
- hovořit samostatně o přípravě živočichů a rostlin na zimu (hmyz, obratlovci, zimní spánek, opad listů, oddenky, hlízy)
- zacházet s kompasem a magnety a využívat je v praxi (např. při pochodu terénem, při dělení směsí)
- poznat vybrané nerosty (např. sůl kamennou, křemen) a horniny (např. žulu, pískovec) a vysvětlit příčiny jejich zvětrávání, vznik půdy
- popsat některé změny v přírodě, k nimž dochází v průběhu dne i roku
- pozorovat život rostlin a živočichů v zimě a vyvozovat z pozorování závěry (přizpůsobení nepříznivým podmínkám, výživa, úkryty, vztahy mezi organismy)
- vést si o pozorování stručný záznam
- rozlišovat základní ekosystémy (les, potok, rybník, louka, zahrada, pole) a uvést jejich charakteristiku (žijící organismy, vztahy mezi nimi)
- rozeznávat některé z vybraných jarních rostlin a hub (např. muchomůrku zelenou, žampion ovčí)

- vysvětlit vztahy organismů a neživé přírody (např. získávání potravy, úkryty, ochrana před nepřáteli)
- popsat některé základní práce v zemědělství, vodním hospodářství a lesnictví (např. sázení stromků) podle regionální praxe a sezonního principu
- zasadit stromek nebo keř, vypěstovat některou z běžných zelenin

Přírodověda 5. ročník – žák se má naučit

- užívat třídění organismů na skupiny podle diakritických znaků. Rozlišovat rostliny na výtrusné a semenné (byliny a dřeviny), živočichy na bezobratlé a obratlovce a svá určení zdůvodnit
- určit některé zástupce bezobratlých a obratlovců (např. saranče čárkované, cvrček polní, kobylka zelená, čmelák zemní, žížala obecná, mandelinka bramborová, včela medonosná, atd.
- uvést příklady organismů žijících v různých oblastech Evropy a světa
- uvést některé z příčin přizpůsobování organismů vnějším podmínkám
- popsat na příkladech význam energie pro život, (přírodní zdroje surovin, potrava) a nutnost šetření energií (ekologický princip)
- uvést příklady zásad ochrany přírody a životního prostředí jako celku a uplatňovat je v praktickém životě

Vlastivěda 4 - 5. ročník – žák se má naučit:

- konkretizovat pojmy území, poloha, místní krajina, místní oblast, územní a správní celek
- vyjádřit svými slovy územně správní pojmy obec, okres, region
- s pomocí vhodných map charakterizovat zeměpisné a přírodní prvky místní krajiny a místní oblasti
- charakterizovat zvláštnosti osídlení místní krajiny, uvést a charakterizovat významná města, místa a stavby regionu
- uvést a charakterizovat významné atraktivity cestovního ruchu a střediska rekreace a cestovního ruchu v regionu
- uvést a charakterizovat významné zemědělské, průmyslové, rekreační a chráněné oblasti místní oblasti, regionu
- charakterizovat stav životního prostředí regionu, uvést příklady poškozování ochrany a tvorby životního prostředí, jmenovat příklady chráněných území přírody v regionu

- uvést významné rodáky a předky, kulturní a historické památky regionu, významné události a jejich místa
- vysvětlit s porozuměním význam regionálních tradic a symbolů
- pracovat s turistickou mapou místní krajiny, porozumět její barevné grafice a smluvním značkám
- vyjmenovat a popsat státní symboly České republiky
- používat s porozuměním základní státoprávní pojmy: stát, prezident, parlament, vláda, volby, demokracie
- orientovat se ve vlastivědné mapě České republiky, vyhledat zde jednotlivé oblasti České republiky, vyjádřit jejich polohu a charakterizovat významné a typické přírodní prvky
- uvést a popsat hlavní přírodní a společenské atraktivity cestovního ruchu a rekreace v oblastech České republiky
- uvést nejvýznamnější velkoplošná chráněná území přírody v České republice
- popsat způsob života jednotlivých vrstev obyvatelstva (život ve středověké vsi, ve městě, na hradě, v klášterech,...)
- posoudit změny ve způsobu života v novověku, vyložit význam vědy a techniky pro rozvoj výroby

(Kolektiv, 1998)

V programu **NÁRODNÍ ŠKOLA** jsou stanoveny tyto cíle z oblasti přírodovědných znalostí a dovedností:

Prvouka – žák se má naučit

- zapsat počasí pomocí dohodnutých značek
- pozorovat jevy v přírodě a poznané jednoduchým způsobem sdělit
- pečovat o pokojové rostliny
- zhotovit jednoduché krmítko a doplňovat ho krmivem
- v okolí školy a bydliště určit hlavní světové strany
- třídit odpad
- pozorovat lupou a pořídit jednoduchý nákres pozorovaného
- podle instrukce provést jednoduchý pokus

Přírodověda 4. a 5. ročník – žák se má naučit

- poznávat domácí zvířata, některé typické rostliny a živočichy volně žijící
- poznávat nejběžnější nerosty a horniny vyskytující se v regionu
- popsat známého živočicha, nalézt jeho vyobrazení v atlasu, totéž u známých rostlin
- zaznamenat jednoduchá pozorování, zpracovat údaje do tabulky, pořídit jednoduchý nákres
- pozorovat lupou
- určit živočicha či rostlinu s použitím atlasu
- v přiměřené míře třídit informace
- účastnit se práce ve skupině, vyřešit dílčí úkol, spolupracovat s ostatními
- používat základní úkony první pomoci

Vlastivěda 4 - 5. ročník – žák se má naučit

- použít kompasu a směrové růžice k orientaci v krajině a na mapě podle světových stran hlavních a vedlejších
- pracovat s mapami jako hlavním zdrojem informací o určitém území
- poskytnout základní informace o místě, ve kterém žije, a o svém regionu
- poznat dějiny vlasti – pověsti a báje jako prostředek k probuzení zájmu o dějiny národa a regionu; svědectví práce našich předků uchované v památkách
- poznat základní poznatky o regionech ČR

(Kolektiv, 1997)

V programu **OBECNÁ ŠKOLA** jsou stanoveny tyto cíle z oblasti přírodovědných znalostí a dovedností:

Prvouka – žák se má naučit

- pečovat o rostliny a živočichy
- znát cyklus roku
- popsat stavbu těla rostliny
- pojmenovat domácí a volně žijící živočichy
- kalendář přírody
- seznámit se se zásahy člověka do krajiny
- pečovat o životní prostředí
- popsat reliéf krajiny (údolí, kopec, obzor) a znázornit krajinu modelem či výkresem

Přírodověda 4. ročník – žák se má naučit

- znaky živého (příjem vody, potravy, dýchání, vylučování, růst, vývoj, množení)
- podmínky pro život (sluneční záření, vzduch, voda, půda, reakce na prostředí, životní cyklus v přírodě)
- rovnováhu v přírodě, potravní řetězce
- pozorovat a poznávat život v různých biotopech (lesy, louky, pole, vody a jejich blízké okolí, města)
- popsat životní prostředí člověka

Přírodověda 5. ročník – žák se má naučit

- bohatství půdy, úrodné nížiny
- popsat zemědělské oblasti, jejich typy
- popsat hospodářský význam lesů, vod
- rozmanitost přírodních podmínek na Zemi a život v nich
- botanické a zoologické zahrady
- kultivované rostliny a chovná zvířata v různých oblastech, rostliny cizího původu pěstované u nás

Vlastivěda 4 - 5. ročník – žák by měl umět

- naučit se všímat si okolí, vnímat krajinu, rozpoznávat její významné prvky a orientovat se v ní
- seznámit se podrobněji s krajinou okolí bydliště (školy) a pěstovat v dětech vztah k místu, kde žijí
- správně se chovat v přírodě
- soustředěně pozorovat a popisovat předměty i děje
- ukázat širší kulturní oblast, která je domovem dítěte
- navodit chápání zvláštností domácího regionu a příslušnosti k větším celkům
- položit základy národní a státní hrdosti
- obrátit svou pozornost k lidské tvořivosti a k možnostem i projevům vlastní tvořivosti
- naučit se postupovat podle plánku ve městě a podle mapy v krajině

(Kolektiv, 1996)

V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU jsou stanoveny tyto cíle z oblasti přírodovědných a vlastivědných znalostí a dovedností:

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti **vzdělávacích oblastí.** Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním *vzdělávacím oborem* nebo více obsahově blízkými *vzdělávacími obory*:

Jazyk a jazyková komunikace *(Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)*
Matematika a její aplikace *(Matematika a její aplikace)*
Informační a komunikační technologie *(Informační a komunikační technologie)*
Člověk a jeho svět *(Člověk a jeho svět)*
Člověk a společnost *(Dějepis, Výchova k občanství)*
Člověk a příroda *(Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
Umění a kultura *(Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
Člověk a zdraví *(Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
Člověk a svět práce *(Člověk a svět práce)*

Vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět** je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru **Člověk a jeho svět** je členěn do *pěti tematických okruhů.*

1. V tematickém okruhu *Místo, kde žijeme* se žáci učí na základě poznávání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí v něm chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti.

Očekávané výstupy - 1. období

Žák:

- vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí

- začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)
- rozliší přírodní a umělé prvky v okolní krajině a vyjádří různými způsoby její estetické hodnoty a rozmanitost

2. V tematickém okruhu *Lidé kolem nás* si žáci postupně osvojují a upevňují základy hodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomují si význam a podstatu tolerance, pomoci solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen. Poznávají, jak se lidé sdružují, baví, jakou vytvářejí kulturu. Seznamují se se základními právy a povinnostmi, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost nebo svět (globální problémy). Celý tematický okruh tak směřuje k prvotním poznatkům dovednostem budoucího občana demokratického státu.

3. V tematickém okruhu *Lidé a čas* se žáci učí orientovat v dějích a v čase. Poznávají, jak a proč se čas měří, jak události postupují v čase a utvářejí historii věcí a dějů. Učí se poznávat, jak se život a věci vyvíjejí a jakým změnám podléhají v čase. V tematickém okruhu se vychází od nejznámějších událostí v rodině, obci a regionu a postupuje se k nejdůležitějším okamžikům v historii naší země. Podstatou tematického okruhu je vyvolat u žáků zájem o minulost, o kulturní bohatství regionu i celé země.

Očekávané výstupy - 1. období

Žák:

- využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti
- pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije
- uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost

Očekávané výstupy - 2. období

Žák:

- pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy
- využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

- rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik
- srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik
- objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů

4. V tematickém okruhu *Rozmanitost přírody* žáci poznávají Zemi jako planetu sluneční soustavy, kde vznikl a rozvíjí se život. Poznávají velkou rozmanitost i proměnlivost živé i neživé přírody naší vlasti. Jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili, že Země a život na ní tvoří jeden nedílný celek, ve kterém jsou všechny hlavní děje ve vzájemném souladu a rovnováze, kterou může člověk snadno narušit a velmi obtížně obnovovat. Na základě praktického poznávání okolní krajiny a dalších informací se žáci učí hledat důkazy o proměnách přírody, učí se využívat a hodnotit svá pozorování a záznamy, sledovat vliv lidské činnosti na přírodu, hledat možnosti, jak ve svém věku přispět k ochraně přírody, zlepšení životního prostředí a k trvale udržitelnému rozvoji.

Očekávané výstupy - 1. období

Žák:

- pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích
- roztřídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě
- provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů

Očekávané výstupy - 2. období

Žák:

- objevuje a zjišťuje propojenost prvků živé a neživé přírody, princip rovnováhy přírody a nachází souvislosti mezi konečným vzhledem přírody a činností člověka
- vysvětlí na základě elementárních poznatků o Zemi jako součásti vesmíru souvislost s rozdělením času a střídáním ročních období
- zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů, zdůvodní podstatné vzájemné vztahy mezi organismy a nachází shody a rozdíly v přizpůsobení organismů prostředí

- porovnává na základě pozorování základní projevy života na konkrétních organismech, prakticky třídí organismy do známých skupin, využívá k tomu i jednoduché klíče a atlasy
- zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat
- založí jednoduchý pokus, naplánuje a zdůvodní postup, vyhodnotí a vysvětlí výsledky pokusu

5. V tematickém okruhu *Člověk a jeho zdraví* žáci poznávají především sebe na základě poznávání člověka jako živé bytosti, která má své biologické a fyziologické funkce a potřeby.

<http://www.msmt.cz/DOMEK"RVP*>)

2.5 Charakteristika regionu Strakonicko

2.5.1 Vymezení regionu

Bývalý okres Strakonice, nacházející se v jižních Čechách se rozdělil na tři obce rozšířenou působností (ORP) – Strakonice, Blatná a Vodňany. V rámci ORP Strakonice se ymezují čtyři mikroregiony (viz příloha 1) – Svazek obcí středního Pootaví, Svazek obcí olního Pootaví, Svazek obcí šumavského Podlesí a Svazek obcí Strakonicka. Některé obce ORP Strakonice náleží svazku obcí mimo Strakonice. Jedná se o Svazek obcí Blatenska Svazek obcí Vlachovobřezka (viz. příloha 1).

Všechny čtyři mikroregiony jsou členem Spolku pro obnovu venkova a prostřednictvím ých obcí naplňují Program obnovy venkova, spolupracují v rámci iniciativy LEADER MAS (Místní akční skupina) a podílí se na realizaci rozvoje celého území.

Mikroregion střední Pootaví je vymezen územím 14 obcí, žije zde celkem 86 obyvatel. Celkově se rozkládá na ploše 11 454 ha. Osídlení je poměrně vyrovnané. ejvětším sídlem je obec Katovice, která má 1 256 obyvatel. Velkou obcí jsou i Střelské ošťice (899 obyvatel) a Volenice (599 obyvatel). Nejmenší obcí jsou Krejnice (63 obyvatel).

Mikroregion dolní Pootaví je vymezen územím 17 obcí a zaujímá plochu 13 054 ha. e zde celkem 4823 obyvatel. Největším sídlem je obec Štěkeň (900 obyvatel). Poměrně lkou obcí jsou i Čejetice (855 obyvatel) a Osek (604 obyvatel). Nejmenší obcí jsou dějovice (400 obyvatel).

Mikroregion Strakonicko je vymezen územím 9 obcí a města Strakonice, žije zde kem 25 159 obyvatel, což je dáno přítomností města Strakonice (23 512 obyvatel). Celková loha mikroregionu činí 7 753 ha. Nejmenší obcí jsou Přední Zborovice (61 obyvatel).

Diplomová práce je zaměřena na mikroregion šumavské Podlesí. Tento mikroregion je nezen územím 13 obcí a jednoho města. Zaujímá plochu 12 296 ha. Žije zde celkem 24 obyvatel. Osídlení je poměrně nevyrovnané, což je dáno především přítomností města yně, které se svými 3 214 obyvatel tvoří podstatnou část obyvatelstva mikroregionu. hým největším sídlem je obec Čestice (954 obyvatel). Nejmenší obcí jsou Vacovice obyvatel).

Charakteristickým jevem všech čtyř mikroregionů je silná vazba ostatních členských na přirozené centrum celé oblasti – město Strakonice. Ta je patrná jednak z dojíždění

obyvatel za prací, za zdravotnickými a sociálními službami a samozřejmě i propojením po stránce kultury, sportu a dalších oblastí lidského života.

(Karasová, pers. comm.).

2.5.2 Geomorfologická charakteristika

Do jižní části území (Volyňsko) zasahuje rozsáhlé a poměrně členité území Šumavského podhůří, které je erozí vodních toků značně rozčleněné a příkré. Údolní svahy zde ostře kontrastují s převládajícím kopcovitým terénem. Z tohoto celku největší část zaujímá Bavorovská vrchovina se svým jihovýchodně od Strakonic se rozkládajícím podcelkem Miloňovickou pahorkatinou s izolovanými vrchy přesahujícími 500 m (nejvyšší Kuřimanský 586 m a Ostrý 579 m). Širší okolí Volyně patří Volyňské vrchovině s řadou vrcholů přes 600 m (Kbil 664 m u Libětic, Kalný vrch 634 m u Strunkovic nad Volyňkou, Ostrý vrch 591 m, Bretaň 651 – jižně od Volyně). Dalším podcelkem Šumavského podhůří, které zasahuje jihozápadní část území je Vimperská vrchovina s Mladotickou na severu (Mladotický vrch 703 m, Damíčský vrch 739, Kústrý 839 m) a Vacovickou vrchovinou na jihu, která dosahuje přes 900 m n. m.

Mezi oba hlavní geomorfologické celky, Středočeskou pahorkatinu a Šumavské podhůří, ještě do oblasti zasahuje, podél města Strakonice, Českobudějovická pánev jako součást Jihočeských pánví.

Nejvýše položená sídla jsou Vacovice a Hoslovice, nejníže Němětice.

(Kolektiv, 2004 b).

2.5.3 Socioekonomická charakteristika

Počátky osídlení sahají až do období neolitu, tj. asi 5000 let před naším letopočtem. Vrchol kolonizace krajiny nastal v době pozdně halštatské a časně laténské, tj. 6. – 4. století před naším letopočtem. Doba laténská (mladší doba železná) je spojována s Kelty, kteří přišli z oblasti horního Rýna a Podunají. Keltové byli výborní zemědělci, vynikající řemeslníci, zejména kováři. Rýžovali na Otavě zlato a jako první na našem území razili zlaté mince. Postupně až do 10. století sem pronikali Slované. Rýžování zlata a život při obchodních

stezkách ovlivňoval kladně život v oblasti, postupné budování a rozvoj sídel dokládají listinné prameny převážně z 11. a 12. století (Podhorský, 1998).

Strakonicko lze charakterizovat jako převážně zemědělskou oblast. Zemědělství vytváří jednu z hlavních forem obživy obyvatelstva, přesto dominantní pozici v zaměstnanosti si udržuje průmysl. Přirozeným centrem průmyslové výroby a služeb v regionu je město Strakonice a Volyně. Nejznámější podniky jsou Fezko a ČZ Strakonice. Tradice textilní výroby, i když v částečně obměněné výrobkové struktuře, vydržela až do současnosti. Specifické postavení má lesnictví a rybníkářství. Transformační proces, který proběhl zejména v letech 1992 – 1994, zasáhl všechna odvětví. V průmyslu prošla řada podniků tzv. velkou privatizací a významná je i ta část hospodářství, která v rámci restitucí byla předána původním vlastníkům. Oproti jiným okresům i krajům došlo ve sledovaném regionu jen k průměrnému poklesu pracovních míst zhruba o 10 %. Uvolňované pracovní síly zatím nacházely ve své rozhodující většině uplatnění, ať již jako samostatně ekonomicky činné (živnostenská činnost), tak jako zaměstnanci nově vzniklých privátních firem. Celkově lze konstatovat, že dochází k odvětvové konverzi s výrazným poklesem podílu zemědělství a některých oborů průmyslu, zejména těch, které jsou zajišťovány velkými podniky. To je zřetelné i na poklesu průmyslové a zemědělské zaměstnanosti. Na druhé straně se výrazně rozvíjí terciární sektor, zejména obchodní síť a škála služeb zajišťovaných jak pro obyvatele, tak zejména pro podniky (Kolektiv, 2004 b).

2.5.4 Geologické poměry

Celé řešené území náleží k Českému masívu, který je geologicky jednou z nejstarších částí evropské pevniny. V nejstarší době byla tato oblast zalita mořem, na jehož dně se hromadily mohutné vrstvy usazenin z okolní pevniny. Intenzita sedimentace byla velmi různá, proces usazování několikrát přerušil ústup moře. Původní měkké a sypké sedimenty se zpevňovaly a vlivem horotvorných procesů se dostávaly do větších hloubek, kde vlivem vysokých teplot a tlaku zbřidličnatěly (krystalické břidlice).

Krystalické moldanubikum tvoří převážně sklaní podklad řešeného území. Jeho jednotvárná série, jejíž původní horniny dosahují několikakilometrové mocnosti, se usazovala v hlubokých částech mořské prohlubně za poměrného tektonického klidu a značného nanášení jílovitého a písčitého materiálu. Z toho pak vznikaly opakovanou přeměnou především biotitické pararuly a migmatity rozličného typu. Příznačné je pro tuto jednotvárnou sérii

nepatrný podíl hornin odlišného složení, např. krystalických vápenců, dolomitů a ojediněle též amfibolitů.

Pestrá série, jež se od jednotvárné odlišuje četným vložkami krystalických vápenců spolu s přechodnými polohami dolomitů, erlanů, eklogitů a amfibiolitů, grafitických hornin a křemenců, je zastoupena v území jen v malé míře západně a jižně od Strakonic.

Jižní část vymezené oblasti zabírá šumavská větev modanubického plutonu. Nejstaršími horninami jsou zde diority, k mladším patří granodiority, k nejmladším žuly s bohatým žilným doprovodem. Do severozápadní části (mezi Horažďovicemi a Strakonicemi) proniká středočeský pluton se zastoupením především biotitickým granodioritem a křemitým dioritem červenského typu.
(Kodym, 1961).

2.5.5 Podnebí

Klimaticky se Strakonický region dělí na dvě oblasti. Klimatická oblast B3 v podélném pásu Horažďovice – Strakonice (mírně teplá oblast) s charakteristikou okrsku mírně teplý, mírně suchý, převážně s mírnou zimou. Ostatní území leží v okrsku B5 s charakteristikou mírně teplý, mírně vlhký, vrchovinový.

Průměrná roční teplota je 6,5°C, v období vegetace 12,5°C.

Oblast je dále charakterizována:

- průměrný počet letních dní v roce 30 – 40
- průměrný počet ledových dní v roce 40 – 50
- průměrný počet mrazových dnů 120 – 130
- počet dní s teplotou nad 0°C 270
- počet dní nad 5°C 210
- počet dní nad 10°C 150
- počet dní nad 15°C 65

(Cvrček, Cvrčková, 1988)

2.5.6 Vodstvo

Rybníky

Vodní plochy většího významu se nacházejí mimo hranice mikroregionu. Jde především o rybniční soustavy, budované hlavně ve 13. – 16. století. Tyto soustavy jsou soustředěny zejména v kotlinách a plochých pahorkatinových reliéfech. Rybníky lze rozdělit dle soustředěného výskytu na Blatenskou, Vodňanskou a Putimskou rybniční soustavu.

V popisovaném území zbytkové části okresu existence rybníků není již tak výrazná. Ve Volyňské oblasti vzhledem k reliéfu Šumavského předhůří není žádný významný rybník. Ve Strakonické oblasti lze zaznamenat rybníky jižně od okresního města mezi obcemi Sousedovice a Mutěnicí, kde největší je Velkohorský rybník a severně od Strakonic Horní a Dolní Řepický potok.

(Cvrček, Cvrčková, 1988).

Vodní toky

Strakonicko náleží k hydrologickému povodí řeky Otavy. Ta v popisovaném mikroregionu nabírá vody z pravé strany Novosedelského potoka a Volyňky.

Otava vzniká soutokem horských řek Vydry a Křemelné u Čeňkovy pily na Šumavě, teče severně a u Horažďovic mění velkým obloukem směr toku na východní. Do regionu přitéká od Horažďovic a protéká Strakonicemi.

Otava patří k tokům s kolísavým vodním stavem, který se rychle mění po srážkách.

Volyňka – pramení na svazích Světlé hory, teče téměř stále na sever ke Strakonicím, kde ústí do Otavy.

Koryto řeky Otavy a Volyňky v přirozeném stavu provede jednoletou a dvouletou vodu. Při větších průtocích dochází k rozlivům do údolí nivy. V minulosti byla řeka upravována tak, aby se zátopy omezily. Při umísťování jakýchkoliv aktivit do inundačního území obou řek, je nutné předem vyřešit ochranu před účinky velké vody a zajistit bezpečný průtok velkých vod a průchod ledů po celé trase řeky Otavy a Volyňky.

(Cvrček, Cvrčková, 1988).

2.5.7 Půda, vegetace, fauna a flóra

Z hlediska půdní druhovosti převažují v řešeném území hlinité až hlinitopísčité půdy. Podle zatřídění do půdních typů převažují podzolové půdy a podzoly. Do Volyňské oblasti zasahují již typy hnědých horských lesních půd (Pelíšek, Sekaninová, 1979).

Z hlediska původu, vývoje a především druhového zastoupení květeny lze řadit oblast do subhercynské fytogeografické oblasti. Původním vegetačním krytem byly listnaté lesy a to v Šumavském podhůří převládaly různé druhy bučin (lipové či dobové bučiny), v nižších polohách v severní části popisovaného území převládaly spíše acidofilní doubravy (porosty dubu letního s místy vtroušeným dubem zimním, břízou bradavičnatou a lípou srdčitou). V době halštatské mohylové kultury došlo vlivem dlouhotrvajícím, převážně pastevním využíváním k hlubokým změnám ve složení těchto původních lesů nebo k jejich úplné likvidaci. Jejich náhrada během prvního staletí našeho letopočtu neznamenala obnovu původního krytu, ale přispěla ke vzniku relativně sušších a teplomilnějších lesů tvořených náhradními dřevinami (duby, břízami, osikami, borovicemi). Převážná část původních listnatých nebo smíšených lesů byla však nahrazena ekonomicky výnosnějšími smrkovými monokulturami (Cvrček, Cvrčková,1988).

V krajině šumavského podhůří přetrvala bohatá a dosti teplomilná nelesní květena. Z travin je to tráva válečka prapořitá, kvetoucí druhy zastupuje smolnička obecná, úročník bolhoj, čičorka pestrá, jetel horský a zlatý, různé druhy divizen, pupava obecná. Keřové patro zastupují porosty trnek, hlohů, lísek a mnoho druhů planých růží. V lesních okrajích jsou zastoupeny břízy, osiky, lísky, jeřáby, jívy. Na sušších loukách a pastvinách v pahorkatiném prostředí lze registrovat vzácné vstavače: kukačky, osmahlého a bezového. Poněkud častěji se zde vyskytují další vstavačové rostliny: bradáček vejčitý, vemeníček zelený, vemeník dvoulistý a pětiprstka žežulník (Cvrček, Cvrčková,1988).

Ve smrkových monokulturách a druhotných borových lesích je květena chudší. Podrost tu tvoří hlavně borůvka, brusinka, vřes, šťavel kyselý, starček hajní, ostřice třeslicovitá. Z kapradin pak mohutná hasivka orličí (Cvrček, Cvrčková,1988).

V popisovaném území je poměrně běžná lovná zvěř: srnčí, zajíci, koroptve, bažanti. Poměrně početná je i černá zvěř. V lesích i polích je početná a typická ornitofauna. Běžní lesní ptáci jsou brávník lesní, kvíčala euroasijská, strakapoud velký, sojka obecná, kukačka

obecná. Vyšší polohy hostí kosa horského a ořešníka kropenatého. Z luk a obdělávaných polí ubývá křepelky a koroptve polní. V lesopolních okrajích se objevuje poštolka obecná. Z plazů a obojživelníků lze nalézt skokana hnědého, ropuchu obecnou, rosničku, ještěrku živorodou, slepýše křehkého a užovku obojkovou (Cvrček, Cvrčková,1988).

Dostatek potravní nabídky zde mají běžné šelmy jako kuna lesní, hranostaj a lasice kolčava i tchoř tmavý. Hojně se vyskytuje i liška obecná (Cvrček, Cvrčková,1988).

2.5.8 Přírodní památky a chráněná území

Území mikroregionu je atraktivní z hlediska přírodního prostředí. Na jeho území se nacházejí oblasti, které tvoří neopomenutelnou součást našeho dědictví. Jednotlivé lokality jsou uvedeny v tabulce. Maloplošná CHÚ Volyňska (viz. příloha 2).

Název	Způsob ochrany	Poloha (Obec, lokace)
Chavalšovický potok a potok Peklov	významný krajinný prvek	Čestice, Dřešín
Chvalšovické pastviny	přírodní památka: řada význačných rostlin - kosatec sibiřský	Dřešín
Údolí Hoslovického potoka	významný krajinný prvek	Hoslovice
Na vysokém	chráněná přírodní rezervace - výskyt ohroženého druhu hořečku českého	Čestice
Kuřidlo	přírodní rezervace - zbytek vápencové doubravy	Strakonice
Ryšovy	přírodní památka - zbytek vápnomilné bučiny	Strakonice
Tůně u Hajské	přírodní památka - stanoviště ohroženého druhu žebratky bahenní	Strakonice

(Šobr, pers. comm.)

3 Metodika

Pro zpracování tématu diplomové práce byly připraveny 2 vycházky a jeden projekt.

Vlastní práci předcházelo stanovení a vymezení regionu podle správního členění obcí. Druhým krokem byla návštěva Městského úřadu ve Strakonicích a konzultace tohoto tématu.

Dalším krokem bylo shromažďování informací o sledovaném území. Informace byly získány především z dostupných informačních zdrojů. Hlavními z nich je literatura a prameny, které se týkají nejprve obecného nastudování problematiky a poté konkrétních informací, které přispívají k hlubšímu poznání regionu. Dalšími cennými zdroji jsou konzultace s pracovníky institucí, jako jsou např. zaměstnanci městských a obecních úřadů, informačního centra a další jiní. Tyto informace byly většinou získávány i od místních obyvatel a také z internetu.

Následovalo studium literatury a učebnic pro ZŠ, zpracování přírodovědných aktivit, her a zajímavostí vhodných pro výuku na 1. stupni ZŠ a vytipování vhodných lokalit pro praktickou práci v terénu.

Před vypracováním vycházek bylo nutné dané trasy blíže poznat. Důležité bylo přizpůsobit jednotlivé úkoly věku žáků. Při tomto rozhodování byly vzaty v úvahu osnovy pro ZŠ a použity učebnice prvouky a přírodovědy pro 1. stupeň ZŠ. Rozhodující bylo najít takové úkoly, aby si žáci z vycházek i projektu odnesli nové poznatky a osvojili si již poznané.

Po teoretické přípravě následovalo praktické vyzkoušení materiálů pro vycházku: Čestice – Radešov – Hoslovice. Vycházka byla realizována v pátek 9. září 2005 se žáky 5. třídy ZŠ v Česticích. Toto praktické ověření je podrobněji popsáno v diskusní části této diplomové práce.

Všechny fotografie byly pořízeny fotoaparátem CANON POWER SHOT A 85.

4 Vycházky, Projekt

4.1 Úvod – metodické poznámky pro učitele

A) Vycházky:

Důležité je, aby učitel znal trasu vycházky. Měl by si danou trasu projít dříve, než vycházku uskuteční se žáky. Může se stát, že některé úkoly z pracovních sešitů nelze splnit. Je možné si jednotlivá zastavení natočit na video a společně s dětmi před vycházkou probrat, co je na vycházce čeká.

Před uskutečněním vycházky jsou žáci seznámeni se zásadami bezpečného chování. Pokud jde učitel se žáky sám, jejich počet nesmí být větší než 25. Proto je zapotřebí vědět přesný počet žáků, kteří se vycházky účastní. Důležité je také vědět, kteří žáci jsou alergičtí a kteří potřebují pro vlastní potřebu léky. Žákům je oznámeno, že v průběhu vycházky nebudou bez souhlasu učitele trhat rostliny nebo sbírat houby. Při plnění samostatných úkolů musí mít učitel žáky na dohled, průběžně je kontroluje a přesně žákům vytyčí prostor jejich pohybu. Žákům je zakázána konzumace veškerých plodů, které najdou.

Úvod: Den před vycházkou budou žáci seznámeni s organizací, cíly a pravidly chování. Podle povahy vycházky si žáci připraví také potřebný materiál. V případě, že budou použity v průběhu vycházky pracovní sešity, budou žákům rozdány na prvním zastavení. Na prvním zastavení budou žákům opět připomenuty pravidla chování. Dále žáci dostanou informace o pomůckách k jednotlivým úkolům. Pomůcky budou dostávat až na místě plnění úkolu.

Hlavní část vycházky: Činnost na jednotlivých stanovištích. Průběžné opakování získaných informací. Úkoly na jednotlivých stanovištích kontroluje a zhodnocuje učitel.

Závěr: Ústní opakování nově získaných informací s dětmi na konci vycházky. Hodnocení účinnosti vycházky. Učitel zjistí, jak na žáka zapůsobila vycházka jako celek. S těmito informacemi může dále učitel disponovat a podle zájmu žáků tak sestavit další vycházky.

Podzimní vycházky by měly být uskutečněny v období od září do října.

B) Projekty:

Chápeme je především jako **plán pedagogické práce s dětmi**, který je zdrojem motivace a inspirace dětí i učitele, umožňuje tvořivou a cílevědomou vzdělávací práci

s dětmi. Učitel se jej přidržuje, ale svůj postup přizpůsobuje aktuálním okolnostem a opírá se o zpětné vyhodnocování.

4.2 Vycházka: Čestice – Radešov – Hoslovice

4.2.1 Základní informace

Téma: přírodovědná a vlastivědná vycházka

Cíl: aplikovat získané vědomosti; seznámit žáky s blízkým okolím

Třída: 5. ročník

Časová dotace: 4 hodiny

Délka trasy: 3,5 km

Trasa: Z obce Čestice (před ZŠ) se vydáme k osadě Radešov. V Radešově je pro žáky připraven první úkol u potoka Peklov. Cesta pokračuje dál za mírného stoupání mezi loukami ke smíšenému lesu, kde jsou stanoviště dalších úkolů. Jdeme výraznou polní cestou, kterou dále vystřídá zatravněný povrch louky (nad údolím Hoslovického potoka). Dále pokračujeme po lesní cestě přes les až do Podhosloviček, ke starému hoslovickému mlýnu (viz příloha 3).

Pro trasu bylo zvoleno celkem 10 úkolů, které žáci plní podle pokynů učitele na zvolených stanovištích. Žáci při plnění úkolů pracují s pracovními sešity (viz. volná příloha č. 32). Učitel má k dispozici metodickou příručku (viz. volná příloha č. 31). Foto z vycházky (viz příloha 5).

Pomůcky a vybavení:

a) pomůcky a vybavení učitele:

- příručka učitele, psací potřeby, pracovní sešity pro žáky
- cedník, skleničky (např. od marmelády), lupy, jemné pinzety, štětce
- šátky, ukázka - různé kousky dřeva s kůrou (s popisky), pevný papír (balicí papír), voskovky
- lepidlo a lepící páska, papírové kartičky, atlas stromů (minimálně 3x)
- atlas hub (Grünert a kol.,1995) (minimálně 3x)

- obálka s puzzle, atlas rostlin (minimálně 3x), čtvrtka
- publikace: Průvodce přírodou – STOPY (Bouchner, 1997)
- vzorky obilek, klasy jednotlivých obilnin (pšenice, žito, ječmen, oves), kartičky s názvy obilnin (pšenice, žito, ječmen, oves)
- kartičky nebo lépe ukázky jednotlivých potravin: chléb, sušenky, ovesné vločky, kroupy, pivo (postačí nálepka ze strakonického piva – NEKTAR)
- kartičky pro každého žáka (formát pohlednice)
- lékárnička, pláštěnka do deště, pití, mapa terénu, zápisník

b) pomůcky a vybavení žáků:

- psací potřeby, pracovní sešity
- pláštěnka do deště, svačina, pití
- pevná obuv, náhradní ponožky, přikrývka hlavy, větrovka
- věci osobní potřeby – nutné léky, …

4.2.2 Cesta k pohádkovému mlýnu

1. Úkol: **Živočichové v potoce** – potok Peklov protékající Radešovem

Urči kvalitu vody podle výskytu nasbíraných živočichů a rostlin

Cíl: ukázat důležitost udržení čistoty vod, citlivost živočichů na kvalitu vody

Doba trvání: 30 - 45 minut

Materiál: cedník, skleničky (např. od marmelády), lupy, jemné pinzety, štětce, pracovní sešity

- Žáky učitel rozdělí do menších skupin (maximálně po 5 – podle počtu účastníků). Každé skupině rozdá potřebný materiál a určí jim různá stanoviště v okolí potoka.
- Žáci opatrně zdvihnou nějaký kámen ve vodě a hledají vodní živočichy. Nejlépe je držet cedník po proudu pod kamenem a pak otočit.
- Živočichy přichycené ke kamenům žáci opatrně oddělí (nejlépe pinzetou nebo štětečkem)
- Při písčitém podkladu dna vodního toku žáci naplní kovový cedník materiálem ze dna potoka a pomalu s ním otáčejí. Okraj cedníku částečně činí z vody. Živočichové, kteří se objeví, budou odloveni pinzetou.

- Žáci určí odchycené živočichy (pomocí určovacího klíče, umístěného v pracovním sešitě – viz. volná příloha č.32) a jejich názvy zaznamenají do pracovního sešitu.
- Při teplém počasí musí být živočichové rychle vráceni zpět do vody.
- Hrubou a jednoduchou klasifikaci toku žáci určí pomocí schématu „Kvalita vod" – umístěným v pracovním sešitě (viz.volná příloha č. 32)
- Své poznatky si žáci zapíší do pracovních sešitů.

2. Úkol: **Poznávání stromů podle kůry** – smíšený les

Cíl: poznat různorodost kůry stromů

Doba trvání: asi 20 minut

Materiál: šátky, popřípadě různé kousky dřeva s kůrou, pevný papír, voskovky, provázek, pracovní sešity

- Představit různé druhy stromů se kterými se žáci už dříve seznámili. Podle kůry ukázat rozdíly.
- Všichni žáci si smí ohmatat tyto stromy, popř. vzorky ze sbírky.
- Poté, co se žáci seznámí s ukázkami kůry, jsou zavedení učitelem k jednotlivým stromům, aby je poznali podle kůry se zavázanýma očima. (V případě, že žák se zavázanýma očima borku neurčí, učitel mu šátek sundá).
- Žáci mají za úkol poznat celkem 7 druhů kůry – svůj typ si zapíší, dle pořadí, do pracovního sešitu (žáci se mezi sebou nedomlouvají)
- Žákům jsou přiděleny učitelem papíry a voskovky – každý žák si vybere jeden ze sedmi stromů (smrk, jedle, douglaska, habr, borovice, modřín), který je mu nejmilejší, má pro něj své kouzlo a vytvoří obtisk kůry
- Do pracovního sešitu vloží svou frotáž a napíše o jaký strom se jedná

Kůra u vybraných druhů stromů:

- smrk – šupinatá,
- jedle – když je mladá – hladká,
- douglaska – relativně měkká jako korek, popraskaná,
- buk – hladká,
- habr – vlnitá,
- borovice – popraskaná, ale tvrdá,

- modřín – popraskaná podélně i napříč, čerstvě odloupnutá místa jsou nápadně červená

3. Úkol: **Určování stromů podle listů a jehličí** – smíšený les

Cíl: seznámení s druhy dřevin (na daném místě se vyskytuje: jedle, dub, bříza, buk, jasan, smrk, borovice, modřín, jeřáb)

Doba trvání: asi 30 minut

Materiál: lepidlo a lepící páska, papírové kartičky, kapesní atlas stromů, porost s různými druhy stromů, pracovní sešity

1. Rozdělení žáků do skupin: → každému z účastníků je oznámeno – pošeptáno do ucha jméno zvířete (počet zvířat určuje počet malých skupin). Kdo rozuměl jménu zvířete, ukáže to tím, že si položí ruce na hlavu. Tím budeme vědět, kdo už se jméno zvířete dozvěděl. V zápětí požádáme účastníky, aby napodobili hlasy zvířat. Tím se účastníci rozdělí do jednotlivých skupin. Je zapotřebí dbát na to, aby hlasy zněly rozdílně. (např. pes, kočka, koza, kohout, kráva,…)

2. Zadání úkolů: → každá skupina dostane pro každý druh stromu kartičku a lepidlo.

- Účastníci skupiny si určí jeden strom nebo keř
- Mají nalézt různé listy, větvičky jehličnatých stromů a rozdělit je podle druhů a nalepit na kartičky.
- V kruhu představí každá skupina svůj strom a společně určí název stromu.
- Každá skupinka popíše kartičku správným názvem.

3. Vyhodnocení

- Výstava kartiček v kruhu.
- Žáci mají za úkol správně popsat větvičky stromů v pracovním sešitě. Ke správnému určení jim pomohou vyhotovené kartičky spolužáků nebo kapesní atlas stromů.

4. Úkol: **Hledání hub během vycházky – smíšený les**

Cíl: rozpoznání nalezených jedlých, nejedlých a jedovatých hub podle atlasu hub

Doba trvání: během vycházky (žáci jsou na úkol upozorněni na začátku vycházky) +10 minut na popsání houby hřibovité a lupenaté a zápis do tabulky

Materiál: nalezené houby (žáci jsou upozorněni, že nalezené houby nesbírají a nechávají je na místě), atlas hub, pracovní sešity

- Během vycházky žáci hledají houby.
- Podle kapesního atlasu hub žáci určí a zapíší do pracovního listu (v případě, že žáci nebudou schopni určit plodnici houby, pomůže jim s určením učitel):
  a) o jaký druh houby se jedná
  b) zda se jedná o houbu jedlou, nejedlou či jedovatou
  c) místo nalezení houby
- V pracovním sešitě mají žáci za úkol popsat houbu lupenatou a hřibovitou (plodnice s rourkami). Žáci popíší houby poté, co daný typ houby naleznou:
  a) u hřibovité houby označí klobouk, rourky, třeň, bázi
  b) u lupenaté houby označí klobouk, lupeny, prsten (límec), pochvu a hlízu, třeň
  c) odpoví na otázky pod tabulkou:
     Co je to mykorrhiza?
     Jak se nazývá vědní obor, který se zabývá studiem hub?

5. Úkol: **Květinové puzzle, poznávání lučních květin**

Cíl: Seznámení dětí s rostlinami, se kterými se mohou setkat na louce. Znalost vegetativních orgánů cévnatých rostlin - kořen, stonek, list, květ, (plod)

Doba trvání: 15 minut

Materiál: obálka s puzzle (Korbelář a kol., 1970), atlas rostlin, čtvrtka, pracovní sešity

- Žáci utvoří skupiny – z časových důvodů si pamatují skupinky ze 3 úkolu.
- Zástupce každé skupiny si vylosuje jednu obálku, kde je puzzle (viz. příloha č. 6)
- Účastníci skupiny sestaví na čtvrtku puzzle a určí název rostliny dle atlasu rostlin.
- Danou rostlinu se pokusí na louce najít (žáci rostlinu netrhají, pouze ji pozorují).
- Do pracovního sešitu rostlinu nakreslí, napíšou její název a popíšou její vegetativní orgány: kořen, stonek, list, květ a o rostlině si zjistí nějaké informace.
- Organizace práce v kruhu - po ukončení práce v pracovním sešitě představí každá skupina svou rostlinku ostatním.

6. Úkol: **Vylušti křížovku**

Cíl: oživení získaných znalostí

Doba trvání: 10 minut

Materiál: psací potřeby, pracovní sešity

1.			O	B	O	R	A	
2.			M	O	D	Ř	Í	N
3.		S	M	R	K			
4.			B	O	R	K	A	
5.		V	E	V	E	R	K	A
6.		Z	M	I	J	E		
7.	Z	A	J	Í	C			
8.			B	E	D	L	A	

1. oplocená část lesa sloužící k chovu vysoké zvěře
2. jediný opadavý jehličnan v ČR
3. nejčastěji se vyskytující jehličnan zdejších lesů
4. zkornatělá povrchová vrstva kůry
5. lesní savec, živící se zejména semínky z šišek
6. jediný jedovatý had v ČR
7. býložravec s dlouhýma ušima
8. jedlá lupenatá houba rostoucí často ve vysoké trávě

- Žáci sedí v řadě, zády otočeni statné borovici a luští křížovku.
- V tajence vyjde žákům slovo – BOROVICE.
- Tu mají žáci za úkol nakreslit vedle tajenky.
- Žáci, kteří svůj úkol splnili rychleji mají možnost se o vyluštěném stromě dozvědět něco víc. U nejbližší borovice najdou v obálce zajímavosti, které si mohou přečíst (viz. příloha č. 7).
- Obálka zvyšuje zájem žáků o její obsah.
- Každý si svou obálku založí do sešitu.

7. Úkol: **Poznej podle stopy lesního obyvatele – u krmelce**

Cíl: Rozeznání lesních zvířat podle stop, zařazení zvířat mezi masožravce, všežravce, býložravce a hmyzožravce

Doba trvání: 30 minut

Materiál: psací potřeby, publikace – Průvodce přírodou STOPY (Bouchner, 1997), pracovní sešity

- Žáci se pokusí za pomoci ukázky některých stop v pracovním sešitě určit, jaké zvíře se přišlo ke krmelci nasytit.
- Stopy, které žáci našli, v pracovním sešitě zakroužkují.
- U krmelce všichni žáci naleznou stopu **prasete divokého**, jedná se totiž o krmelec, který je v jejich teritoriu. Proto mají žáci za úkol popsat jednotlivé části těla prasete divokého a to v mysliveckém slangu.
- Žáci mají dále za úkol napsat, čím se prase divoké živí.
- Žáci v pracovním sešitě správně zařadí do tabulky zvířata žijící v lese, podle toho zda se jedná o masožravce, všežravce, býložravce nebo hmyzožravce. Uvědomí si tak různorodost lesního společenství.

8. Úkol: **Zjisti stanoviště dalších úkolů – lesní cesta v Podhoslovičkách**

Cíl: Hravou formou, písní zjistit další stanoviště

Doba trvání: 10 min

Materiál: psací potřeby, pracovní sešity

- Žáci mají za úkol zjistit na základě napsaných slov v pracovním sešitě, kam povedou jejich kroky dál.
- Pokud někdo z žáků dle daných slov nepřijde na to, že další stanoviště bude v Hoslovickém starém mlýně, jistě mu pomůže písnička: „Princezna ze mlejna", kterou si společně s dětmi zazpíváme na cestě k mlýnu (viz. volná příloha č. 31)

9. Úkol: **Poslouchej pohádku o starém mlýně**

Cíl: Seznámit se s dnes již pomalu zapomenutou mlynářskou profesí, poznat princip mletí obilí

Doba trvání: 30 minut

Materiál: psací potřeby, pracovní sešity

- U starého mlýna se žáci posadí do kruhu a učitel vypráví pohádku o starém mlýně (viz. volná příloha č. 31). Zvýší se tak zájem dětí o dané téma a žáci se prostřednictvím pohádky seznámí s jim neznámými pojmy z mlýnského prostředí. Může se tak lépe navázat na princip mletí obilí a na profesi mlynáře. Pohádku je lepší převyprávět, než pouze číst. Zprostředkuje se tak dětem větší zážitek a určitá jistota, kterou potřebují, aby se mohly vžít do vyprávění. Výraznou gestikulací, mimikou a změnou hlasu se poskytuje posluchačům osobní interpretace. Přitom je dětem poskytnut prostor k doplnění vlastních myšlenek.
- Prohlídkou mlýna bude děti provázet sám čert z pohádky (osoba převlečená za čerta, se kterou je učitel předem domluvený). Poví dětem, že od té doby, co starý mlynář zemřel, už na práci sám nestačí a proto čeká stále na mlynáře nového.
- Dětem je jejich nový kamarád Čertík – Bertík představen před mlýnem. Čert vypráví dětem, jak to ve mlýně chodilo, když pomáhal mlynáři s mletím obilí. Prostřednictvím této pohádkové postavy je dětem vysvětlen proces mletí obilí (viz. příloha 8).
- V pracovních listech si žáci doplní neúplné věty o poznatky, které se dozvěděli z vypravování.
- Nakonec si žáci společně s čertíkem zkontrolují doplněný text a rozloučí se s ním.

Staročeský Hoslovický mlýn

Na Hoslovickém potoce se v Podhoslovičkách nachází starobylý, zčásti roubený mlýn s doškovou střechou. Pozoruhodná památka patří mezi nejcennější lidovou architekturu na Prácheňsku (Oberfalcer, 2004).

Více než třista let starý mlýn, v němž žili Karel a František Harantovi, byl vyhlášen kulturní památkou prvního stupně. Původní střecha, zařízení obytných prostor i samotné mlýnice vytvářejí unikátní, v Evropě nevídaný celek, dokládající stavební podobu, vývoj a technické vybavení vesnických mlýnů. Veškeré zařízení z přelomu devatenáctého

a dvacátého století působí autenticky a zachovale, jako by si pan otec zrovna někam na chvíli odskočil.

Oba bratři se úplně izolovali od okolního světa. Státu neodvedli jedinou korunu na daních, neměli občanku, neměli peníze, nikdy nechodili nakupovat do obchodu. Jen petrolej na svícení a sůl dostávali od příbuzných. To jediné si nedokázali vyrobit. Celá rodina se řídila heslem: Od nikoho nic nechceme a také nikomu nic nedáme. K obživě jim stačil mlýn, nevelké pole, pět kusů krav, koza a pár slepic. Žili jako chudá vesnická rodina třicátých let. Když sklidili obilí, vymlátili ho cepem. Namleli mouku, z níž pak upekli chléb nebo buchty, občas uvařili slepici nebo kuře, pořád chroustali jablka. Z vymlácené slámy vyráběli došky na střechu obytné budovy, mlýnice a stodoly. Ještě v osmdesátých letech orali pluhem taženým párem volů.

Nejsložitější bylo udržet v chodu mlýnské zařízení, které nebylo modernizováno od počátku dvacátého století . V sedmdesátých letech ztrouchnivěla šest metrů dlouhá hřídel mlýnského kola. Bratři ale porazili v lese mohutný smrk a přímo na pasece z něj sekyrou a dlátem vytesali novou hřídel, která vypadala jako vysoustruhovaná.

V roce 1979 se mlýnské kolo zastavilo navždy. Rozpadla se podsejpka – plachta se speciální strukturou, jíž propadávala mouka do násypníků. To již bratři spravit nedokázali. Mouku ale dál mleli na ručním šrotovníku. Odloučeni od světa a veškerého technického pokroku bratři Harantové zakonzervovali celý mlýn v naprosto autentické podobě z třicátých let.

(Bártík, pers. comm.).

10. Úkol: **Poznej obilí podle obilky a klasu**

Cíl: Naučit žáky rozeznávat obilí podle obilky, poznat z jakých obilnin se vyrábí zvolené potraviny

Doba trvání: 20 minut

Materiál: psací potřeby, vzorky obilek, klasy jednotlivých obilnin (pšenice, žito, ječmen, oves), kartičky s názvy obilnin (pšenice, žito, ječmen, oves), pracovní sešity

- Učitel žákům podává výklad k jednotlivým obilninám
- Organizace práce: 3 stanoviště, na kterých se skupiny mění podle směru hodinových ručiček.

- Učitel žáky rozdělí do 3 skupin (rozdělení do skupin: děti stojí v řadě, učitel rozpočítává – prvý, druhý, třetí).
- 1. stanoviště: Žáci nejprve popíšou v pracovním sešitě jednotlivé části pšenice obecné, k dispozici mají ukázku klasu (kořen, list, kolénko, stonek-stéblo, klas s obilkami).
- 2. stanoviště: Žáci mají k jednotlivým obilkám umístěným ve sklenici přiřadit správný klas, totéž provedou i v pracovním sešitě (k obilce přiřadí správný klas).
- 3. stanoviště: Žáci mají za úkol přiřadit k jednotlivým potravinám, vyráběných z různých druhů mouky kartičku s názvem příslušné obilniny.

Potraviny:

chléb – vyrábí se většinou z žitné mouky

sušenky – vyrábí se většinou z pšeničné mouky

ovesné vločky – vyrábí se z ovsa po zbavení pluch

kroupy – vyrábí s z ječmene

pivo – ječný slad slouží k výrobě piva

- Kontrolu provádí učitel na 2. stanovišti (správné přiřazení obilky ke klasu) a na 3. stanovišti (kontrola kartičky u potravin). Žáci, kteří jsou s prací hotovi upozorní učitele zvednutím ruky.
- Nakonec žáci odpoví samostatně na otázky v pracovním sešitě.

4.2.3 Opakování získaných informací, hodnocení účinnosti vycházky

Cíl: Oživit získané informace

Doba trvání: 10 minut

Materiál: kartičky formátu pohlednice (pro každého žáka)

1. Opakování získaných informací

- Žáci se posadí do kruhu (jeden na druhého vidí).
- Každý žák má za úkol říci nový poznatek související z vycházkou, který mu utkvěl v paměti (každého žáka zaujme něco jiného a tak si všichni žáci tímto způsobem utřídí informace).
- Informace se nesmí opakovat, musí být stručné a výstižné.

2. Hodnocení účinnosti vycházky

- Na závěr akce obdrží každý účastník připravený lístek (formát pohlednice) s prosbou, aby nakreslil obrázek nebo napsal, co v něm zanechalo nejsilnější dojem.
- Lístek má žák pomalovat/popsat až doma zcela sám, bez cizí pomoci. Dokonalost díla nemá žádný význam, důležité jsou nápady.
- Lístek dají děti učiteli až po týdnu, od uplynutí vycházky.

Při hodnocení bere učitel v úvahu výběr tématu, podrobnost detailů a také počet správných odpovědí.

4.3 Vycházka – Chvalšovice – Dobrš

4.3.1 Základní informace

Téma: přírodovědná a vlastivědná vycházka

Cíl: aplikovat získané vědomosti; seznámit žáky s přírodními a kulturními zajímavostmi Strakonicka

Třída: 4. ročník

Časová dotace: 4 hodiny

Délka trasy: 2,5 km

Trasa: Pro vycházku byla zvolena trasa dlouhá 2,5 km s časovou dotací 4 hodiny (viz. příloha 4). Vycházka je určena pro 4 ročník. Z obce Čestice (před ZŠ) pojedeme soukromým autobusem do Chvalšovic. Od autobusové zastávky se vydáme na Chvalšovické pastviny, kde je pro žáky připraven první úkol. Cesta pokračuje dál za mírného stoupání kolem bývalého lomu, lesní cestou, kde jsou stanoviště dalších úkolů. Lesní cestou pokračujeme až do Dobrše - ke kapli sv. Jana a Pavla. Od kaple pokračujeme dále k hradu a tvrzi, kde je vycházka ukončena. Z Dobrše jsou děti dopraveny zpět ke škole soukromým autobusem.

Pro trasu bylo zvoleno celkem 10 úkolů, které žáci plní podle pokynů učitele na zvolených stanovištích.

Pomůcky a vybavení:

c) Pomůcky a vybavení učitele:

- psací potřeby, pracovní listy pro žáky
- atlas stromů (minimálně 3x) – (Novák, 2001)
- atlas hub (minimálně 3x) – (Smotlacha, Malý, 1983)
- obálky s puzzle, atlas rostlin (minimálně 3x), čtvrtka
- publikace: Průvodce přírodou – STOPY (Bouchner, 1997)
- lékárnička, pláštěnka do deště, pití, mapa terénu, zápisník
- velký neprůhledný šátek, přírodniny – od každé 2 kusy (kámen, borovicová šiška, jedlová šiška, modřínová větvička, borovicová větvička, jedlová

větvička, větvička lípy, větvička dubu, vlašský ořech, lískový ořech, větvičky růže šípkové – bez trnů)

- 3x puzzle s motivem památek z blízkého okolí, 3x tvrdé desky (na sestavení puzzle)
- kartičky s jednotlivými charakteristikami a názvy živočichů
- obrázky k tématu: „Jižní Čechy pohádkové" (viz. příloha č. 15)
- měřící pásmo
- čtvrtka formátu A2 – 3x
- klubko vlny, obálky se třemi kartičkami, Fidorky jako medaile

d) pomůcky a vybavení žáků:

- psací potřeby, voskové pastely, modrá a červená pastelka
- pláštěnka do deště, svačina, pití
- pevná obuv, náhradní ponožky, přikrývka hlavy, větrovka
- věci osobní potřeby – nutné léky, …

4.3.2 Přípravy na vycházku

Jeden den před uskutečněním vycházky je věnován přípravě (zhruba 3 vyučovací hodiny). Žáci se seznámí s organizací, cíli a pravidly vycházky, připraví si také potřebný materiál. Po vyučování učitel označí trasu vycházky - rozvěsí červené fáborky (z krepového papíru) na větve stromů. Na jednotlivá stanoviště ukryje část pověsti, které umístí pro případ deště do mikrotenového sáčku (viz příloha 9).

Rozdělení do skupin:

Žáci se postaví do řady. Každý žák si vytáhne z neprůhledného sáčku kuličku různé barvy (počet barev odpovídá počtu malých skupin, počet kuliček jedné barvy odpovídá zvolené velikosti skupiny). Žáci, kteří si vytáhnou kuličku stejné barvy, tvoří skupinu.

Do sáčku jsou vloženy 3 barvy – vzniknou tak tři skupiny.

Přípravy na vycházku:

Motivace:

Učitel žákům oznámí, že příští den podniknou „Výpravu Rytíře Koce" na kterou se však musí řádně připravit. Učitel ale žákům neprozradí, kam bude výprava situována.

Každá skupina dostane za úkol vymyslet **originální název svého rodu** a svůj **rodový znak – ERB**. Erb skupina namaluje na čtvrtku formátu A2, kde bude napsaný i název rodu (název rodu musí souviset s danou tématikou; s názvem rodu musí souhlasit i vyučující). Žáci pracují temperovými barvami. Než začnou žáci pracovat, seznámí je učitel s historií rodových znaků. Žáci tak pochopí, že erb symbolizuje charakteristické vlastnosti a rysy rodu (skupiny). S názvem svého rodu i erbem musí souhlasit všichni ve skupině.

Skupiny obdrží od učitele měšec na zlaté dukáty, které během výpravy mohou získat ale také ztratit a to za porušení předem daných pravidel výpravy. I na měšec žáci temperovými barvami namalují svůj erb, aby během vycházky nedošlo k jejich záměně a předešlo se tak případným konfliktům.

Erb i měšec bude mít každý rod na výpravě. Erb bude stočený do role a svázaný stužkou, kterou každý rod obdrží od učitele.

Výklad učitele: ***O historii rodových znaků***

Rodové znaky neboli erby šlechtických rodů mají svůj počátek ve znacích malovaných na štítech bojovníků. Znaky na štítech měly původně pomoci při rozpoznávání bojovníků skrytých v brnění a přilbě. Začaly se objevovat v době křížových výprav vedených v 11. a 12. století za osvobození Palestiny z moci nekřesťanů.

Užívání znaků se brzy rozšířilo po celé Evropě. Bojovník na koni, který se vypravil na válečné tažení, míval na svém štítě namalovaný znak.

Později se znaky staly dědičnými, erb náležel nejen osobě významného bojovníka, ale přisvojil si ho i jeho syn a později i celý šlechtický rod. Z vojenského označení se tak stal znak svědčící o významném postavení jeho majitele ve společnosti. Erby se začaly užívat také jako znaky zemí, církevních hodnostářů, klášterů a později i měst.

Znakem vládnoucího rodu Přemyslovců a současně i nejstarším znakem naší země byla černá plamenná orlice malovaná na stříbrném poli. Plameny šlehající z jejích křídel vyjadřovaly prý dávné právo českých panovníků vyznačovat cestu k císařskému dvoru

ohnivými pochodněmi. Znak černé orlice připomínal určitou podřízenost českého státu vůči císaři. I jiné země podřízené tomuto panovníkovi měly na svém znaku orlici.

Lev uznávaný jako král zvířat a orel či orlice jako nejmocnější z ptáků byli zobrazováni v útočném postavení s velkými drápy a otevřenou tlamou či zobákem. Na znacích představují tato zvířata ctnosti oceňované bojovníky tehdejší doby – odvahu a sílu.

(Bígl, 1993)

Pravidla výpravy:

- Po celou dobu výpravy musí být žáci v dohledu učitele, bez vědomí učitele nesmí opustit skupinu.
- Všechny rody věnují pozornost učitelovým připomínkám.
- Nikdo z výpravy nesmí používat vulgární slova.
- Každý rod obdrží na začátku výpravy deset zlatých dukátů.
- Za porušení pravidel výpravy nebo nesplnění úkolu je odebrán jeden zlatý dukát.
- Pokud splní úkol všechny rody, rozhoduje čas.
- Za vítězství v dané soutěži obdrží rod 3 zlaté dukáty.
- Za druhé místo v soutěži obdrží rod 2 zlaté dukáty.
- Za třetí místo v soutěži (pokud je úkol správně splněn) obdrží rod 1 zlatý dukát.
- Splnění úkolu dá rod najevo zvednutím ruky jednoho svého člena.
- Každý rod smí vyslat jednoho zvěda, který hledá cestu (praporky); tři vyslaní zvědové musí jít pospolu, nesmí být z dohledu učitele.
- Ostatní z rodu jdou ve skupině společně s učitelem.
- Části pověstí na stanovištích hledají všichni členové rodů na úseku stanoveném učitelem.
- Za nalezení pověsti náleží rodu 1 zlatý dukát.
- Pověst nalepí nálezce na připravený pergamen.

4.3.3 Výprava rytíře Koce

1. Úkol: **Pomozte rytíři Kocovi dozvědět se něco více o jeho oblíbené květině**

Cíl: Získat základní informace o chráněné rostlině – kosatci sibiřském

Doba trvání: 15 minut

Materiál: atlas rostlin, psací potřeby, pracovní list pro každý rod

- učitel sdělí žákům základní informace o Chvalšovických pastvinách.

Chvalšovické pastviny jsou vlhké louky a náletové porosty na východním svahu 1 km jihozápadně od obce Chvalšovice. Nadmořská výška činí 663 – 687 m. Přírodní památkou bylo toto území vyhlášeno roku 1990. Výměra přírodní památky je 4,54 ha.

Plocha přírodní památky byla v minulosti využívána jako pastvina, případně jako jednosečná louka. Později zůstala dlouhodobě neobhospodařována a začala zarůstat náletem dřevin. V sedmdesátých letech 20. století zde proběhly zemědělské rekultivace, při nichž byly odstraněny balvany a srovnán terén. V současné době je opět více než polovina plochy zarostlá dřevinami, jejichž rozsah je postupně omezován.

V časném létě kvete na vlhkých loukách **kosatec sibiřský** (Iris sibirica).

(Šobr, pers. comm.)

- Učitel motivuje žáky příběhem o rytíři Kocovi: „Rytíř Koc měl několik zálib. Mezi jeho záliby patřili i krásné květiny, jimiž obdarovával krásné ženy. Nedaleko jeho sídla Dobrše kvetly květiny, které ho doslova očarovaly. Bohužel o této květině věděl jen pramálo. Z daleké země si nechal poslat vědce, který rytíři zjistil, že daná květina se jmenuje KOSATEC SIBIŘSKÝ (viz příloha 10). Napsal mu dokonce o květině něco víc, ale některá slova bohužel vynechal. Pomozte Rytíři Kocovi, aby se po mnoha letech konečně dozvěděl vše o jeho oblíbené rostlině."
- Jednotlivé rody mají poté za úkol co nejrychleji a správně doplnit chybějící slova do textu týkajícího se informací o kosatci sibiřském (viz příloha 9). K dispozici má každý rod atlas rostlin. Slova, která mají žáci doplnit, jsou označena tučně.

KOSATEC SIBIŘSKÝ

Až 1 m vysoká bylina rostoucí v **trsech** je chráněna a zařazena do kategorie **„silně ohrožený druh"**. Listy jsou trávovité, přízemní kratší než stonek. Stonek je okrouhlý a **dutý**. Květy vyrůstají v počtu 1 až 3 v paždí listenů. Květy mají barvu **světle až tmavě modrofialovou**. Vnější květní lístky jsou odstálé a směřují dolů. Uvnitř jsou světlejší s tmavým žilkování. Vnitřní okvětní lístky jsou vzpřímené a obvykle o trochu tmavší. Kosatec sibiřský kvete obvykle **v květnu až červnu**.

Kosatec sibiřský roste na rašelinných, mokřadních a slunných **loukách.** Obvykle roste na místech, která jsou alespoň v předjaří zaplavena a později mírně vlhká. Preferuje půdy bahnité a hlinité. Nesnáší **kosení** proto roste téměř výhradně v nekultivovaných krajinách.

V ČR je vzácný, protože jeho stanoviště byla systematicky rekultivována. Celkově se vyskytuje v Evropě velmi vzácně nebo zde zcela chybí.

(<http://botanika.wendys.cz/kytky/K103.php>)

Otázky učitele:

? *Poznáš jaké je druhové a jaké rodové jméno u této chráněné rostliny: KOSATEC SIBIŘSKÝ?*

Vědci označují jednotlivé druhy rostlin, živočichů i hub jmény složenými ze dvou částí. Například: kosatec sibiřský. Lidé často používají jeden název. Někdy je použití přesného označení ovšem velmi důležité (Kvasničková, 1998). Například muchomůrka růžovka – lidově masák, je jedlá a velmi chutná houba, kdežto muchomůrka červená je jedovatá. **KOSATEC** = rodové jméno – je společné pro organismy patřící do jednoho rodu; **SIBIŘSKÝ** = druhové jméno – odlišuje jednotlivé druhy uvnitř rodu; Rody se podle příbuznosti dále seskupují do větších jednotek – do čeledí – **kosatcovité** (kosatec sibiřský).

? *Znáte nějaké jiné rostliny, které jsou u nás chráněné zákonem?*

konvalinka jarní, prvosenka jarní, kosatec sibiřský, prstnatec májový, dřípatka horská,…

? *Jakými patry je tvořena přírodní památka „Chvalšovické pastviny?"*

Chvalšovické pastviny tvoří celkem 3 patra – stromové, keřové a bylinné; **Stromové patro** je zastoupeno především: břízou bělokorou, borovicí lesní; **keřové patro** představuje: vrba jíva, líska obecná, ostružník malinový; **bylinné patro:** kosatec sibiřský, konvalinka jarní, prha arnika,…

? *Vyskytují se všechny druhy všech místech v přírodě? Proč tomu tak je nebo není?*

Ne, na různých místech jsou různé podmínky, například světlo, vlhko apod. Vzhledem k různým podmínkám různých míst v přírodě, vytváří určité druhy stálé skupiny, které rostou často pohromadě. Takovým skupinám říkáme – „rostlinná společenstva".

2. Úkol: **Určování přírodnin**

Cíl: Podle hmatu najít totožnou přírodninu a určit správné názvy přírodnin

Doba trvání: 10 minut

Materiál: velký neprůhledný šátek, přírodniny – od každé 2 kusy (křemen, borovicová šiška, jedlová šiška, modřínová větvička, borovicová větvička, jedlová větvička, větvička lípy, větvička dubu, vlašský ořech, lískový ořech, větvičky růže šípkové – bez trnů)

Učitel motivuje žáky příběhem o Rytíři Kocovi: „Často když se rytíř Koc nudil, poznával přírodniny, které mu podával jeho sluha, jen podle hmatu. Pokuste se stejně jako on rozeznat hmatem jednotlivé přírodniny a správně je pojmenujte!"

- Učitel požádá všechny rody, aby vyslali dva zástupce – ostatní z rodu však budou velmi důležití rádci.
- Učitel má předem připravený velký šátek a pod ním dva kusy od každé přírodniny.
- Postupně si k sobě zve jednotlivé rody – jeden zástupce vytáhne z pod šátku jednu přírodninu a druhý musí vytáhnout tutéž přírodninu; když se tak stane – ostatní z rodu, tzn. rádci, určí název přírodniny. Rod dostane za každou správně určenou přírodninu bod. Rod, který dostane nejvíce bodů vítězí.

Otázky učitele:

? *Byly pod šátkem vždy jen zástupci živé přírody?*

Ne, křemen je zástupcem přírody neživé. Jedná se o nerost.

? *Znáte nějaké další nerosty?*

slída, vápenec (kalcit), sůl kamenná, …

? *Čím se liší od horniny?*

nerost je tvořen z jedné látky, horninu tvoří obvykle více látek

? *Uveďte příklady některých hornin.*

žula, písek, pískovec, vápenec,uhlí, ropa)

3. Úkol: **Určete správně památku z Vašeho okolí**

Cíl: formou puzzle sestavit a určit památku z okolí

Doba trvání: 10 minut

Materiál: puzzle s motivem památky z blízkého okolí (Strakonický hrad, Čestice - zámek, Volyně – radnice), 3x tvrdé desky (na sestavení puzzle)

- Učitel žáky motivuje: „Rytíř Koc velmi rád cestoval a oblíbil si místa nedaleko odtud. Složte puzzle a poznáte, kde rytíř Koc trávil rád své volné chvíle."
- Zástupce každého rodu si vylosuje obálku s puzzle (viz. příloha 11).
- Rod má za úkol sestavit co nejrychleji puzzle a určit o jakou památku se jedná a kde se nachází.

4. Úkol: **Hra na pravdu**

Cíl: opakování poznatků formou hry

Doba trvání: 10 minut

Materiál: psací potřeby, pracovní list pro každý rod, vosková pastela

- Učitel motivuje žáky: „Pan rytíř Koc měl velmi rád přírodu. Připravil pro vás otázky, které vytvořil za dlouhých zimních večerů." → Učitel říká rodům otázky a poté uvádí příklady odpovědí dvou dětí, jedna odpověď je vždy chybná. Počáteční písmeno dítěte, které správně odpovědělo zapíší rody do tajenky.
- Tak vznikne tajenka, kterou členové rodu doplní do pracovního listu (viz. příloha 12).
- Rod, který nejrychleji vyplní tajenku vítězí.

1. **Plodem buku lesního je bukvice.**

Pavel: Ano, plodem buku lesního jsou bukvice.

Eliška: Ne, plodem buku lesního je žalud.

2. **Mykorrhiza znamená, že kořen stromu vstupuje do soužití s houbami?**

Ota: Ano, takovým příkladem může být např. křemenáč osikový.

Radek: Ne, mykorrhiza je závažné plísňové onemocnění.

3. **Bezlistý stonek nesoucí květ nebo květenství se nazývá stvol.**

Martina: Ne, bezlistý stonek nesoucí květ se nazývá stéblo.

David: Ano, takovým příkladem stvolu může být např. sedmikráska.

4. **Dužnaté plody jabloně a hrušně patří mezi peckovice.**

Jitka: Ano, je to tak.

Zdeněk: Ne, plody jabloně a hrušně patří mezi malvice.

5. **Kosatec sibiřský patří do čeledi hluchavkovitých.**

Iveta: Ne, kosatec sibiřský patří do čeledi kosatcovitých.

Karel: Ano, kosatec sibiřský patří do čeledi hluchavkovitých stejně jako hluchavka nebo mateřídouška.

6. **Řeka protékající Volyní se nazývá Otava.**

Jana: Ano, Volyní protéká Otava.

Martin: Ne, Volyní protéká řeka Volyňka.

Tajenka:

p	o	d	z	i	m

- Na závěr učitel vede rozhovor s dětmi o změnách v přírodě, které nastávají právě v tomto ročním období – na podzim.

Otázky učitele:

? *Co je příčinou opadávání listů?*

Příčinou opadávání listů není podzimní vítr. Opad listů u dřevin mírného pásma nastává právě na podzim, kdy dochází k postupnému ochlazování vzduchu, půdy i vody. Listnaté stromy mají vyšší nároky na teplotu, proto v tomto období jejich listy postupně odumírají, nastává období vegetačního klidu (Kolektiv, 2003).

? *Proč jsou listy na podzim barevné?*

S příchodem podzimu se zelený chlorofyl obsažený v listech postupně vytrácí a listy získávají barvy od žluté přes červenou až po hnědou. Tím se stávají pro strom zbytečnými a nakonec opadávají. V žádném případě nevydrží přes zimní mrazy (Gourier, 2002).

5. Úkol: **Přiřaď k vybraným živočichům příslušnou charakteristiku**

Cíl: Stručně charakterizovat vybrané živočichy

Doba trvání: 10 minut

Materiál: pracovní list, tvrdé desky, kartičky s jednotlivými charakteristikami a názvy živočichů, modrá a červená pastelka

- Učitel motivuje žáky: „Jak už jsme se zmínili, rytíř Koc miloval přírodu a vše co s ní souvisí, tak že ani lesní zvířata nesmíme opomenout. Jednotlivé charakteristiky jeho lesních miláčků se mu ale pomíchali a požádal právě Vás, aby jste mu pomohli přiřadit živočicha k příslušné charakteristice".
- Jednotlivé rody mají za úkol co nejrychleji správně přiřadit charakteristiku k příslušnému živočichu (viz příloha 13).

ČOLEK OBECNÝ

Ocasatý obojživelník, nápadně černožlutě zbarvený, žije ve vlhkém prostředí většinou v listnatých lesích s čistou vodou. V těle samičky se vyvíjí pulci s chomáčky žáber, které samička rodí na jaře. Ve dne se ukrývá pod listím, kameny, loví v noci a nebo ve dne po dešti, živí se červy, slimáky a členovci (Podroužek, 2003).

JEŠTĚRKA OBECNÁ

Samička má kratší končetiny, zavalité tělo hnědé barvy se světlejšími proužky a skvrnami. Samec je v době páření nápadný svým zeleným zbarvením na hlavě a bocích. Žije v křovinách, na mezích a okrajích lesů. Přezimuje v zemních dutinách. Živí se hmyzem, pavouky a červy. V nebezpečí u ní dojde k tzv. autotomii – oddělení části ocasu (Podroužek, 2003).

ZMIJE OBECNÁ

Náš jediný jedovatý had. Samci jsou zbarveni většinou šedě s tmavší klikatou čarou, samice jsou většinou hnědé barvy s tmavou klikatou čarou. Žijí na kamenitých stráních, okrajích lesů,

zahradách, vřesovištích, apod. Živí se hlodavci, ještěrkami, hmyzem apod. V tlamičce jsou umístěny dva jedové zuby. Je třeba dbát opatrnosti při pohybu v přírodě. Přezimuje v zemních děrách, pod kameny apod. (Podroužek, 2003).

JEZEVEC LESNÍ

Má lehce zavalité a trochu podsadité tělo s výraznou černobílou kresbou na hlavě. Černé pruhy se táhnou po obou stranách hlavy od uší přes oči směrem k čenichu. Krk a nohy jsou černé, zatímco celý hřbet je zbarven stříbrošedě. Také na břiše je srst zcela černá. Má protáhlý, pohyblivý a svalnatý čenich, který se hodí nejen k čichání, ale také k hrabání. Krátké silné nohy slouží při vyhrabávání nor, ve kterých žije. Zejména na prstech předních nohou má jezevec silné drápy. Žije téměř v celé Evropě. Je aktivní zejména v noci. Patří mezi šelmy (Reichholf, 1996).

PRASE DIVOKÉ

Jeho barva kolísá od téměř černé přes rudohnědou po hnědožlutou. Mláďata jsou charakteristicky pruhovaná. Samec je mnohem větší než samice a k stáří je nápadný prodlužujícími se špičáky. Přítomnost tohoto živočicha prozrazuje mimo jiné i jejich charakteristický pach, který lze lidským nosem zachytit na velkou vzdálenost. Prozrazují je i rozrytá místa v lesních porostech (Reichholf, 1996).

KUNA LESNÍ

Krk a hruď tohoto živočicha jsou žlutavé, zbytek těla hnědý. Sameček je trochu větší než samička. Ocas je dlouhý a huňatý. Spodní hrana kresby krku bývá někdy skvrnitá. Mohutné drápy dovolují tomuto živočichu výborně šplhat, přičemž ocas slouží k udržování rovnováhy. Osídluje všechny druhy listnatých lesů. Je aktivní ve dne i v noci, kdy využívá svého mimořádného čichu. Snaží se vytáhnout ptáky z hnízd, najít a překvapit díky svému čichu a dobrému sluchu ukryté myši (Reichholf, 1996).

- Po vyhodnocení soutěže mají jednotlivé rody za úkol vybrat si jednoho lesního obyvatele – viz. výše a vymyslet krátkou básničku. Básničku mohou doplnit také o obrázek zvířete. Tak si mohou jednotlivé rody zlepšit své skóre a obohatit svůj měšec o zlatý dukát.

6. Úkol: **Poslouchej pohádku o původu dudáků ve Strakonicích**

Cíl: Formou pohádky zjistit něco více o Strakonicích + informovat se o projektu: „Jižní Čechy pohádkové".

Doba trvání: 30 minut

Materiál: pracovní list, psací potřeby, obrázky k tématu

- Učitel žáky motivuje: „Rytíř Koc si velmi oblíbil nejen Strakonický hrad ale také prvního Strakonického dudáka. Chcete se dozvědět něco více o tom, jak se dostal první dudák do Strakonic? Poslouchejte proto pozorně pohádku, jak se do Strakonic dostaly první dudy."
- Učitel žákům vypravuje pohádku o Strakonickém dudákovi (viz. příloha 14)
- Učitel rozdá jednotlivým rodům pracovní list s otázkami (viz příloha 14).
- Jednotlivé rody mají za úkol co nejrychleji odpovědět na otázky (viz. příloha č. 14). U třetí otázky hodnotíme počet možností.

1. **Jaké řeky se stékají ve Strakonicích?** Otava a Volyňka
2. **Jak se jmenovala dívka, která pomohla Jankovi ke štěstí a kde bydlela?** Dívka, která Jankovi pomohla ke štěstí se jmenovala Terezka. Bydlela v rybářské chatrči u řeky Volyňky.
3. **Napište alespoň 3 příklady, čím jsou Strakonice známé nebo čím se proslavily ve světě.**

⇒ **Strakonický hrad**

⇒ **Kostel sv. Markéty** – gotický kostel

⇒ **Židovský hřbitov**

⇒ Středověké slavnosti **Rumpálování** (na přelomu července a srpna – hrad se promění ve středověké tržiště plné starých řemesel, dobových hostů, divadelních, hudebních, šermířských a kejklířských vystoupení)

⇒ **Mezinárodní dudácký festival** (pořádaný každý druhý rok koncem srpna – koná se od roku 1967 a navazuje na dlouholetou dudáckou tradici města)

⇒ **Josef Skupa** – rodný domek - strakonický rodák, národní umělec, loutkař (Spejbl a Hurvínek)

⇒ **Josef Kajetán Tyl** – situoval do Strakonic divadelní drama „Švanda dudák"

⇒ **František Ladislav Čelakovský** – mramorový pomníček na Podskalí připomínající slavného rodáka, českého básníka národního obrození.

⇒ **Fezko, a. s. Strakonice** – výroba přízí, pokrývek hlavy, textilie pro automobilový průmysl

⇒ **Pivovar** – „Strakonický dudák", „Strakonický Nektar"

⇒ **ČZ Strakonice, a. s.** – největší strakonický závod; prvním výrobním artiklem pistole, později kola a motorky; dnes mimo jiné dodavatel komponentů pro automobilový průmysl

(Říhová, 1998)

- Po vyhodnocení soutěž učitel seznámí děti s projektem: „Jižní Čechy pohádkové".
- Na mapě Kapra Jakuba dětem ukáže místa z nejbližšího okolí, která jsou zapsána do tohoto projektu : Strakonice, Hoslovice, Písek,...(viz. příloha 15)
- Učitel dětem také ukáže znak jihočeského pohádkového království a kapra dudáka (viz. příloha 15).

Výklad učitele:

Hlavním cílem projektu je hravou formou představit jednotlivé turistické cíle v jižních Čechách. Celý projekt se snaží inspirativní formou přiblížit nejen dětem a mládeži zajímavá turistická místa regionu. Průvodcem po těchto místech je pohádková bytost kapr Jakub (viz. příloha 15).

Jihočeským pohádkovým králem je režisér Zdeněk Troška. V jeho „monarchii" již působí na 70 pohádkových kanceláří. Charakterizují je různé podoby turistického symbolu regionu – kapra Jakuba. Např. město Strakonice symbolizuje Kapr dudák (viz. příloha 15). Pro děti je připravena Vandrovní knížka kapra Jakuba – to jsou omalovánky, básničky a sbírání razítek v pohádkových kancelářích (viz. příloha 15). Novinkou je Jihočeský pohádkový pas, který poskytuje i řadu výhod v podobě slev. Majitel pasu při svých výletech získává razítka, která představují pomyslná víza.

7. Úkol: **Vylušti křížovku a zjistíš, kam povedou tvé kroky dál**

Cíl: formou křížovky zopakovat a oživit získané informace

Doba trvání: 10 minut

Materiál: pracovní list, psací potřeby

- Jednotlivé rody mají za úkol co nejrychleji vyluštit křížovku (viz. příloha 16)

KŘÍŽOVKA:

1. potok protékající Česticemi
2. jméno pohádkového kapra, který provází děti po „Jižních Čechách pohádkových"
3. středověké slavnosti, které se konají na Strakonickém hradě na přelomu července a srpna
4. jiný název pro kalcit
5. bezlistý stonek nesoucí květ nebo květenství
6. jediný opadavý jehličnan v ČR
7. rodové i druhové jméno ocasatého obojživelníka černo-žluté barvy
8. rodové jméno chráněné rostliny Chvalšovických pastvin
9. příjmení režiséra, jihočeského pohádkového krále
10. zeleň obsažená v listech
11. řeka protékající Volyní
12. roční období

1.						P	E	K	L	O	V	
2.					J	A	K	U	B			
3.				R	U	M	P	Á	L	O	V	Á	N	Í
4.					V	Á	P	E	N	E	C	
5.					S	T	V	O	L			
6.			M	O	D	Ř	Í	N				
7.	Č	O	L	E	K		O	B	E	C	N	Ý		

8.			K	O	S	A	T	E	C
9.					T	R	O	Š	K	A
10.				CH	L	O	R	O	F	Y	L	
11.						V	O	L	Y	Ň	K	A
12.			P	O	D	Z	I	M				

8. Úkol: **Podle návodu změř výšku památného stromu**

íl: uvědomit si dlouhověkost stromů, získání úcty o obdivu ke starým stromům, uvědomění významu jejich ochrany; vlastenecká výchova

oba trvání: 30 minut

lateriál: pracovní list, psací potřeby, měřící pásmo

- Učitel žáky motivuje: „Rytíř Koc navštěvoval velmi rád kapli sv. Jana a Pavla, před kterou právě stojíte (viz. příloha 17). Velmi rád zde odpočíval a nechával se oddávat krásám okolní přírody. Jeho oblíbeným stromem byl klen, který je dnes už památným stromem. Pokuste se určit výšku tohoto stromu".
- Určení výšky stromu „tužkovou metodou": jednotlivé rody mají za úkol změřit tužkovou metodou výšku klenu a zapsat (viz příloha 17). Rod, jehož naměřená hodnota se bude nejvíce přibližovat skutečné hodnotě, vyhrává.
- Vysvětlení metody: Jednotlivé rody mají za úkol změřit pomocí tužky výšku památného stromu. Každá skupina si určí svého „měřiče". Ten si vezme tužku, kterou musí držet v napjaté paži svisle před sebou a postupovat od stromu tak dlouho, až se bude krýt vršek tužky a stromu a spodek tužky a pata stromu. Pak musí „měřič" otočit tužku do vodorovné polohy tak, aby se původně spodní konec tužky stále kryl s patou stromu. „Měřič" se nesmí hýbat a jeho paže musí být stále napjatá. Vzdálenost, kterou odstoupil od stromu se rovná výšce stromu. Tuto vzdálenost změří ostatní členové rodu pomocí měřícího pásma.

kladní charakteristiky – památný klen

- obvod kmene ve výšce 130 cm nad zemí: 360 cm
- výška stromu: 24 m
- šířka koruny: 15 m
- stáří dřeviny: 150 let
- strom vyhlášený za památný v roce 1999

(Kolektiv, 2004 a)

Otázky učitele:

? *Proč vznikly stromy?*

Aby v boji o světlo byla rostlina úspěšná proti druhým rostlinám a aby mohla trvale obsadit vhodné místo, vyvinula se u některých rostlin v průběhu evoluce schopnost vytvořit pevnější pletivo – proces dřevnatění. Zpevnění pletiva dovolovalo větší vzrůst, vyvinuly se (dřevnaté) vzpřímené hlavní části (kmen) a z nich se postupně rozvětvila koruna (Kolektiv, 2003).

? *Čím jsou stromy významné pro člověka?*

Stromy produkují kyslík.

? *Čím se liší javor klen od javoru mléče?*

Rozdíl je patrný zejména na tvaru listu – učitel ukáže dětem obrázek

? *Znáte ze svého okolí jiný Památný strom?*

Dřešín – Dřešínští ořešáci; Volyně - Volyňská lípa; Strakonice – hradní dub a vrba; Otavský dub - Otavský dub; Strakonice – Topol u náhonu,…

? *V čem spočívá význam Památných stromů?*

Rozhlédneme-li se pozorně kolem sebe, nemůžeme si jich nevšimnout. Denně míjíme staré stromy, které v nás vzbuzují vážnost a respekt. Dotvářejí krajinu, majestátně stojí u domů, na návsích, u pomníků, kapliček a kostelů, jsou součástí poutních míst, parků, zahrad, vesnic a měst. Přežily války, viděly radost i smutek mnoha generací, poznaly moudrost předků a při změnách v krajině se staly neměnnými. Některé z těchto stromů jsou navzdory věku plné života a síly, jiné pomalu umírají. I pro ně je čas neúprosný a nedá se zastavit. Život takového stromu nápadně připomíná i bytí člověka (Kolektiv, 2004 a).

9. Úkol: **Nauč se meditovat v přírodě!**

Cíl: relaxace, zklidnění a uvolnění

Doba trvání: 30 minut

Materiál: není nutný

- Učitel žáky motivuje: „Rytíř Koc pod svým oblíbeným stromem rád meditoval. Odprostil se tak od starostí všedního dne a načerpal tak nové síly. Chtěli by jste si vyzkoušet také meditovat, stejně jako on kdysi?"
- Zapojení meditativního elementu do vycházky umožňuje jiný přístup, který vychází ze zprostředkování vědomostí přes emoce.
- Meditativní prožitek vyžaduje uvolnění a ponechání účastníků v klidu.
    1. Jednotlivé rody se posadí na lavičky u kaple sv. Jana a Pavla, učitel se posadí čelem k žákům
    2. učitel poprosí žáky, aby zavřeli oči a nasměrovali svůj pohled dovnitř
    3. učitel mluví pomalu, klidně stejně silným hlasem – volně; dělá pomlky, aby byl ponechán prostor fantazii (viz. příloha 17)

Otázky učitele – po meditaci:

? ***Pokuste se vymyslet, co mají společného člověk a strom.***

Jsou to kořeny, které člověka i strom pevně spojují s domovem. Větrem roztančená koruna touží stejně jako my po volnosti. Strom vzrůstem a člověk poznáním se snaží dosáhnout výšek. Ani jeden z nás, ani jeden z nich není schopen žít v přírodě osamoceně. Člověk vytváří domov rodině a přátelům, strom je domovem pro různé houby, živočichy a jiné rostliny. V neposlední řadě je pro oba významný i vliv okolního prostředí, formující charakter a schopnost se vypořádat s negativními vlivy (Kolektiv, 2004 a).

10. Úkol: **Poznejte sídlo rytíře Koce**

Cíl: znát pověst o rytíři Kocovi a základní poznatky o knížeti Oldřichovi; poznat dřívější život na vesnici

Doba trvání: 30 – 45 minut

Materiál: pracovní listy, psací potřeby, čtvrtka formátu A2 – 3x, pastelky

- Učitel žáky motivuje: „Milé rody, konečně jste dorazily do cíle. Vaším cílem je hrad a tvrz v Dobrši, kde působil svého času rytíř Koc (viz příloha 18). Přečtěte si tedy pozorně pověst, jejíž jednotlivé úseky jste pečlivě nalepili na pergamen a poznejte, jak se Koc stal rytířem na Dobrši i to jak se mlýnské kolo stalo erbem rodu Koců z Dobrše. Poznejte také, jak se kdysi rytíři, ale i obyčejným lidem žilo právě zde."
- Organizace: jednotlivé rody sedí v kruhu společně s učitelem; učitel čte celou pověst.

Výklad učitele:

Kníže Oldřich byl z rodu Přemyslovců. Byl nejmladším synem Boleslava II. Jeho starší bratři byli: Boleslav III. Ryšavý a Jaromír.

Prvních třicet let 11. století bylo vyplněno urputnými spory i zločiny. Synové Boleslava II. se ve vzájemném boji o moc neštítili ani mučení a bratrovraždy. Teprve za vlády nejmladšího z bratří – Oldřicha, nastaly po zemi klidnější časy. Žádný ze sourozenců však nezanechal syna – následníka. Až Oldřichově druhé manželce Boženě se narodil syn Břetislav (Mandelová, 1993).

- Jednotlivé rody mají za úkol co nejrychleji odpovědět na otázky v pracovním listě (viz. příloha 18):

1. **V čem našel kníže Oldřich, podle pověsti, zálibu?** (Kníže Oldřich našel zálibu v lovu.)
2. **Jak se jmenovala Oldřichova druhá žena a kde ji potkal?** (Oldřichova druhá žena se jmenovala Božena, potkal ji u potoka.)
3. **Jak se jmenoval Oldřichův syn?** (Oldřichův syn se jmenoval Bořivoj.)
4. **Z jakého rodu pocházel kníže Oldřich?** (Oldřich pocházel z rodu Přemyslovců.)
5. **Jaký byl znak rodu Přemyslovců?** (Znakem rodu Přemyslovců a zároveň nejstarším znakem naší země byla černá plamenná orlice malovaná na stříbrném poli.)
6. **Čím byl původně rytíř Koc, než se stal rytířem?** (Rytíř Koc byl původně mlynářským chasníkem.)

7. **Jak vypadal znak rodu Koců z Dobrše a proč?** (Rod Koců měl ve znaku mlýnské kolo na památku svého předka – mlynářského chasníka, který zachránil knížete Oldřicha před napadením divokého kance.)

Výklad učitele:

- Učitel žákům u hradu vypráví o tom, jak žila šlechta a jak prostí lidé na vesnici. Jednotlivé rody mají za úkol pozorně poslouchat vyprávění učitele a na základě takto získaných informací nakreslit na čtvrtku formátu A2 jak si představují vesnici, kde žil rytíř Koc ale i chudí vesničané.
- Za obrázek, který prezentují všichni členové rodu, obdrží každý rod 2 zlaťáky.

Mezi šlechtu se dostali například hodnostáři knížecího dvora, bojovníci nebo jiní lidé, které kníže odměňoval za věrné služby pozemkovým majetkem. Tak se stalo, že kníže Oldřich obdaroval Koce za to, že mu zachránil život.

Šlechta si stavěla podobně jako panovník **kamenné hrady**. Ve srovnání s královskými však byly menší a skromnější. Opevněny byly kamennou hradbou (Bígl, 1993).

Šlechta se brzy rozdělila na bohatou vyšší šlechtu, ke které u nás náleželo asi dvacet rodů, a na daleko početnější nižší šlechtu.

Nižší šlechtic, kterým byl i rytíř Koc, byl pánem nevelkého majetku. Dávky a poplatky vybírané od poddaných jedné nebo několika málo vesnic mu mnohdy nestačily k obživě. Proto sám hospodařil na svém venkovském statku. Jeho sídlo, malá opevněná tvrz s hospodářským dvorem, bylo přímo na vsi nebo v její blízkosti.

Tvrz v podobě nevelkého věžovitého hrádku byla většinou dřevěná nebo měla jen kamennou podezdívku. V přízemí se nacházelo skladiště, v prvním patře byla jedna nebo dvě obytné místnosti. Opevněna byla hliněným valem, někdy navíc i vodním příkopem (Bígl, 1993).

Jak vypadalo vesnické stavení?

Vesnické stavení s kamennou podezdívkou mělo stěny z kmenů otesávaných sekerou na kulaté nebo půlkulaté trámy. Trámy kladené na sebe byly v rozích pevně spojeny. Mezery mezi nimi si obyvatelé domu ucpávali mechem a jílem. Při pokrývání střechy užívali nejčastěji slámu.

Stavení, ve kterém mohla žít až osmičlenná rodina, mělo jen jednu obytnou místnost. Vedle ní byly vchod do domu s malou předsíní a komora, která sloužila k ukládání nářadí a zásob potravin. V komoře navíc přespávali mladší členové rodiny.

Své obytné stavení, podobně jako téměř vše z jeho vnitřního vybavení, si museli vesničané zhotovit sami. Jen železné nářadí a keramické nádoby si vyrobit nedokázali. Dřevěná hospodářská stavení, jako chlévy, stodoly a kůlny, stály na dvoře u obytného stavení (Bígl, 1993).

4.3.4 Opakování získaných informací, hodnocení účinnosti vycházky

Cíl: Oživit získané informace

Doba trvání: 10 minut

Materiál: klubko vlny, obálky se třemi kartičkami

Opakování získaných informací

- Žáci se posadí do kruhu (jeden na druhého vidí). V kruhu sedí i učitel, který má v ruce klubko vlny.
- Učitel hodí klubíčko někomu z účastníků, přičemž si ponechá začátek vlny v ruce
- Žák, který klubíčko chytne, musí říci nový poznatek související z vycházkou, který mu utkvěl v paměti (každého žáka zaujme něco jiného a tak si všichni žáci tímto způsobem utřídí informace).
- Informace se nesmí opakovat, musí být stručné a výstižné.
- Tento postup se opakuje, dokud se nevystřídají všichni účastníci a všichni tak drží provázek. Tím vznikne pavoučí síť.

Hodnocení účinnosti vycházky.

- Na závěr obdrží každý rod obálku se třemi kartičkami. Úkolem každého rodu je vymyslet 3 otázky, týkající se vycházky a získaných informací. Tyto kartičky vloží do obálky a předají dalšímu rodu – po směru hodinových ručiček – na povel učitele.
- Po pěti minutách musí jednotlivé rody na výzvu učitele otázky přečíst a odpovědět na ně.
- Rod, který správně odpoví na všechny tři otázky vyhrává jeden zlaťák

Vyhodnocení

- Učitel hodnotí slovně práci jednotlivých rodů a určí vítězný rod, který má největší počet zlaťáků. Vítězný rod dostane za odměnu zlatou medaili, rod na druhém místě dostane stříbrnou medaili a rod na 3 místě medaili bronzovou (medaile jsou vyrobeny ze 3 druhů Fidorek – možno uvázat na krk).

4.4 Vánoční projekt

4.4.1 Základní informace

Projekt je tvořen a určen pro: 2. třídu

Doba trvání projektu: 1 týden před Vánoci

Integrace předmětů:

1. Prvouka
2. Český jazyk, čtení
3. Hudební výchova
4. Výtvarná výchova
5. Pracovní činnosti
6. Tělesná výchova

Organizace: v projektu se uplatní organizace hromadná, skupinová i individuální

Cíl projektu:

- Pozorování zimní přírody (např. poznávání ptáků, kteří pravidelně přilétají ke krmítku,...)
- Rozvoj tvořivosti a fantazie, jemné motoriky
- Rozvoj komunikace, kooperace, samostatnosti.
- Rozvoj smyslového vnímání a schopnosti citových prožitků.
- Rozvoj pohybových dovedností, zdokonalovat pohybové dovednosti, rozvoj hrubé motoriky, spolupráce s ostatními dětmi
- Schopnost organizovat činnost
- Seznámení dětí s lidovými zvyky a tradicemi spojenými s vánočními svátky. Uvědomit si sílu lidových tradic (jejich jedinečnost a krásu).
- Uvědomování si moudrosti lidových pranostik.
- *Uvědomování si charakteristik a změn jednotlivých ročních období, jejich rytmického střídání.*
- *Poznání charakteristických znaků změn v přírodě.*
- Základní poznatky o zimních svátcích, Vánocích, Novém roce.
- Rozvíjení společenského a estetického vkusu, rozvíjení pohybových dovedností a kultivovaného projevu.
- Rozvoj fantazie a tvořivosti.

- Procvičování výslovnosti pomocí říkadel k tématu (rytmizovat, posilovat paměť, rozvíjet slovní zásobu, správně dýchat)
- Vést rozhovor, užívat nové pojmy, naslouchat druhým
- Určit suroviny k pečení vánočního cukroví, vnímat smysly (zrak, hmat, chuť)
- Poznat dobu minulou

Zpětná vyhodnocení: ***Vánoční noviny*** – během vánočního týdne sem budou postupně zařazeny nejen výsledky jednotlivých činností:

- recepty na cukroví ze sbírky od maminek
- zdařilé kresby dětí
- vánoční abeceda
- průzkum mezi dětmi, co by si přáli pod stromeček
- některé vánoční zvyky
- Příběh o narození Ježíška
- Vánoční koledy, básně,…

O vydání Vánočních novin se postará učitel. Předpokládá se, že v současné době je téměř na každé škole kopírka.

Realizace projektu:

Projekt se uskuteční v týdnu před Vánoci (před Vánočními prázdninami). Realizován bude jak ve třídě, tak v přírodě. Žáci se hravou a zábavnou formou dozví více o zimních a vánočních svátcích i tradicích a starých zvycích na Strakonicku. Dále budou pozorovat proměny přírody v zimním období a také projevy živočichů v přírodě v zimě. Projekt bude ukončen na nádvoří Čestického zámku, kde se každoročně konají adventní trhy.

Projekt je založen na úkolech, které děti najdou každý den v adventním kalendáři, jako zprávu od Ježíška (učitel má na každý den připravený úkol, který vloží do kalendáře). Adventní kalendář si děti vyrobí společně s učitelem při hodině pracovního vyučování 1 den projektu.

Vzhledem k tomu, že je projekt určen pro 2. ročník, je žádoucí časté střídání činností: pohybové hry, zpěv koled (viz. příloha 20) s doprovodem – (dřívka, triagl,.....), s pohybovými činnostmi – (tanečky,…). Předpokládá se časová dotace na jeden den 4 – 5 vyučovacích hodin. (4 x 45 minut; 5 x 45 minut).

Přehled činností v jednotlivých dnech:

1. den: **Advent, advent**

Práce ve třídě: Co je to advent?
Hra: „Kdo zná více!"
Výroba adventního kalendáře
Zpěv koled + pohybové činnosti (tanečky)

2. den: **Vánoce zvířátkům**

Vycházka do přírody: Proměny přírody v zimě
Stromeček zvířátkům
Hrátky se sněhem

Práce ve třídě: Pozorování ptáků v krmítku
Hádej, hádej hádači

3. den: **Svátky v době adventní**

Práce ve třídě: Sváteční prosinec
Svatá Barbora aneb „barborky"
Mikuláš ztratil plášť
Sv. Ambrož aneb roj včel
Lucie, noci upije a dne nepřidá

4. den: **Jak to bylo na Štědrý den?**

Práce ve třídě: Proč slavíme Štědrý den
Vánoce Josefa Lady
Zvyky a tradice
Vánoční ochutnávači
Kdo má v dlani stříbrný oříšek?

5. den: **Než zazvoní zvoneček**

Práce ve třídě: Voňavé vánoční přání
Co si přeji pod stromeček aneb kouzelný zvoneček
Vánoční noviny aneb co mě nejvíce oslovilo

Adventní trhy: Za překvapením

4.4.2 Advent, advent

1. den: Advent, advent

Doba trvání: 4 vyučovací hodiny (jelikož se jedná o 2. třídu ZŠ, je důležité efektivní střídání činností; vkládání koled (viz. příloha 19) s pohybovými činnostmi

Pomůcky: formát papíru A2 do skupin, voskové pastely (fixy), psací potřeby; pomůcky k výrobě adventního kalendáře (viz. příloha č. 21)

Organizace: děti sedí společně s učitelem v kroužku na koberci; skupinová práce; zpěv + pohybový doprovod v kruhu

Práce ve třídě:

- **Co je to advent?**

→ Učitel si povídá s dětmi o adventu. Některé děti už jistě budou vědět, že doba adventní jsou 4 týdny před očekávaným Štědrým dnem.

Učitel: Brzy nastane Štědrý den a na Vás čeká jistě spousta dárků pod stromečkem. Věděli byste ale, jak se nazývá právě doba přípravy a těšení se na Vánoce? Je to Advent. Adventní doba trvá čtyři neděle před slavnostním narozením Ježíška – před Štědrým dnem. Města jsou v adventní době již slavnostně vyzdobena, výlohy obchodů se třpytí vánoční výzdobou a na mnoha místech jsou již vztyčeny vánoční stromy jako hlavní symboly nadcházejících svátků. Největší vánoční stromy bývají v Praze tradičně na Staroměstském náměstí a na Pražském hradě, kde se po celé adventní a vánoční období zpívají koledy a lidové písně. V historických částech měst probíhají vánoční trhy, kde je možné nakoupit typické vánoční zboží - ozdoby na stromeček - slaměné, dřevené, skleněné, perníkové a jiné, svíčky, prskavky, betlémy, adventní věnce, keramiku, vánoční přání, hračky, sladkosti, jmelí, čokoládové kolekce, vizovické pečivo apod. Je zde možné spatřit i ukázky výroby tradičních lidových řemesel - kováře, skláře, rytce, výrobce ozdob.

Jak tomu ale bylo dříve? Jak kdysi prožívali naše babičky a prababičky období adventu?

Advent pochází z katolické církve. Je to období radostného očekávání a těšení kdy se věřící těšili na příchod Spasitele – Ježíška. Za dob našich prababiček byl advent obdobím přísného půstu a zákazu bujarého veselí, tance a zpěvu. Ale i přesto býval však proložen

obchůzkami lidových masek (snoubí se tu staré pohanské zvyky s církevním zákazem veselit se). Nesmělo se jíst maso – bylo povoleno pouze rybí (<http://www.cesketradice.cz>).

Každé adventní ráno se chodilo na „roráty" , jitřní mše v 5 nebo 6 hodin ráno. Adventní půst končil s východem první hvězdy na Štědrý den. Zde se také zrodil zvyk zapalovat postupně čtyři svíčky na adventním věnci – světlo svíček symbolizuje příchod Ježíška (Mühlhauserová a kol., 2003).

- **Hra: „Kdo zná více?"**

→ Žáci ve skupinách zapisují, co nejvíce názvů předmětů a tradic, které připomínají zimní svátky. Např. koledy, jmelí, františky, purpura, prskavky, adventní věnce, mše, betlémy, …; Žáci se mají pokusit sestavit malou vánoční abecedu (viz. příloha 19). Názvy předmětů a tradic mohou případně doplnit kresbou.

→ Každá skupina pak prezentuje svou abecedu před ostatními

- **Výroba adventního kalendáře – Mašinka s vagónky**

→ Žáci vyrábí společně s učitelem adventní kalendář. Než začnou žáci pracovat, dostanou od učitele informace o tom, jak vypadal adventní kalendář dříve a jak nyní.

Učitel: Slovo advent se promítlo i do pojmenování kalendáře, oblíbeného zejména u dětí, který jim pomáhal urychlit a zpříjemnit dny zbývající do příchodu Štědrého večera. Adventní kalendář neobsahoval celou adventní dobu, začínal vždy 1. prosince a končil Štědrým dnem. Pro každý ze 24 dní bylo připraveno nějaké drobné překvapení.

V dřívějších dobách bývaly adventní kalendáře doslova uměleckým dílem, zobrazujícím nejčastěji liturgické výjevy z bible či zobrazují část vesnic nebo měst s důmyslně schovanými okénky. Vyráběny byly v malých dílnách z tvrdého papíru a ve svých okénkách skrývaly obrázky, veršíky nebo citace z bible (viz. příloha 21).

Dnes už bohužel takové nikde nenajdete. Ti šikovnější si pak adventní kalendář vyrábějí sami každým rokem. My si právě jeden takový adventní kalendář společně vyrobíme (viz. příloha 21).

- **Zpěv koled + pohybové činnosti (tanečky)**

→ Učitel zpívá společně s dětmi koledy s hudebním doprovodem (dřívka,bubínek, triangl,…)

→ Děti mohou koledy doprovodit i tancem

4.4.3 Vánoce zvířátkům

2. den: Vánoce zvířátkům

Doba trvání: 4 vyučovací hodiny

Pomůcky: teplé, nepromokavé a větru odolné oblečení, rukavice, čepice a teplé nepromokavé boty; semena olejnatých rostlin, lůj (krmítko); mrkev, jablka, kukuřice, přírodní - plody jeřabin, šípky, hložinky, lískové oříšky, žaludy, ořechové skořápky zalité lojem nebo naplněné semínky máku či slunečnice, seno, kaštany…; Knihy O veverce Rezce ze školní knihovny popř. okopírovaný text (Fischerová, 1989), obrázky veverky obecné

Organizace: děti druhý den ráno naleznou ve vagónku adventního kalendáře zprávu, na jejímž základě plní pod vedením učitele jednotlivé úkoly; vycházka – pohybové hry; skupinová práce; děti sedí společně s učitelem v kroužku na koberci;

Zpráva: *„Milé děti, tak už zase nastal čas, kdy se dny krátí a noci přibývá. Ano, je zima. Sníh a mráz jsou v přírodě událostí. V žádném ročním období se život nezmění tak jako v zimě. Krajina, která je pokrytá sněhem, ztrácí své hranice a získává zcela novou podobu. Sníh vyplní celou krajinu. Sníh také tlumí zvuky. Zima je období klidu. Také barvy mizí, všechno je bílé nebo šedivé.*

Pořádně se oblečte a vydejte se s Vaší paní učitelkou na procházku zimní přírodou. Popovídejte si o tom, k čemu je dobrý sníh, která zvířátka zimu prospí a naopak která jsou v zimě vzhůru . Zpříjemněte i zvířátkům dobu adventu a ozdobte jim v lese stromeček, ze surovin, které jste si přinesli. Nezapomeňte také naplnit krmítka pro ptáčky. Pozorujte jací ptáci navštíví krmítko. Dokážete je pojmenovat? Na závěr dne mám pro Vás připravenu hádanku, tak se těšte!“

Vycházka do přírody :

- **Proměny přírody v zimě**

→ Učitel jde s dětmi na procházku do lesa v blízkosti školy (smíšený porost).

→ Před vycházkou umístí s dětmi do krmítka, které je viditelné z oken třídy, lůj a semena olejnatých rostlin.

→ Učitel upozorňuje žáky, aby si dobře prohlédli různé druhy stromů – každý strom má jinak rostlou korunu. Tvar závisí na velikosti a síle kmene a uspořádání větví. Zima je nejvhodnější období, kdy si žáci mohou těchto tvarů všimnout, protože stromy jsou většinou holé, bez listí.

→ Učitel si s dětmi povídá o zimě:

Sníh je symbolem zimy. Přináší radost lyžařům ale také trampoty řidičům. Rostliny a živočichové se na sníh více či méně adaptovali. Sníh vytváří izolační vrstvu – jakousi hřejivou přikrývku, která udržuje stálou teplotu povrchu půdy a brání promrzání země do hloubky (Kolektiv, 2003). Ne vždy sníh zimu provází, ne vždy je ho dostatek.

Sníh má izolační schopnosti a může ochránit přezimující živočichy před prochladnutím. Pro stromy plní izolaci před studeným vzduchem. Velké množství sněhu může také způsobit mechanické škody na lesních porostech - např. polomy (Kolektiv, 2003).

Také led zabraňuje u vodstva ztrátě tepla. Led je lehčí než voda a plave na povrchu. Vodní toky a plochy zamrzají od hladiny. Někdy můžete spatřit rybáře, jak odhrnují sníh ze zamrzlého rybníka. Starají se tak o to, aby k vodním rostlinám mohlo světlo. Rostliny pak mohou zásobovat ryby nezbytným kyslíkem. Život totiž hluboko pod vodou neustává. V největší hloubce přezimují ryby a žáby (Montmorillonová, 1996).

Živočichové musí mít v zimě pro přežití vysoký přísun energie. Jsou velice omezené zdroje potravy. Živočichové mohou trávit zimu tím, že se přesunou do teplejších oblastí, většinou do Afriky či Středomoří (migrují), nebo se ukládají k zimnímu spánku (pasivní přezimování) a nebo zůstávají ve svých domovech a tráví zimu aktivně (aktivní přezimování).

? ***Kdy začíná u nás zima?*** – zima začíná 21. prosince

? ***Jaké znáte zimní sporty?*** – sjezdové lyžování, běh na lyžích, sáňkování, bobování, bruslení, …

? ***Jaká zvířata se přesouvají do teplejších oblastí?*** – nejznámější jsou migrace ptáků – k stěhovavým ptákům patří **vlaštovky, jiřičky** a také **rorýsi a čápi bílí.**

Odlet ptáků bývá spojován se začátkem školního roku. Jakmile děti začnou chodit do školy, objevují se první vlaštovky a jiřičky na drátech, dávají tušit, že se blíží den jejich odletu. Jejich zimní domov je na severu nebo až na jihu Afriky. Na jaře se k nám vracejí do stejných míst a dokonce i na stejná hnízda, pokud jejich domovy z bláta vydrží přes zimu. Podmínkou pro úspěšné překonání cesty je dostatek síly, kterou získají během letního

)obytu u nás s nepřetržitým krmením. Jakmile se začne ochlazovat a hmyzu v ovzduší
ıbývá, je to signál, že je nejvyšší čas k odletu
<http://www.jablko.cz/zajimavosti/Priroda>.).

? *Jaká zvířata se ukládají k zimnímu spánku?* – **ježek, netopýr, plch velký, plch zahradní, plšík lískový, svišť horský** (v horských oblastech); U dalších spáčů – **medvěda** a **jezevce** – nejde o pravý zimní spánek. Jejich tělesná teplota klesne jen málo a oni své úkryty často opouštějí. **Hadi** a **ještěrky** v zimě znehybní, ale musí se často budit, aby neumrzli. Jejich tělesná teplota se totiž přizpůsobuje výkyvům teploty okolí (Montmorillonová, 1996).

? *Jaká zvířata tráví zimu aktivně?* – **veverka obecná, kuna skalní, myš domácí, lasice kolčava, hraboš polní, rejsek malý, liška obecná, prase divoké,...**

? *Jak se savci připravují na zimu?* – Savcům již během podzimu narůstá zimní srst tvořená delšími chlupy a hustou podsadou. Zimní šat ptáků je vybaven hustým prachovým peřím (Montmorillonová, 1996).

? *Jak získávají živočichové v zimě potravu?* – Kosi, sýkorky a červenky dovedou zužitkovat zimní nabídku bobulí (jeřabin, bezinek, jmelí,...), ale led a sníh jsou pro ně nebezpečím, které je připraví o mnoho tukových zásob nastřádaných na podzim. Proto rádi zavítají na krmítka. Veverka si shromažďuje zásoby potravy, ale nehospodaří s nimi nejlépe – na mnoho skrýší zapomene (Montmorillonová, 1996).

- **Stromeček zvířátkům**

čitel: Živočichové to v naší přírodě nemají v zimě zrovna jednoduché a tak si zaslouží naši)zornost a případně pomoc. Jsou to především lesní zvířátka i ptáci v lese. Zpříjemníme oto zvířátkům dobu adventu a ozdobíme jim stromeček z dobrot, které mají rádi. můžeme tak zvířátkům ve zdraví přečkat zimu.

k ozdobení si vybereme smrk

? *Jak poznáte smrk od jedle?* Pomůcka: Smrk – rozcuchaný kluk, jedlička - učesaná holčička; borovice a modřím mají jehlice ve svazečcích, smrk dokola a jedle na dvě strany.

ıa připevnění se nepoužívají drátky, silon ani pevné nitě, aby si zvířátka neublížila

→ na každou větší větvičku nějakou pochoutku pro ptáky a lesní zvěř (přírodní - plody jeřabin, šípky, hložinky, lískové oříšky, žaludy, ořechové skořápky zalité lojem nebo naplněné semínky máku či slunečnice…); Pod nejnižší větve se dá seno a kaštany.

- **Hrátky se sněhem:**

a) Co je charakteristické pro zimní období:

Žáci stojí v kruhu společně s učitelem. Učitel udělá sněhovou kouli, řekne něco, co je charakteristické pro zimní období a hodí kouli někomu z žáků. Žáci si takto mezi sebou kouli hází a každý má za úkol říci jednu charakteristickou věc pro zimní období. Informace se nesmí opakovat, musí být stručné a výstižné.

b)Tvoření ze sněhu:

Žáci mají za úkol vytvořit ze sněhu libovolnou stavbu. Učitel žákům připomene, že nemusí tvořit jen sněhuláky, ale i živočichy, iglú, abstraktní umělecká díla, atd. Žáci mají na výběr – mohou pracovat samostatně, ale i v menších či větších skupinách.

Na závěr se žáci představí své stavby a učitel je zhodnotí.

b) Rybičky, rybičky:

Učitel zvolí jednoho žáka jako rybáře. Začínající svátky jsou typické pro lovení ryb a proto se rybář pokouší pochytat co nejvíce rybek, které stojí na druhé straně. Lov začíná rybářovým povídáním: „Rybičky, rybičky, rybáři jedou". Rybiček, kterých se rybář dotkne se stávají také rybáři a při chytání dalších rybek se drží za ruce.

Práce ve třídě:

- **Pozorování ptáků v krmítku**

→ Po vycházce pozorují žáci společně s učitelem krmítko za okny, které před vycházkou naplnili.

→ Žáci porovnávají ptáky s obrázky (viz. příloha 22) a snaží se je pojmenovat. Žáci poznají, že krmítko navštěvují nejčastěji sýkory a vrabci.

→ Nejčastěji se na krmítku živí sýkory – sýkora modřinka, sýkora koňadra, sýkora uhelníček či sýkora mlynařík. Jsou to ptáci, které označujeme jako pěvce. Považujeme je za užitečné, protože na jaře a v létě posbírají v sadech ze stromů spousty škodlivých housenek. Krmítka navštíví i pěnkava obecná nebo vrabec domácí, někdy kos černý. Tito ptáci u nás přezimují, jsou stálí (Jurčák, 1996).

- **Hádej, hádej hádači**

→ Žáci sedí v kruhu na koberci společně s učitelem; učitel čte žákům informace o veverce (viz. příloha 23); žáci mají za úkol poznat, o jaké zvíře se jedná.

→ Poté co žáci poznají, že se jedná o veverku, rozdá dětem knihy o veverce Rezce (Fischerová, 1989); v knize si žáci prohlédnou fotografie; učitel pak vyvolává jednotlivé žáky k čtení – úryvek z knihy se týká toho, jak prožívá Rezka zimu (viz. příloha 23).

4.4.4 Svátky v době adventní

3. den: Svátky v době adventní

Doba trvání: 5 vyučovacích hodin

Pomůcky: kalendář na měsíc prosinec do dvojice, obrázky k tématu, lístky s pranostikami (viz. příloha č. 24), plena nebo prostěradlo, metla; básničky pro Mikuláše (nakopírované podle počtu žáků – viz. příloha 25), pomůcky na výrobu jihočeského ježka (viz. příloha 25); včelí pexeso (podle počtu žáků – do skupin – viz. příloha 26); krepovým papírem, ubrousky a kapesníčky

Organizace: děti druhý den ráno naleznou ve vagónku adventního kalendáře zprávu, na jejímž základě plní pod vedením učitele jednotlivé úkoly; práce ve dvojicích; skupinová práce; pohybová hra; děti sedí společně s učitelem v kroužku na koberci; individuální práce

Zpráva: ***„Milé děti, už víte jak prožívají zimu zvířátka a co je advent. Dokázali byste ale najít v kalendáři svátky, které dobu adventní provází? Pravda, některé jsou bohužel v dnešní době pomalu zapomenuty. Určitě Vás ale bude zajímat jaké svátky a jakým způsobem slavili vaši předkové.***

Práce ve třídě:

- **Sváteční prosinec**

→ Učitel rozdá žákům do dvojic kalendář na měsíc prosinec (je možné mít i jiný rok než právě aktuální); žáci vyhledávají v měsíci prosinci významné svátky, ke kterým se váží nějaké tradice či zvyky; Ty pak zapisují na papír; Po 10 minutách učitel zapisuje s dětmi významné svátky na tabuli: **4. 12. sv. Barbora, 6. 12. - sv. Mikuláš, 7. 12. - sv. Ambrož, 13. 12. - sv. Lucie, 24. 12. - Štědrý den, 25. 12. - Hod boží vánoční, 26. 12. - sv. Štěpán, 31. 12. - Silvestr.**

- **Svatá Barbora aneb „Barborky“**

→ Učitel žákům vypráví legendu o sv. Barboře (viz. příloha 24). Na základě této legendy vznikly různé tradice a zvyky, které se často lišily podle jednotlivých krajů. Učitel ukazuje dětem obrázky (viz. příloha 24) - zmíní se i o Chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře.

a) **Zvyky a tradice:**

→ **Návštěvy Barborek:** Večer před svátkem svaté Barbory chodívaly po vsi „Barborky“. Oděny byly bíle a přes obličej mívaly bílý závoj. Bílá barva symbolizovala čistotu a nevinnost. Většinou chodívaly ve dvojicích či trojicích, z nichž jedna měla v ruce košík s jablky, ořechy a cukrovím, kterým podarovávala malé děti (<http://www.cesketradice.cz>).

Na Strakonicku jich chodívalo někdy až šest. Jedna z nich měla zvoneček a každá vlasy rozčesané přes obličej, na hlavě někdy korunku, někdy věneček. V levé ruce košíček s dárky pro hodné děti a v pravé ruce metlu pro ty zlobivé. Svůj příchod do stavení ohlašovaly jak zvonkem, tak šleháním metlami na okno (Bártík, pers. comm).

→ **Tradice kvetoucích barborek:** Velmi známým zvykem bývalo řezání třešňové větvičky „barborky“ (viz. příloha 24) a to nejen na ozdobu světnice, ale také pro její údajnou čarovnou moc. Uříznutá „barborka“ se vložila do nádoby s vodou a čekalo se zda vykvete. Kolikátý den od uříznutí větvičky „barborka" vykvetla, tolikátý měsíc v následujícím roce byl pro majitele větvičky tím šťastným. Jindy děvčata uřízla větviček více a každé dala jméno jednoho z chlapců, kteří jí byly sympatičtí. Věřili, že se stanou nevěstou toho, která větvička nesoucí jeho jméno vykvetla nejdříve. Kvítek z barborky ukrytý za šněrovačkou prý měl tu moc přivábit chlapce, na kterého děvče myslelo (Šottnerová, 2005)

→ Učitel si s dětmi povídá o tom, zda se tato tradice ještě dnes udržuje. Děti sami přijdou na to, že se tento zvyk sice udržuje, ale praktikují ho i ženy vdané. např. jejich maminky. „Barborky“ totiž slouží jako krásná živá vánoční dekorace.

b) **Pranostiky:** Učitel žákům sdělí, že se k většině svátků váží pranostiky. Žákům nejprve musí ale vysvětlit význam tohoto slova.

Co to je pranostika? Pranostika je ustálené spojení slov, které vyjadřuje často obraznou formou životní zkušenost lidu s počasím. Učitel uvede dětem příklad jedné prosincové pranostiky – např.

Prosinec naleje a leden zavěje. – Jestliže v prosinci prší, v lednu padá sníh.

→ Poté učitel rozdá dětem do dvojic případně trojic na malém papírku pranostiky (viz. příloha 24). Děti mají za úkol po 3 minutách prezentovat před třídou svou pranostiku a vysvětlit její skutečný význam. Tímto způsobem je u dětí rozvíjena představivost a také fantazie. Při větším počtu žáků je možné pranostiky opakovat – děti mají velkou obraznou představivost. Mohou se tedy vyskytnout i různé obměny.

c) **Hra na hodné a zlobivé děti:** Vybranému dítěti učitel uváže přes hlavu bílou plachetku (plenu, prostěradlo,…) a dá mu do ruku metlu (jednoduše svázaný snopek suchých větviček). Toto dítě má roli „Barbory". Metlu schovává za zády, jde doprostřed třídy (třída je ke hře uzpůsobena - lavice a židle jsou u stěny) a říká:

„Já svatá Barbora
přišla jsem k vám do dvora.
Kdepak jsou ty hodné děti? (ostatní děti se k ní přiblíží)
Ty já pěkně pohladím! (hladí děti)
Kdepak jsou ty neposluchy,
Ty já metlou vyplatím!"
(Šottnerová, 2005)

Na poslední verš se děti rozprchnou a „Barbora" je honí a vyplácí metličkou. Koho plácne vypadává ze hry.

- **Mikuláš ztratil plášť**

→ Děti ve svém přehledu svátků jistě nezapomenou na sv. Mikuláše. Učitel dětem vypráví o sv. Mikulášovi, kterého lidé začali díky jeho lidskosti a štědrosti a příkladnému životu uctívat a prohlásili ho za svatého. Postupem času se stal sv. Mikuláš hlavně patronem dětí. Vystupoval jako jejich ochránce před nemocemi a neštěstím. V předvečer jeho svátku se již mnoho generací těší na jeho štědré nadělování.
→ Učitel si s dětmi povídá v kroužku na koberci o tradici lidové mikulášské obchůzky.

Večerní pochůzka sv. Mikuláše, čerta a anděla je u nás všeobecně známa. Laskavé slovo Mikuláše i hrozivý pohled čerta jistě patří dodnes k nejsilnějším dětským zážitkům.

Podle staré lidové víry sestupuje každý rok 5. prosince navečer z nebe na zem, obchází ıdské příbytky a spolu s čertem a andělem rozděluje pamlsky a ovoce hodným dětem, stejně :o uhlí a brambory dětem zlobivým.

Návštěvy svatého Mikuláše byly krajově rozdílné. V chudších krajích dávali děti před ıím punčochu za okno či dveře a ráno pak nacházely odměnu za své celoroční chování. ti tomu v bohatších krajích navštěvoval sv. Mikuláš děti osobně. Světec vcházel do ıce, zpravidla doprovázen andělem a čertem. Zatímco svatý Mikuláš vzbuzoval v dětech átnou úctu a anděl klid a pohodu, čert měl na starosti nahnat uličníkům něco strachu.

Mikuláš se nejprve zeptal rodičů, jak bylo které dítko po celý rok hodné a jak se učilo. ıté zkoušel děti, zda se umějí modlit. Pokud byl spokojen, nadělil jablíčka, ořechy a cukroví, eré nesl anděl na míse. S kým však spokojen nebyl, ten obdržel od čerta syrovou bramboru ıebo několik kousků uhlí.

Nedočkavé děti se škádlívaly „šklibkami". Vykládalo se jim, že svatý Mikuláš, vezoucí plný vůz darů, se tam a tam s vozem převrátil. Protože nemohl ve tmě vše posbírat, zůstalo tam prý mnoho všelijakých pamlsků (šklibků) ležet. Komu se jich zachce, musí pro ně bos. Leckterý nedočkavec, většinou ten, který si svým celoročním chováním nebyl příliš jistý a chtěl si takto zajistit nadílku dobrot, se vypravil do tmy a zimy, aby si bos také něco nasbíral. Vracel se samozřejmě záhy celý prochladlý a s prázdnou. Navíc si užil posměchu (<http://www.cesketradice.cz>).

→ Děti pracují ve třech skupinách; zástupce každé skupiny si vylosuje ze tří obálek (obálka obsahuje heslo: ČERT, MIKULÁŠ, ANDĚL). Skupina má za úkol napsat na formát papíru A4 znaky jednotlivých postav. Poté skupina danou postavu namaluje na formát papíru A2 (popř. balicí papír).

MIKULÁŠ – Postava Mikuláše bývala většinou oděna v červené roucho, přes které byla přehozena jakási bílá halena bez rukávů s červeným křížem na břiše. Někdy byl oděv jen bílý s červeným křížem na břiše. Na hlavě míval špičatou biskupskou čepici (bílou nebo červenou) s křesťanským křížem a v ruce držel biskupskou hůl se zatočeným horním koncem, tzv. berlu, která byla znakem jeho úřadu. Většinou mu nechyběl bílý plnovous, který mu dodával

na moudrosti a váženosti. Na zádech nosil nůši, v níž měl dárky pro děti. vystupoval důstojně a dobrácky (viz. příloha 25).

ANDĚL – Míval dlouhé šaty nebo přehoz či noční košili, ale vždy byl bílý. Na hlavě míval čelenku s hvězdou nebo hvězda bývala nalepená či nakreslená přímo na čele. Samozřejmě nesměl chybět jeho nejdůležitější poznávací znak – křídla. Také on se nezapojoval do řádění a bujarého veselí, to obstarával Čert a jiné masky.

ČERT – Postavu Čerta symbolizovaly huňatý kožich, rohy na hlavě, dlouhý vypláznutý jazyk, začerněné tváře, ocas, řetěz, někdy metla nebo trojzubé vidle a samozřejmě pytel na „zlobivce". Celá postava musela působit strašidelně a odpudivě.
(Šottnerová, 2005)

→ Učitel děti seznámí s tím jak kdysi probíhal svátek sv. Mikuláše na Strakonicku.

Mikulášský průvod na Strakonicku

Na konci 19. století se na Strakonicku konaly každoročně tzv. Mikulášské průvody (viz příloha 25). Mikulášský průvod měl spíše masopustní ráz. V maškarních průvodech byli často k vidění dva, místy až čtyři Mikulášové. Ty na své pouti po vsi doprovázeli andělé, čerti, husaři, dragouni, hajduci a další řada dnes již neznámých masek. Teprve později zůstal Mikuláš s čertem a andělem. Součástí průvodu bývala muzika, za kterou do světnice postupně vcházeli dragouni, husaři, andělé a nakonec i Mikuláš. Andělé nosívali nejen pamlsky, ale i pokladničku, do které hospodář vhodil pár krejcarů, bohatší i zlatku. Mikuláš obdaroval děti, uložil hospodáři, aby se o ně řádně staral a poté nastal rej masek (Bártík, pers. comm).

→ Učitel sedí společně s dětmi v kruhu na koberci. Každý žák dostane od učitele seznam básní vztahujících se k tématu – Mikuláš (viz. příloha 25). Společně s dětmi si učitel čte jednotlivé básničky. Jednu z básniček si mohou děti vybrat a později naučit.

Mikulášské dárky

Na Strakonicku, ale i jinde se hodné děti obdarovávaly dárky, které byly vytvořeny z čerstvých malých jablíček, třísek, zeleně, sušených švestek, křížal, kandovaného ovoce a cukrovinek. Mikulášské dárky svou sestavou připomínaly obraz slunce a hvězd v zapojení do magického vlivu přírodních sil a z nich proudícího zdraví, pohody a plodnosti.

Ze sušených plodů se tvořil i opak požehnání – čert. Na špejli navlečené černé scvrklé švestky se spojily do čertovské postavičky, dolepil se červený jazyk a řetízek z papíru. I tento dárek pro zlobivé děti byl běžný v řadě krajů ještě koncem 19. století. Hospodyně také tvořily i složitější ozdoby. Měly pečený těstový podklad spletený do copu, podle něhož se nazývaly vrkoče. Do kruhového pletence o průměru asi 25 cm se napíchaly špejle s navlečenými sušenými švestkami, které se zapíchly do jablka a zněj šikmo vzhůru trčely ozdobené hůlky s přivěšenými pamlsky (viz. příloha 25).

Výroba jihočeského ježka

→ Učitel: Nyní si vyrobíme dárek, který dostávaly děti dříve na Mikuláše a to nejen na Strakonicku. Tímto dárkem si můžete vyzdobit i vánoční stůl (viz. příloha 25).

- **Sv. Ambrož aneb roj včel**

→ Učitel žákům vypráví základní údaje a zajímavosti o sv. Ambroži : Svatý Ambrož se narodil roku 339 v Německu. Dne 7. prosince 374 byl vysvěcen biskupem milánským a tento den je v některých kalendářích jeho dnem svátečním. Zemřel roku 397 v Miláně. Jeho hlavními atributy jsou metla a úl. Jako malého ho prý napadl roj včel, který mu ale nijak neublížil. Je považován za patrona včelařů (viz. příloha 26).

V místech, kde byl kostel zasvěcen sv. Ambrožovi, bývalo dříve zvykem v den svátku tohoto světce honění dětí Ambrožem kolem kostela. Přestrojený Ambrož měl na hlavě černou, do špičky stočenou čapku se závojem přes obličej, na sobě dlouhou košili, v levé ruce uzlíček s cukrovinkami a v pravé koště polepené bílým papírem (viz. příloha 26). Objevoval se za soumraku u kostela, kde na něho čekávalo vždy několik dětí. Ti, jakmile se Ambrož objevil, na něho začali hrdinsky pokřikovat a Ambrož je zato počal honit. Při tom občas ztratil nějaký pamlsek a tím přilákal děti ke sbírání, což byla chvíle, aby se pokusil nějaké dítko chytit.

(<http://www.cesketradice.cz>).

→ Učitel předloží dětem do skupin **včelí pexeso** (viz. příloha 26). Vítěz každé skupiny obdrží od učitele perníček.

- **Lucie, noci upije a dne nepřidá**

→ Učitel žákům vypráví o sv. Lucii: V předvečer svátku svaté Lucie chodívaly „Lucky" kolem stavení. Věřilo se, že postavou velká, bíle oděná „Lucka" chodila s nožem a dětem, které se o adventu nepostili, chtěla rozpárat břicha. Někde chodilo po staveních Lucek více a děti, které se uměly hezky pomodlit obdarovávaly, ostatním hrozily metlou (viz. příloha 27).

Svatá Lucie byla chápána také jako ochránkyně proti čarodějnicím. Svátek sv. Lucie patřil především ženám a dívkám a snad aby si trochu odpočinuly, nesměly v tento den prát ani příst. Věřilo se, že té přadleně, kterou by Lucka přistihla při práci, naplnila by komínem světnici prázdnými vřeteny a ty by musela obratem napříst. Mnohdy se za Lucky převlékali sousedky a kontrolovaly jiné, zda nepředou či nederou peří. Těm, které přistihly při draní rozfoukaly peří po celé světnici a těm, které předly rozmotaly napředené nitě.

(Bártík, pers. comm)

→ Hra – **Jak se dere peří**

Děti sedí v kroužku kolem dvou lavic (které jsou sražené dohromady). Děti si zahrají na to, jak se kdysi dralo peří. Peří je nahrazeno bílým krepovým papírem, ubrousky a kapesníčky. Trháním drobných kousků na hromádku si děti procvičí jemnou motoriku. Ve chvíli, kdy je hromádka dostatečně veliká, učitel pověří tajně 2-3 děti, které přestrojené za „Lucky" vběhnou do třídy a rozfoukají hromádku peří. Je to za trest, protože na svátek Lucie se peří drát nesmí. Děti by měly sami přijít na to, proč jim Lucky rozfoukaly peří, pokud pozorně poslouchaly. Rozfoukané peří musí děti posbírat, nejlépe o závod.

4.4.5 Jak to bylo na Štědrý den?

4. den: Jak to bylo na Štědrý den?

Doba trvání: 5 vyučovacích hodin

Pomůcky: Knihy (Lada, 1987) podle počtu žáků, popř. nakopírovaný text (viz. příloha 27); bílý ubrousek; suroviny pro hrníčková kouzla: malé perníkové srdíčko, papírový kapesníček, šupina z kapra, střepy, kousek chleba, bonbón; porcelánová miska s vodou, dvě ořechové skořápky s malými svíčkami (nejlépe narozeninové); jablka (podle počtu žáků), nůž; střevíc (pantofel); pochutiny a koření: hrozinky, lískové oříšky, vlašské oříšky, čokoládu, vanilkový cukr, skořici - mletou, buráky, kokos, kakao, sušené švestky..., badyán (malé hvězdičky),

skořici – celou, vanilku – celou, strouhanka, syrové vajíčko, křížaly, sušená pomerančová kůra,.....; vlašský ořech obalený ve stříbrném staniolu

Organizace: skupinová práce; děti sedí společně s učitelem v kroužku na koberci; individuální práce;

Zpráva: *„Milé děti, chtěly byste dozvědět, kde se vůbec vzaly Vánoce, jak slavil Vánoce Váš oblíbený autor pan Josef Lada, jak slavili Vánoce Vaše babičky a vůbec o vánoční tradici a vánočních zvycích? Povězte si tedy s paní učitelkou něco o Vánocích a prozraďte jí, pokud to ovšem není tajemství, který dárek byste pod stromečkem chtěli najít, jak slavíte Vánoce u vás doma a jak by podle Vašeho názoru měly vypadat krásné Vánoce.“*

Víte děti, jaké koření a dobroty přidává Vaše maminka do vánočního cukroví, které se Vám jen rozplývá na jazyku? Zahrajte si tedy na vánoční ochutnávače.

Práce ve třídě:

- **Proč slavíme Štědrý den?**

→ Učitel vede s dětmi rozhovor o Vánocích - na co se děti těší, kdy a proč slavíme Štědrý den...

"Na Štědrý den se narodil Ježíšek." Povídáme si o tom, komu a kde se narodil, jak vypadají jesličky... (viz. příloha 28).

- **Vánoce Josefa Lady**

→ Učitel si společně s dětmi přečte ukázku z knihy o tom, jak slavil Vánoce Josef Lada jako malý chlapec (viz. příloha 29). Po přečtení ukázky vede učitel s dětmi rozhovor na téma, jak se Vánoce od té doby změnily a jak se slaví nyní. Děti si také prohlédnou fotografii oblíbeného dětského autora a ilustrátora – J. Lady a jeho vánoční obrázky (viz. příloha 29).

- **Vánoční zvyky a tradice**

→ Učitel žákům vypráví o tom, jaké zvyky a tradice se kdysi dodržovaly na Štědrý den. Některé zvyky si děti vyzkouší např. krájení jablka, nebo házení střevícem, pouštění lodiček .

Učitel: Dříve nebyly Vánoce ani tak o dárcích, jako spíše o vzájemné lásce a přátelství, radosti a pocitu sounáležitosti v rodině, která se sešla ke společným oslavám pod rodným

krovem. Několik dnů před Vánocemi napekly hospodyně chléb a uložily ho do ošatek. V bohatších domácnostech daly k bochníkům péct také pečlivě upletené, žloutkem potřené a máslem pomaštěné vánočky z bílé mouky, hrozinek a mandlí.

O Štědrém dnu od časného rána praskal v peci a kamnech oheň. Připravovala se štědrovečerní večeře. Vařil se hrách, čočka, několik druhů polévek, mezi nimiž nechyběla bramboračka a rybí polévka, pekl se kuba z krup a česneku. Mezitím co se hospodyně snažila v kuchyni zabavit děti, přinesl v některých krajích hospodář tajně stromeček a ustrojil ho do slavnostního hávu. Jinde se stavěly betlémy. Lidé se od rána postili, aby večer uviděli "zlaté prasátko". S přicházejícím soumrakem děti stále častěji vybíhaly ven, pozorovaly nebe a hlídaly, kdy se objeví první hvězdička. S první hvězdou si rodina sedla k slavnostnímu stolu prostřenému bílým ubrusem. Večeři zahajovala společná modlitba, vzpomínka na uplynulý rok a poděkování Bohu za vše dobré, co přinesl, i za to, co vzal.

Nejdříve hospodyně postavila na stůl mísu s hrachem. Klíček hrachu má podobu kalichu a podle tradice spojoval všechny stolovníky v dobrém i zlém. Potom paní domu odebrala z mísy po lžíci pro každé z domácích zvířat. Teprve pak si podle vážnosti a stáří nabírali ostatní. Po hrachu se podávaly polévky pro sílu, čočka, aby byly peníze, kuba, masitý pokrm nebo ryba pro radost. Kosti se dávaly na jeden talíř a po večeři je hospodář odnesl ve lněném ubrousku pod jabloň. Naposledy se na stole objevila vánočka a cukroví. Pila se bílá káva, čaj, nechybělo ani trochu piva, vína nebo hlt pálenky pro dobré zažití. Když zazvonil zvoneček, přinesl hospodář do místnosti stromeček ověšený jablíčky, sušeným ovocem, cukrovím, kostkami cukru zabalenými do barevných papírků, ořechy a řetězy. Na stromečku se zapálily svíčky a všichni zpívali koledy. Ty se pak u stromečku zpívaly každý večer, dokud se neodstrojil a Vánoce neskončily.

(Říhová, 1996).

Štědrovečerní věštění

O Štědrém večeru se po večeři věštilo. Na stůl se postavilo umývadlo a pouštěly se v něm lodičky ze skořápek vlašských ořechů. Lilo se olovo. Přes rameno se směrem ke dveřím házela bota. Na venkově děvčata třásla bezem. Vdala se tam, odkud se ozval štěkot psa. Vyvrcholením štědrovečerních oslav byla půlnoční mše. Lidé se scházeli v kostele, kde vedle oltáře stály jesličky.

→ **Učitel:** Nyní si vyzkoušíme společně některé Štědrovečerní zvyky :

→ Učitel je společně s dětmi v kruhu na koberci. Uprostřed kruhu je bílý ubrousek, kde si děti jednotlivé zvyky provádějí za pomoci učitele.

Hrníčková kouzla

→ Na ubrousku je 6 hrníčků obrácených dnem vzhůru. Pod nimi jsou ukryty různé symboly. Podle toho, co se při obrácení objeví, se věští budoucnost v příštím roce.

→ Děti přistupují k ubrousku jednotlivě, dle výzvy učitele

Symboly pod hrnečky:

Perníkové srdíčko – srdce znamená - láska (v dětské řeči: hodně dobrých kamarádů, se kterými si bude hrát, a lidí, kteří mu budou pomáhat a kteří ho budou mít rádi).

Papírový kapesníček – nemoc (v příštím roce hrozí časté nachlazení, bude mít často rýmu, proto jíst hodně zeleniny a ovoce, teple se oblékat).

Šupina z kapra – peníze (pořídit si velkou pokladničku, protože v příštím roce bude mít hodně penízků).

Střepy – štěstí (budou se mu vyhýbat různé nehody, ...)

Pozn.: Učitel se dětí ptá? Co je podle vašeho názoru štěstí? Děti pak postupně odpovídají – zdraví, rodiče, kamarádi, jednička z ČJ,....

Kousek chleba – dostatek jídla (doma bude vždy plná lednička dobrého jídla, maminka bude vařit oblíbená jídla).

Bonbón – sladkosti (v příštím roce bude dostávat hodně sladkostí, ale pozor na zuby, hrotí, že se budou od velkého mlsání kazit a bolet).

Ořechové lodičky

→ Na ubrousku je porcelánová miska s vodou a dvě ořechové skořápky s malými svíčkami (nejlépe narozeninové).

→ Učitel si k ubrousku zve jednotlivě žáky. Každý žák si k sobě pozve svého nejmilejšího kamaráda. Za pomoci učitele si každý zapálí svou svíčku v lodičce a oba ji současně položí na hladinu vody k okraji misky. Společně s ostatními pak pozorují, zda a kterým směrem se

lodičky pohybují. Plavou-li k sobě, budou z nich dobří kamarádi. Jestliže plavou každá jinam, nebo se nepohybují, budou se na sebe zlobit.

Krájení jablíčka

→ Na ubrousku je nůž. Žáci přistupují k učiteli postupně. Žák za pomoci učitelky jablko rozkrojí, děti přitom společně říkají básničku:

Vánoční stromeček zavoněl v pokoji,
Maminka u stolu jablíčko rozkrojí.
A když ho rozkrojí, uvidím hvězdičku,
Co byla schovaná v červeném jablíčku.

→ Objeví-li se skutečně hvězdička (učitel samozřejmě vybere zdravé jablko), dítě bude v příštím roce zdrávo jako to jablko, ani jednou nezastůně. Žák pak dopoví, co by se mohlo v jablíčku kromě hvězdy objevit a co by to znamenalo (křížek, červivě jablko – nemoc, neštěstí).

Házení střevícem

→ Na ubrousku je položen střevíc (papuč). Žáci přistupují k ubrousku opět na vyzvání učitele.

→ Se střevícem vyjde ven z kruhu a otočí se zády ke dveřím. Střevíc hodí přes rameno dozadu. Podle toho, jak střevíc dopadl, se dříve usuzovalo, zda se dívka do roka vdá, nebo ještě zůstane doma. V dětské řeči: střevíc špičkou směrem do místnosti – dítě ještě příští rok bud chodit opět do stejné ZŠ, neodcestuje. Špička ke dveřím oznamuje, že dítě odejde buď do jiné ZŠ, odstěhuje se nebo bude hodně cestovat po světě.

- **Vánoční ochutnávači**

→ **Učitel:** Víte děti, jaké koření a dobroty přidává Vaše maminka do vánočního cukroví, které se Vám jen rozplývá na jazyku? Zahrajte si na vánoční ochutnavače a pokuste se rozpoznat, co nejvíce těchto pochutin.

→ Učitel rozdělí děti do 4 skupin – každá skupina má své jméno, které si zástupce každé skupiny vytáhne z černé buřinky (hvězdičky, sněhuláci, jedličky, mrazíci)

a) v prvním kole budou proti sobě soupeřit 2 a 2 skupiny (např.: hvězdičky proti jedličkám, sněhuláci proti mrazíkům)

b) v druhém kole pak vítězné skupiny

→ každá skupina si zvolí svého zástupce – ten bude ochutnávat podávané vzorky. Učitel mu zaváže oči černým šátkem, aby nemohl zrakem rozeznat podanou pochutinu. Ostatní ze skupiny mohou pomáhat svému zástupci jen povídáním, kam jejich maminka tyto pochutiny přidává..

Poznámka:

- V prvním kolem podává paní učitelka ochutnávačům, pro ně jednodušší vzorky. Např.: hrozinky, lískové oříšky, vlašské oříšky, čokoládu, vanilkový cukr, skořici - mletou, buráky, kokos, kakao, sušené švestky...

- V druhém kole podává paní učitelka ochutnávačům, pro ně těžší vzorky. Např.: badyán (malé hvězdičky), skořici – celou, vanilku – celou, strouhanku, syrové vajíčko, křížaly, sušenou pomerančovou kůru,.....

Na konci hry jsou všichni odměněni, dostanou od paní učitelky bonbóny, vítězná skupina dostane diplom vánočních ochutnávačů, který bude vyvěšen ve třídě.

- **Kdo má v dlani stříbrný oříšek**

→ Učitel dětem poví pověru: kdo má stříbrný oříšek na Štědrý večer v dlaních a přeje si něco nahlas, určitě se mu to splní.

→ Děti sedí v kruhu těsně vedle sebe, nohy mají pokrčeny a v klíně sepjaté dlaně. Jeden vybraný žák je „hádač" – jde za dveře. Druhý žák má v dlaních oříšek, schovaný tak, aby ho nikdo neviděl. Uvnitř kruhu obchází jedno dítě po druhém, své sepjaté dlaně s oříškem vkládá do dlaní jednotlivců a hned je sepjaté zase vytáhne. Pouze jednomu dítěti nepozorovaně vpustí oříšek do dlaní a jde jako by nic dále. Nikdo z přítomných nesmí zpozorovat, komu oříšek dal. Pak usedne mezi ostatní a zavolají společně „hadače". Ten má za úkol uhádnout, kdo oříšek skrývá v dlaních. Když uhodne, vezme oříšek do dlaní a může si něco přát (Šottnerová, 2004).

4.4.6 Než zazvoní zvoneček

5. den: Než zazvoní zvoneček

Doba trvání: 5 vyučovacích hodin

Pomůcky: tvrdý barevný papír (modrý), kokosové vlákno, sušený pomeranč, skořice, badyán, nové koření, větvičky ze stále zelených keřů (túje), lepidlo, nůžky; zvoneček; teplé oblečení

Organizace: individuální práce; děti sedí společně s učitelem v kroužku na koberci; individuální práce;

Zpráva: *Milé děti, dnes se spolu rozloučíme. Během vánočního týdne jste se dozvěděli jistě mnoho nových zajímavostí o nejkrásnějších svátcích v roce. Víte co je to advent, jak slavil Vánoce Váš oblíbený autor pan Josef Lada, umíte rozeznat všechny ty dobroty, které Vaše maminka přidává do vánočního cukroví, umíte si dokonce zpříjemnit vánoční chvíle nejen doma, ale i ve škole – krásnou výzdobou, kterou jste se již naučili apod. Nezapomněli jsme ani na zvířátka.*

Než ale u Vás doma zazvoní zvoneček a vyrobte si voňavé vánoční přání. Jelikož jste plnili všechny úkoly se zájmem a pečlivě, mám pro Vás na závěr překvapení.

Přeji Vám děti, aby ty Vaše Vánoce byly ty nejkrásnější!

- **Voňavé vánoční přání**

→ Děti vyrábí podle pokynů učitele přání (viz. příloha 30). Lze použít některé suroviny z předchozího dne. Žáci si mohou vybrat, jaké přáníčko si vyrobí (stromeček, sněhulák). Mohou vyrobit i obě varianty.

- **Co si přeji pod stromeček aneb kouzelný zvoneček**

→ Děti sedí společně s učitelem v kruhu na koberci. Učitel má v ruce zvoneček, který pošle v kruhu dále po směru hodinových ručiček.

→ Kdo má v ruce zvoneček, řekne nahlas své přání (např.: Přeji si dobré kamarády, samé jedničky ale také zdraví všem lidem na celém světě,...).

→ Až dopoví své přání zazvoní zvonečkem – (aby se přání opravdu vyplnilo) a pošle zvoneček dále.

- **Vánoční noviny aneb co mě nejvíce oslovilo**

→ Děti sedí společně s učitelem na koberci v kruhu.
→ Učitel rozdá dětem Vánoční noviny, které během týdne vypracoval společně s dětmi; děti si noviny prohlédnou.
→ učitel rozdělí děti do dvojic (nejlépe podle toho, jak děti sedí vedle sebe na koberci); dvojice dětí pak pantomimicky předvedou činnost, která je za celý týden nejvíce zaujala. Ostatní děti v kruhu hádají danou činnost.

Adventní trhy:

- **Za překvapením**

→ Učitel se s dětmi vydá do zámku, kde se každoročně konají adventní trhy. Dětem předem nesděluje cíl vycházky.
→ Děti zde mají možnost koupit si teplý čaj, zazpívat si u vánočního stromečku společně s ostatními dětmi koledy popř. přednést básničky, které se během vánočního týdne naučili.
→ Děti si zde prohlédnou jesličky a společně si s učitelem zopakují legendu o narození Ježíška (viz. příloha 28).
→ Na zámku čeká na děti pod velkým vánočním stromkem překvapení od Ježíška. Ve velkém dárku, označeném číslem ročníku (2. třída) čekají na děti bonbóny.

4.5 Diskuse

Vyzkoušení navrhované metodiky vycházky: Čestice – Radešov - Hoslovice

Cíl vycházky:

Po vytvoření pracovních sešitů a příručky učitele bylo potřeba ověřit, zda sešity a příručka splňují svůj účel a zda jsou pro žáky přiměřené a srozumitelné.

Proto byla oslovena ZŠ – Čestice a daná vycházka uskutečněna v praxi. Vycházka byla naplánována na září 2005 se žáky 5. ročníku ZŠ.

Vytčené cíle:

- *ověřit praktičnost pracovních sešitů – srozumitelnost, přiměřenost*
- *zjistit, zda bude proveditelná zamýšlená organizace práce*
- *zjistit náročnost přípravy vycházky a potřebnou časovou dotaci pro jednotlivé činnosti*
- *vyvolat v žácích zájem o přírodu i o historicky zajímavé objekty (Hoslovický starý mlýn)*

Příprava a organizace:

Podzimní vycházka byla naplánována na pátek 9. září 2005. Příprava vycházky obsahovala zajištění: - svolení ředitelky školy a rodičů žáků

- pomůcek a pracovních sešitů
- dopravy při zpáteční cestě

Vycházky se zúčastnilo celkem 15 žáků. Vycházka proběhla v časovém úseku od 8:00 do 12:00 hodin. Doprava zpět byla zajištěna soukromým autobusem ve 12:30 z Hoslovic do Čestic, kde byly děti předány rodičům.

Pro vycházku byla zvolena trasa dlouhá 3,5 km s časovou dotací 4 hodiny.

Pro trasu bylo zvoleno celkem 10 úkolů, které žáci plní podle pokynů učitele na zvolených stanovištích.

Průběh vycházky:

Sraz byl s dětmi v 8:00 hodin před ZŠ - Čestice. Vycházky se zúčastnila vzhledem k počtu dětí (15) jedna dospělá osoba. Před školou byli žáci přivítáni, poučeni o zásadách bezpečnosti a seznámeni s trasou vycházky.

Úkoly plnili žáci individuálně nebo ve skupinách a to podle pokynů učitele. Průběžně prováděli zápis do pracovních sešitů.

Po úvodním seznámení směřovala cesta z obce Čestice (před ZŠ) k osadě Radešov, kde byl pro žáky připraven první úkol. Před zahájením úkolu byly žákům předány pracovní sešity a žákům byla připomenuta pravidla chování v průběhu vycházky.

Cesta směřovala za mírného stoupání mezi loukami ke smíšenému lesu, kde byla stanoviště dalších třech úkolů. Polní cestu vystřídal zatravněný povrch louky (nad údolím Hoslovického potoka), kde byla další stanoviště. Následující úkoly byly situovány na lesní cestu směřující do Podhosloviček a ke starému Hoslovickému mlýnu.

Vyhodnocení vycházky:

K vyhodnocení průběhu vycházek přispělo sledování žáků přímo při vycházce, jednak vyhodnocení pracovních sešitů a také pohlednice, na kterou žáci zachytili nejsilnější dojem vycházky.

1. Úkol – Živočichové v potoce

Žáci měli za úkol určit kvalitu vody podle výskytu nasbíraných živočichů a rostlin. Nejprve jim byla práce s cedníkem vysvětlena a poté pracovali rozděleni do skupin. Pomocí určovacího klíče určili všechny skupiny správně, že potok Peklov má vodu neznečištěnou až mírně znečištěnou – a správně v pracovním sešitě označili, že se jedná o kvalitu vody I/II.

Největší problémy měli žáci s určením živočichů. Při určování sice uvítali určovací klíč, ale nalezené živočichy s obtíží rozeznali (ztotožnili s klíčem). Proto bylo nutné jednotlivým skupinám s určováním pomoci. Po této zkušenosti byl určovací klíč, umístěný v pracovním sešitě, zvětšený.

Práce s cedníkem žáky bavila, obzvlášť chlapce. Cíl tohoto úkolu byl splněn – děti poznali, jak důležitá je udržitelnost čistoty vody a že jednotliví živočichové jsou citliví na kvalitu vody.

2. Úkol – Poznávání stromů podle kůry

Při úkolu žáci uvítali, že si mohou ohmatat připravené vzorky kůry (obsahovaly štítek s názvem dřeviny). Devět žáků mělo pořadí stromů v pracovním sešitě správně, zbytek žáků jen s drobnými chybami. Což bylo podmíněno nedostatkem času, a proto byla na úkol zvýšena časová dotace.

Žáky zaujala frotáž kůry . Žáci se dosud s tímto způsobem otisků kůry na papír nesetkali a proto pracovali se zájmem. Většině žáků se otisk povedl. Někteří žáci ze začátku

na voskovku hodně tlačili a proto nebyl obraz příliš podobný kůře (nebyl rozdíl mezi vystouplými částmi kůry a zářezy).

Téměř všichni žáci se naučili rozeznat zvolené typy kůry stromů. Žáci si osvojili zejména ty typy borky, které mají nějaký charakteristický znak, významný pro určení (např. borovice – popraskaná borka, buk – hladká borka,...). Obtíže naopak činilo rozeznat ty typy borky, které mají borku podobnou. Proto bylo nutné některým dětem šátek sundat – teprve potom žáci určili, kterému stromu borka patří. Úkol byl proto upraven – když žák nerozezná se zavázanýma očima borku, učitel mu šátek sundá.

3. Úkol – Určování stromů podle listů a jehličí

Žáci byli nejprve rozděleni do 3 skupin. Do ucha bylo každému pošeptáno jedno zvíře (pes, kočka, koza). Na znamení začali žáci vydávat zvuky těchto zvířat a tím se rozdělili do skupin.

Při úkolu žáci uvítali již vyhotovené kartičky spolužáků, kterým dali přednost před hledáním větviček stromů v atlasu. Zvolili si jednodušší cestu. V atlasu stromů hledali jen některé větvičky stromů, které mezi vyhotovenými kartičkami spolužáků nenašli. Až při realizaci úkolu jsem si uvědomila, že se jedná vlastně o kolektivní práci, kdy každá skupina vyhotovila kartičku a správně popsala – ať už s pomocí atlasu nebo díky svým znalostem. Žáci si vyzkoušeli hledání v atlase a zároveň pomohli svým spolužákům při určování větviček v pracovním sešitě.

Téměř všichni žáci splnili cíl tohoto úkolu – rozpoznali strom podle jeho větvičky ať už samostatně, pomocí atlasu nebo karty vyhotovené spolužáky.

4. Úkol – Hledání hub během vycházky – smíšený les

V průběhu vycházky našli žáci jak zástupce houby hřibovité, tak zástupce houby lupenaté. Velkou radost měli žáci z nalezení křemenáče osikového i jiných hub jedlých, ale i jedovaté muchomůrky červené. Díky nalezeným houbám popsala většina žáků jednotlivé části hub v pracovním sešitě správně. Největší potíže měli žáci s hledáním dané houby v atlase a určením správného názvu.

5. Úkol – Květinové puzzle, poznávání lučních květin

Žáci pracovali opět ve skupinách. Projevila se zde u nich soutěživost při skládání puzzle. S náčrtem rostliny si dali práci zejména dívky. Většina žáků označila správně vegetativní orgány rostlin. Překvapující bylo, že žáci nepoznali, že dané rostliny jsou rostliny léčivé.

6. Úkol – Vylušti křížovku

Žáci měli pracovat samostatně, ale i přes to se se sousedy domlouvali a museli být napomínáni. Většina žáků měla problém s první otázkou tajenky: oplocená část lesa sloužící k chovu vysoké zvěře. Žáky překvapilo, že pro každého byla u borovice připravena obálka se zajímavostmi o borovici a ještě více je potěšilo, že si mohou obálku vzít domů pro maminku.

7. Úkol – Poznej podle stopy lesního obyvatele – u krmelce

Tento úkol splnili lépe chlapci. Mnozí mají v rodině myslivce a tak se zájmem hledali jak stopy tak popisovali divoké prase v pracovním sešitě. Jeden chlapec dokonce povídal ostatním myslivecký zážitek z lovu divokého prasete, který zažil se svým tatínkem. Kupodivu ho děti se zájmem poslouchali, ale bohužel musel být jejich dialog z časových důvodů ukončen. Žákům ale činilo problém rozdělit lesní zvířata mezi masožravce, případně hmyzožravce, býložravce a všežravce. Často se objevovala odpověď, že ježek je býložravec; skokan je býložravec; ještěrka je býložravec.

8. Úkol: Zjisti stanoviště dalších úkolů

Na základě napsaných slov přišli všichni žáci na to, že jejich další kroky budou směřovat do Hoslovického starého mlýna. I přes to si ale rádi zazpívali písničku z pohádky: PRINCEZNA ZE MLEJNA.

9. Úkol: Poslouchej pohádku o starém mlýně

U úkolu byly překvapující dobré výsledky. Téměř všichni žáci správně přiřadili k sobě jednotlivé pojmy z pohádky a na základě vyprávění čertíka – Bertíka, doplnili do textu správná slova. Žáci postavu Bertíka nečekali, proto byli příjemně překvapeni, což bylo také patrné z jejich výsledků.

10. Úkol: Poznej obilí podle obilky a klasu

Žákům nečinilo problém přiřadit k jednotlivým klasům obilku. Na místě byly k dispozici ukázky jednotlivých obilek. Menší problémy se vyskytly u úkolu, kde měli jednotlivé skupiny přiřadit k potravině cedulku s příslušnou obilninou. Tyto problémy byly podmíněny tím, že žáci nevěnovaly výkladu na začátku úkolu značnou pozornost, protože se jednalo o poslední úkol. Do budoucna by bylo možné, nechat na stanovišti text s informacemi o zvolených obilninách. Žáci by tak sami vyhledali v textu z čeho se jednotlivé potraviny vyrábí a na základě toho přiřadili k potravinám správnou kartičku.

Vycházka se vydařila nad mé očekávání. Z vlastního pozorování plnili žáci své úkoly svědomitě a se zájmem. Zájmu se zejména těšila frotáž kůry nebo prohlídka s čertíkem Bertíkem v Hoslovickém starém mlýně. K malým změnám došlo při rozvrhu časové dotace jednotlivých úkolů. Některé úkoly byly plněny rychleji a proto zbýval čas na těžší úkoly.

Na pohlednicích, které doručili všichni žáci, se nejvíce objevoval Hoslovický starý mlýn s čertíkem Bertíkem. Na jiných pohlednicích, zejména od chlapců se objevovalo divoké prase a lov živočichů v potoce cedníkem.

Podle rozhovoru s dětmi na konci vycházky, se žákům vycházka líbila a rádi by absolvovali další podobnou vycházku.

Cíl vycházky byl splněn.

5 Závěr

Cílem diplomové práce bylo navrhnout aktivity vedoucí k poznání regionu Strakonicka vhodným zařazením do přírodovědně orientovaných předmětů na prvním stupni ZŠ zejména přírodověda ale i prvouka a vlastivěda) a vypracovat metodiku pro seznamování dětí se zvolenými biotopy a regionálními památkami a zajímavostmi přírody.

Byly vypracovány dvě přírodovědné a vlastivědné vycházky pro 4. a 5. ročník ZŠ a vánoční projekt určený pro 2. ročník ZŠ. Vycházky a projekt jsou doplněny přílohami a volnými přílohami (metodická příručka, pracovní sešit pro 5. ročník ZŠ).

Jedna z navrhovaných vycházek byla vyzkoušena v praxi 9. září 2005 se žáky 5 třídy ZŠ v Česticích.

Cíl diplomové práce byl splněn.

Pevně věřím, že vycházky i projekt budou využity v praxi nejen na ZŠ v Česticích.

6 Seznam literatury a zdrojů:

Bártík, F., pers. comm.: konzultace 24. 7. 2005 s rodákem a pamětníkem obce Hoslovice.

Bígl, Z., 1993: České země za posledních Přemyslovců. Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, Praha. 64 s.

Bouchner, J., 1997: Průvodce přírodou - STOPY. Aventinum, Praha. 263 s.

Cvrček, J., Cvrčková B., 1988: Příroda Strakonicka a její ochrana. Strakonice: Muzeum středního Pootaví. 153 s.

Cvrček, K., Chalupný, V., Kynčil, J., 1995: Zbožíznalství II. Pro obchodní akademie a obchodní školy. Fortuna, Praha. 208 s.

Fischerová, D., 1989: O rezaté veverce. Albatros, Praha. 142 s.

Gourier, J., 2002: Mladý pozorovatel v lese. Slovart, Bratislava. 125 s.

Grünert, H., Grünert, R.,1995: Houby. Ikar, Praha. 280 s.

Jurčák, J., 1996: Přírodověda – 4. ročník. Prodos, Olomouc. 71 s.

Karasová, J., pers. comm.: konzultace 21. 5. 2005, Městský úřad Strakonice – informační centrum.

Kodym, O. aj., 1961: Vysvětlivky k přehledné mapě ČSSR 1 : 200 000. Strakonice. Praha: Ústřední geologický ústav. 149 s.

Kolektiv, 1996: Vzdělávací program Obecná škola. Portál, Praha. 270 s.

Kolektiv, 1997: Vzdělávací program Národní škola. SPN, Praha. 162 s.

Kolektiv, 1998: Vzdělávací program Základní škola. Fortuna, Praha. 336 s.

Kolektiv, 2003: Pojďme na to od lesa. 1. vyd. Vimperk: Správa NP a CHKO Šumava. 639 s.

Kolektiv, 2004 a: Památné stromy Strakonicka. Město Strakonice. 24 s.

Kolektiv, 2004 b: Strategické plány rozvoje mikroregionu 2004. Rera a. s. 155 s.

Korbelář, J., Endris, Z., 1970: Naše rostliny v lékařství. Avicenum zdravotnické, Praha. 495 s.

Kvasničková, D., 1998: Základy ekologie. Fortuna Praha. 87 s.

Lada, J., 1987: Josef Lada dětem. Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, Praha. 302 s.

Lochmann J., Hanzal V., 1996: Myslivost v obrazech zoologie. Českomoravská myslivecká jednota. Praha. 103 s.

Mandelová, H., 1993: Na úsvitu českých dějin. Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, Praha. 63 s.

Montmorillonová, B., 1996: Příroda den po dni. SVOJTKA a VAŠUT, Praha. 162 s.

Mühlhauserová, H., Svobodová, J., 2003: Metodický průvodce učebnicí prvouka 2. Nová škola, Brno. 47 s.

Novák J., 2001: Přírodou za stromy. 1. vyd. BRIO spol. s. r. o., Praha. 95 s.

Oberfalcer, E., 2004: Turistický průvodce historií i přírodou Pošumaví (1.). 1. vyd. Strakonice: město Strakonice. 111 s.

Pelíšek, J., Sekaninová, D., 1979: Vysvětlivky k pedogeografické mapě 1 : 200 000, list Strakonice C2. 1. vyd., Brno: GÚ ČSAV. 8 s.

Petiška, E., 1973: Čtení o hradech, pověsti a příběhy starých českých, moravských a slezských hradů. Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, Praha. 180 s.

Petr J., 2001: Vybrané problémy přírodních věd pro posluchače učitelství primární školy Díl 1. a 2. Živá příroda. JČU, České Budějovice. 145 s.

Podhorský J., 1998: Pohledy do historie Volyně a Pošumaví. Strakonice: město Strakonice. 191 s.

Podroužek L., 2003: Didaktika prvouky a přírodovědy pro primární školu. 1. vyd. Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova. 156 s.

Preuschoffová, G., 1996: Léčivá síla stromů. Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství spol. s. r. o., Praha. 171 s.

Rodová, V., pers. comm.: konzultace 23. 1. 2006 s učitelkou 1. stupně ZŠ v Česticích

Reichholf, J., 1996: Savci. Ikar Praha, spol. s r. o. 287 s.

Říha V., 1987: Knížka pohádek Václava Říhy. Albatros, Praha. 180 s. (vlastní úprava)

Říhová, I., 1996: Ze života podlesí. 1. vyd. Muzeum středního Pootaví. 26. s.

Říhová, I., 1998: Strakonice. Město Strakonice, 1. vydání. 16 s.

Smotlacha M., Malý J., 1983: Atlas tržních a jedovatých hub. 1. vyd. Severografia, n. p., Liberec. 270 s.

Stluková, B., 2002: Vyprávění kapra Jakuba. Mapcentrum, s. r. o., České Budějovice. 64 s.

Šobr, M., pers. comm.: konzultace 20. 7. 2005 s vedoucím oddělení ochrany přírody. Městský úřad Strakonice – odbor životního prostředí.

Šottnerová, D., 2004: *Vánoce. Rubico. Olomouc. 117 s.*

Šottnerová, D., 2005: Adventní čas. Rubico, Olomouc. 118 s.

Štěpánek V., Kopačka L., Šíp J., 2001: Geografie cestovního ruchu. 1. vyd. Univerzita Karlova, Praha. 228 s.

Štroblová J., 1993: Tajemství lesa. SPN, Praha. 381 s.

Tupý K., Dušková M., Salačová T., 1987: Metodická příručka k prvouce pro 1. a 2. ročník ZŠ. SPN, Praha. 133 s.

<http://tms.iriscrr.cz/tms/isr/html/isr/index.php>. (21. 7. 2005)

<http://mesta.obce.cz/trebechovice-pod-orebem/foto.htm>. (10. 12. 2005)

<http://.priroda.cz/lexikon.php?detail=85>. (5. 12. 2005)

< http://www.prirodainfo.cz/pictures/fototydne/2005>. (7. 1. 2006)

<http://www.pis.cz/cz/vanoce/vanocni_tradice>. (7. 1. 2006)

<http://www.rvp.cz/sekce/21>. (21. 11. 2005)

<http://www.vira.cz/vanoce/koledy.php>. (23. 1. 2006)

<http://vcely.fotoweb.cz/>. (14. 2. 2006)

<http://botanika.wendys.cz/kytky/K103.php>. (4. 11. 2005)

<http://www.cesketradice.cz>. (10. 12. 2005)

<http://www.jablko.cz/zajimavosti/Priroda>. (3. 12. 2005)

<http://www.msmt.cz/_DOMEK"RVP*>. (21. 11. 2005)

< http://www.sweb.cz/jcpohadkovekralovstvi>. (10. 12. 2005)

<http://www.naturfoto.cz/kos-cerny-fotografie>. (7. 1. 2006)

<http://www.radio.cz/pictures/czech/kutnahora5.jpg>. (10. 2. 2006)

<http://www.radio.cz/pictures/osobnosti/lada_josef> (10. 2. 2006)

<http://ptaci.webzdarma.cz>. (7. 1. 2006)

<http://www.budweb.cz/vcelari/index.htm>. (14.3. 2006)

<http://www.fotoaparat.cz/image/6946>. (7. 1. 2006)

<http://www.fotoaparat.cz/image/6949>. (7. 1. 2006)

< http://www.prirodainfo.cz/pictures/fototydne/2005>. (7. 1. 2006)

7 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

PŘÍLOHA 1: Mikroregiony v ORP Strakonice a jejich obce

PŘÍLOHA 2: Maloplošná CHÚ Volyňska

PŘÍLOHA 3: Trasa vycházky: Čestice – Radešov – Hoslovice

PŘÍLOHA 4: Trasa vycházky: Chvalšovice - Dobrš

PŘÍLOHA 5: Vycházka: Čestice – Radešov – Hoslovice (foto)

PŘÍLOHA 6: Květinové puzzle (Korbelář a kol., 1970)

PŘÍLOHA 7: Chceš se dozvědět něco více o borovici?" (Preuschoffová, 1996)

PŘÍLOHA 8: Jak to chodilo ve mlýně? (Bártík, pers. comm)

PŘÍLOHA 9: Části pověsti: „LOVY KNÍŽETE OLDŘICHA" (Petiška, 1973)

PŘÍLOHA 10: Kosatec sibiřský (foto)

PŘÍLOHA 11: Puzzle – památky (foto)

PŘÍLOHA 12: Hra na pravdu

PŘÍLOHA 13: Živočichové a jejich charakteristika (Reichholf, 1996), (Podroužek, 2003)

PŘÍLOHA 14: Strakonice – „Znáš dobře své okresní město?" (Stluková, 2002)

PŘÍLOHA 15: Strakonice, Jihočeské pohádkové království (foto)

PŘÍLOHA 16: Křížovka

PŘÍLOHA 17: Památný strom, meditace stromu; památný klen, Kaple sv. Jana a Pavla (foto), (Kolektiv, 2003)

PŘÍLOHA 18: Sídlo rytíře Koce, tvrz (foto)

PŘÍLOHA 19: Malá vánoční abeceda (foto) (Rodová, pers. comm)

PŘÍLOHA 20: Koledy

PŘÍLOHA 21: Adventní kalendář (foto)

PŘÍLOHA 22: Ptáci v zimě (foto)

PŘÍLOHA 23: Veverka zrzečka (foto) (Montmorillonová, 1996), (Fischerová, 1989).

PŘÍLOHA 24: Legenda o sv. Barboře (foto) (Šottnerová, 2005)

PŘÍLOHA 25: Sv. Mikuláš, Mikulášský průvod, vrkoč, básničky pro Mikuláš, Jihočeský ježek (foto)

PŘÍLOHA 26: Sv. Ambrož – patron včelařů, pexeso (foto)

PŘÍLOHA 27: Sv. Lucie (foto)

PŘÍLOHA 28: Legenda o narození Ježíška (foto)

PŘÍLOHA 29: Ladovy Vánoce, Josef Lada, obrázky J. Lady (foto) (Lada,1987)

PŘÍLOHA 30: Voňavé vánoční přání (foto)

Volné přílohy:

PŘÍLOHA 31: Metodická příručka (foto)

PŘÍLOHA 32: Pracovní sešit (foto)

PŘÍLOHA 1:

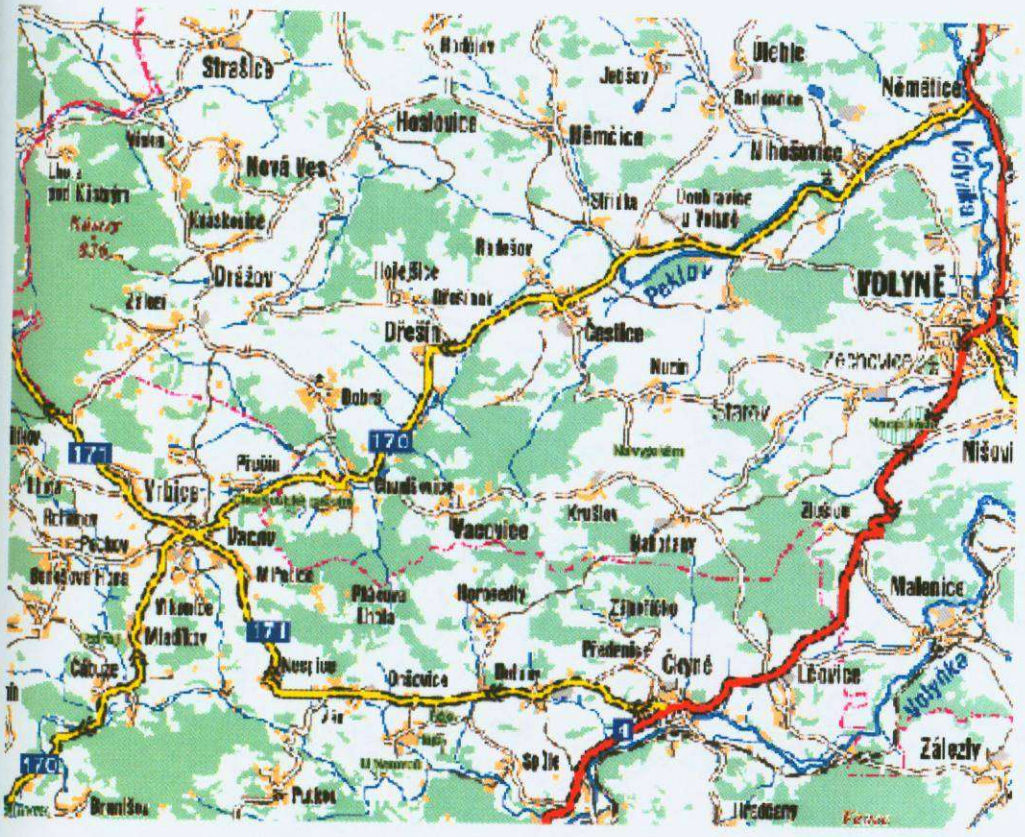
Mikroregiony v ORP Strakonice a jejich obce

<http://tms.iriscrr.cz/tms/isr/html/isr/index.php>.

PŘÍLOHA 2:

Maloplošná CHÚ Volyňska

<http://tms.iriscrr.cz/tms/isr/html/isr/index.php>.

PŘÍLOHA 3:

Trasa vycházky: Čestice – Radešov - Hoslovice

<http://tms.iriscrr.cz/tms/isr/html/isr/index.php>.

PŘÍLOHA 4:

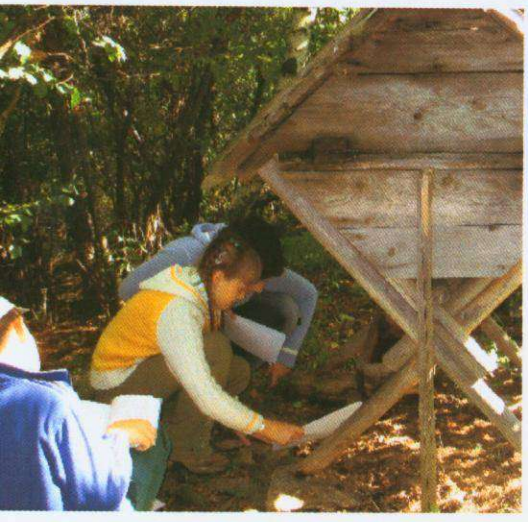
Trasa vycházky: Chvalšovice – Dobrš

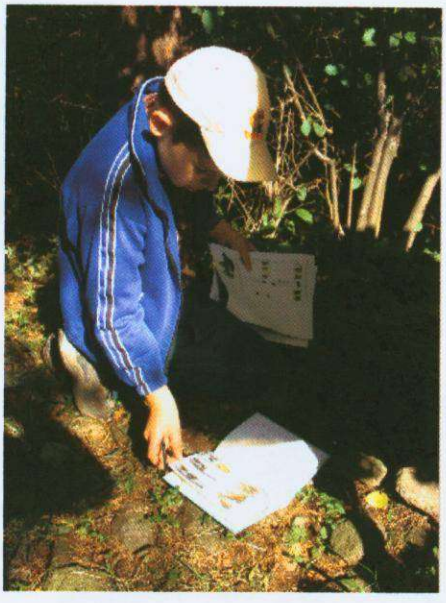

<http://tms.iriscrr.cz/tms/isr/html/isr/index.php>.

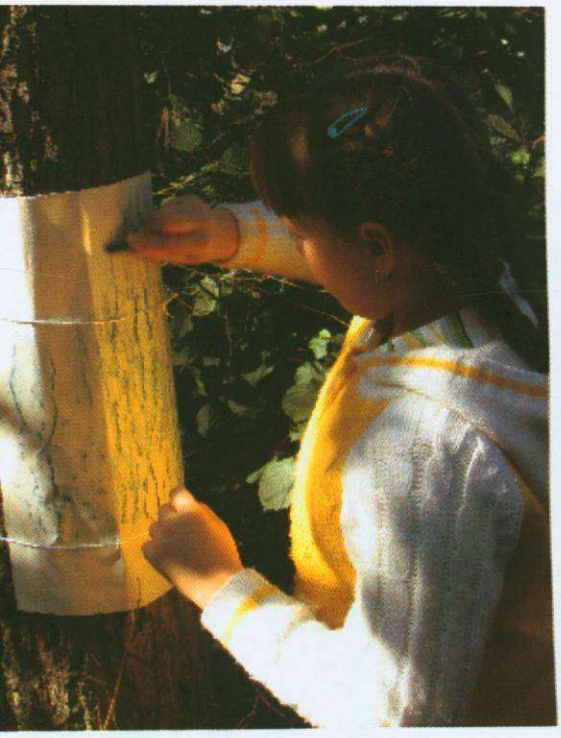
ŘÍLOHA 5:

ycházka: Čestice – Radešov – Hoslovice (foto)

Poznávání stop lesní zvěře u krmelce
(foto autorka)

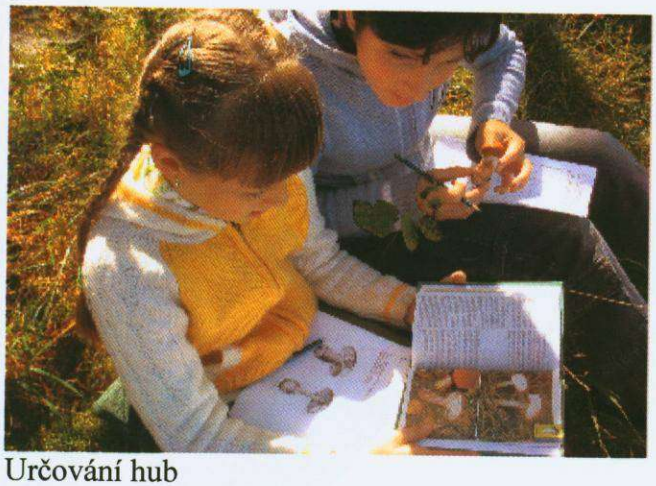

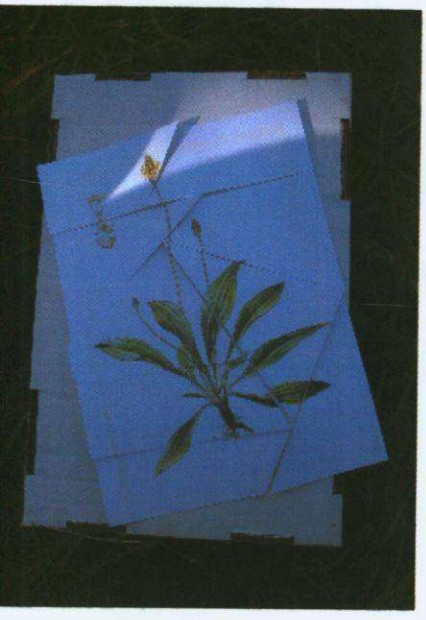
rotáž kůry, poznávání stromů podle kůry,
foto autorka)

Křemenáč osikový
(foto autorka)

Určování hub
(foto autorka)

Květinové puzzle
(foto autorka)

Hoslovický mlýn
(foto autorka)

RÍLOHA 6:

větinové puzzle

JITROCEL KOPINATÝ

KOKOŠKA PASTUŠÍ TOBOLKA

SEDMIKRÁSKA CHUDOBKA

KONTRYHEL OBECNÝ

VIOLKA TROJBAREVNÁ

KOPŘIVA DVOUDOMÁ

PŘÍLOHA 7:

Chceš se dozvědět něco více o borovici?

Borovice, nazývané také sosny, patří k prastarým stromům, které zalesňovaly naši zemi už před tisíci lety. Jsou nenáročné a daří se jim jak jednotlivě, tak ve skupinách a lesích, v písčité půdě a dokonce i na skalách. Snad právě vzhledem ke své skromnosti, vytrvalosti a síle dostala borovice přídomek „matka moudrosti".

Výskyt: Borovice rostou po celé Evropě i mimo ni, „od severního pólu po rovník".

Tvar a vzhled: Jako větrem opylovaná rostlina vztyčila borovice svou široce rozevřenou korunu na kmeni vysokém až 30 metrů, který dole nemá žádné větve. Modrozelené, dlouhé jehlice vyrůstají ve svazečcích po dvou z tenké šedohnědé pochvy. Borové šišky jsou vejčitě oblé, kmen má červenohnědou barvu. Trvá to 30 let, než borovice poprvé rozkvete (u nás v květnu).

Keltové říkali borovici „ohnivý strom". Nejen kvůli jejímu rezavému kmeni, ale především proto, že třísky z jejího smolnatého dřeva výborně hoří a používaly se na louče a pochodně.

Tyto stromy jsou vzhledem ke své síle symbolem dlouhého života a vytrvalosti. Jako všechny stále zelené jehličnaté stromy je i borovice považována za symbol věčného života.

Léčivé účinky: Už dříve, znali lidé léčivé účinky borovice a používali její pryskyřici k změkčování vředů a na vykuřování. Vykuřování má dlouhou tradici. O takzvaných „kouřových nocích" chodili sedláci s vykuřovací pánví po domě a chlévech, aby zahnali „zlé duchy". Kouř – zejména ze stromových pryskyřic – má dezinfekční účinky, zabraňuje hnilobě a udržuje potraviny déle čerstvé. Tak byly v chrámech přinášeny kouřové oběti, které měly nejen potěšit nosy božstev, ale zaháněly také zlé duchy, jako nákazy a nemoci a jejich nepříjemný zápach.

I v oficiální medicíně je známý účinek sirupu nebo čaje z výhonků borovice, který pomáhá při kašli a bronchitidě tím, že zabíjí bakterie a uvolňuje hleny. Také záněty ledvin nebo močového měchýře byly od 12. století léčeny tímto močopudným čajem.

Éterické oleje působí antisepticky, protizánětlivě, zabíjejí bakterie, uvolňují hleny a povzbuzují prokrvení. Povzbudí se tím také vlastní imunitní síly organismu.

V odpařovací lampě borovicový olej dezinfikuje a posiluje, čistí vzduch a také pomáhá zahánět „zlé duchy“ ve formě hádek, nesvárů a výčitek. Také přidaná do vody na koupání borovicová silice povzbuzuje, posiluje a dodává energii

(Preuschoffová, 1996)

PŘÍLOHA 8:

Jak to chodilo ve mlýně?

Čert: „Milé děti, chcete vědět, jak to chodilo tady ve mlýně, ještě před tím než jsem tu zůstal sám jako kůl v plotě?"

Tak tedy: Obilí se přivádělo mezi mlýnské kameny otvorem z násypného koše. Vy už ale jistě víte, jak se mlýnským kamenům říká jinak. Povíte mi to?"

Děti odpovídají: „žernov".

Čert: Ano, výborně. Získané **melivo** se prosévalo pomocí mechanického zařízení zvaného **„hasačert"** v látkovém pytlíku. Prosátá mouka se hromadila v **moučnici** a neprosáté zbytky meliva vypadávaly do **šrotové truhly**. Obilí muselo projít mlýnským složením několikrát, než se získala kvalitní mouka. Výkonnost vodního mlýn s jedním kolem byla 200 až 250 kg umletého obilí denně.

Tak děti, a teď Vám povím, na jakém principu mlýn pracoval. Soukolí mlýna, pracující na principu rotace kolem vodorovné osy převedené na rotaci kolem svislé osy, mohlo být uváděno do pohybu silou proudu vody – tak jako u nás, to jsou mlýny vodní. Nebo silou větru, což jsou mlýny větrné a nebo silou tažných zvířat, ojediněle i silou lidskou, což byly mlýny šlapací nebo také jinak řečeno žentoury. Jedním mlýnským kolem bylo poháněno vždy jedno mlýnské složení.

A nyní si povíme něco o nebožtíkovi mlynáři Františkovi. Inu byl to chlap jak hora, co Vám budu povídat. I když jsem mu jako jeho věrný sluha s lecčím pomáhal, musím uznat, že jeho mlynářská profese vyžadovala znalost mnoha řemesel. Takový mlynář musel být zároveň zručným tesařem, neboť se musel vyznat jak v budování mlýnských budov, tak musel zhotovovat jednotlivé součásti mlýnského zařízení – vodní kola, palečné převody, hřídele a další díly. Znalosti práce s kamenem uplatnil při „křesání" mlýnských kamenů. Zároveň byl mlynář odborníkem na vodní stavby – musel projektovat a budovat jezy či mlýnské náhony. Někteří mlynáři patřili i ke stavitelům rybníků.

Nyní si ověřím jak jste mě pozorně poslouchali a zda by jste se mohli i vy stát takovým mlynářským pomocníkem, stejně jako já. Ve svém pracovním sešitě máte neúplné věty, které doplníte o Vám již známé poznatky.

(Bártík, pers. comm)

PŘÍLOHA 9:

Části pověsti: „LOVY KNÍŽETE OLDŘICHA“

1. Pověst vypráví, že český kníže Oldřich miloval lov, dobré jídlo a pití, a jestliže po něčem toužil, neváhal se toho zmocnit násilím nebo úskokem.

Jednou zabloudil se svou loveckou družinou do lesů blízko Postoloprt, a když se vracel příjemně znavený a spokojený s bohatým úlovkem, bylo mu jet přes nějakou dědinu. V šikmých paprscích pozdního odpoledne spatřil obraz, který ho přinutil, aby zarazil koně. Zastavil se a s ním celá družina. Dívali se, kam se díval kníže.

---

2. Na břehu potoka, který protékal vsí, klečela mladá žena, bosá, s nahými pažemi, prala prádlo, a jak se skláněla nad hladinou, svítily ji paže a hrdlo vstříc z lesklé hladiny, jako by se zhlížela v zrcadle. Oldřich hleděl na ten dvojitý obraz krásy, na tu živou i na třpytivý rozvlněný odraz v potoce. Mladá žena ucítila jeho pohled a vstala v rozpacích od své práce. Její tvář byla líbezná, její vzrůst i pohyby připomínaly ženy velmožů.

---

3. „Kdo jsi a jak se jmenuješ?" zeptal se jí Oldřich. „Jsem Božena, Křesinova žena" odpověděla. Kníže Oldřich odjel s jejím jménem na rtech a s její podobou v srdci. Udržoval se tehdy V Čechách ještě starý pohanský zvyk, že jeden muž míval několik manželek. Také kníže Oldřich měl svou ženu, ale všechny myšlenky na ni přemohl obraz té, kterou spatřil u potoka. A tento kníže se nikdy nebránil svým touhám a vášním.

---

4. Sotva dorazil na Pražský hrad, přikázal naplnit truhlici šatem vhodným pro příští kněžnu, umně tepaným pásem, vzácnou tkaninou, náramky a náušnicemi a vyslal s drahocenným nákladem ozbrojenou družinu a několik svých věrných do končiny u Postoloprt, aby našli vesnici a v ní ženu, která se mu zalíbila. Museli vyrazit ještě téhož dne, a jen odjeli, už kníže netrpělivě vyhlížel jejich návrat.

---

5. I přijela družina s dary do postoloprtských lesů, nalezla vesnici, kudy protékal potok, a ženu, která se jmenovala Božena. Boženiny paže, uvyklé slunci a pramenité vodě, pokryli vzácným tkanivem, přepásali ji tepaným pásem a vzdávali jí čest jako příští kněžně. Pomohli jí usednout na koně a rozjeli se s ní ku Praze.

---

6. Kníže Oldřich přivítal Boženu na Pražském hradě s velikou radostí a slávou. Přikázal sezvat vladyky a připravit svatební hostinu. A nadešla chvíle, kdy před hradním palácem ržáli na nádvoří koně a jejich pánové jedli a pili na počest nové kněžny, a nadešla chvíle, kdy ubývalo ze džbánků a přibývalo řečí. „Pohleď, kníže," řekl jeden z vladyků a nebylo to jen jeho smýšlení, mluvil za většinu předáků shromážděných kolem hodovního stolu, „pohleď, slyšeli jsme, že tvá krásná žena není z urozeného rodu, že jsi ji potkal u potoka, kde prala, že byla ženou vesničana."

---

7. „Pravdu mluvíš", odpověděl kníže Oldřich. „Pohleď, kníže," pokračoval vladyka, „tvá žena není urozená. Odkdy panuje v Čechách nový mrav, že si knížata berou ženy neurozené? Cožpak není v Čechách dost vladyckých rodů obdařených dcerami? Musí český kníže vybírat ženu ze selského? Musí volit z chalupy, když může volit z hradů a tvrzí? Chceš, kníže, zavést nový mrav?"

---

8. „Nepravdu mluvíš," odpověděl kníže Oldřich. „Jakého rodu byli naši předkové? Odkud přišel na knížecí stolec kníže Přemysl? Ptá se zrno, jaké jméno má pole, na kterém vzklíčí? Záleží jen a jen na tom, zda je půda úrodná. Měl jsem ženu urozenou, ale neměl jsem děti. Budu mít ženu neurozenou a snad mi daruje syna".

Stalo se, jak řekl kníže Oldřich. Po čase se narodil kněžně Boženě syn. Dostal jméno Břetislav a sudičky mu určily slavný osud.

---

9. Jednou pronásledoval kníže Oldřich laň a oddělil se od svých druhů jen s mladíkem, horlivým, ale nezkušeným. Laň se jim ztratila v zeleném lesním šeru, a když se vraceli kolem bažiny, vyrazil proti nim znenadání statný kanec. Mládenec úlekem znehybněl a nepodařilo se mu ani zvednout kuši. Oldřich sáhl po oštěpu, ale kanec byl rychlejší. Vrhl se proti koni. V tom vyletěl z houští oštěp a zasáhl kance tak mocně, že mu proklál hrdlo a přibil jej ke kořenu stromu. Z houštiny vystoupil mladý muž, a kdyby Oldřich nebyl křesťan, byl by jej pokládal za lesního boha, spěchajícího na pomoc nešťastnému lovci.

---

10. „Kdo jsi?" zeptal se kníže neznámého muže. „Říkají mi Koc", pověděl muž, „sloužím nedaleko ve mlýně za lesem." „Zachránil jsi nám koně a kdoví, snad jsi nám zachránil i život. Jsi statečný, máš pevnou ruku a dobré oko. Takového, jako jsi ty, bych potřeboval ve své družině. „Nuže, odedneška nebudeš sloužiti nikomu, leda svému knížeti a pánu," pravil mu kníže. „Odevzdávám ti tuto krajinu k užívání. Na památku své statečnosti mějž rytířský erb a v erbu mlýnské kolo!"

Koc si tu na nedalekém návrší postavil hrad a dal mu jméno Dobrš. Tak se stal zakladatelem rodu Kocův z Dobrše. Pánové na Dobrši mívali pak v erbu mlýnské kolo na paměť svého předka, který kdysi pracoval ve mlýně.

(Petiška, 1973)

PŘÍLOHA 10:

KOSATEC SIBIŘSKÝ

Až 1 m vysoká bylina rostoucí v ..... je chráněna a zařazena do kategorie „.....“. Listy jsou trávovité, přízemní kratší než stonek. Stonek je okrouhlý a ..... Květy vyrůstají v počtu 1 až 3 v paždí listenů. Květy mají barvu ..... Vnější květní lístky jsou odstálé a směřují dolů. Uvnitř jsou světlejší s tmavým žilkování. Vnitřní okvětní lístky jsou vzpřímené a obvykle o trochu tmavší. Kosatec sibiřský kvete obvykle .....

Kosatec sibiřský roste na rašelinných, mokřadních a slunných ..... Obvykle roste na místech, která jsou alespoň v předjaří zaplavena a později mírně vlhká. Preferuje půdy bahnité a hlinitě. Nesnáší ....., proto roste téměř výhradně v nekultivovaných krajinách.

V ČR je vzácný, protože jeho stanoviště byla systematicky rekultivována. Celkově se vyskytuje v Evropě velmi vzácně nebo zde zcela chybí.

Kosatec sibiřský
(foto autorka)

PŘÍLOHA 11:

Puzzle - památky

Strakonický hrad
(foto autorka)

Čestice – zámek
(foto autorka)

Volyně – radnice
(foto autorka)

PŘÍLOHA 12:

Hra na pravdu

Tajenka:

PŘÍLOHA 13:

Živočichové a jejich charakteristika

ČOLEK OBECNÝ

JEŠTĚRKA OBECNÁ

ZMIJE OBECNÁ

JEZEVEC LESNÍ

PRASE DIVOKÉ

KUNA LESNÍ

Ocasatý obojživelník, nápadně černožlutě zbarvený, žije ve vlhkém prostředí většinou v listnatých lesích s čistou vodou. V těle samičky se vyvíjí pulci s chomáčky žábr, které samička rodí na jaře. Ve dne se ukrývá pod listím, kameny, loví v noci a nebo ve dne po dešti, živí se červy, slimáky a členovci.

Samička má kratší končetiny, zavalité tělo hnědé barvy se světlejšími proužky a skvrnami. Samec je v době páření nápadný svým zeleným zbarvením na hlavě a bocích. Žije v křovinách, na mezích a okrajích lesů. Přezimuje v zemních dutinách. Živí se hmyzem, pavouky a červy. V nebezpečí u ní dojde k tzv. autotomii – oddělení části ocasu.

Náš jediný jedovatý had. Samci jsou zbarveni většinou šedě s tmavší klikatou čarou, samice jsou většinou hnědé barvy s tmavou klikatou čarou. Žijí na kamenitých stráních, okrajích lesů, zahradách, vřesovištích, apod. Živí se hlodavci, ještěrkami, hmyzem apod. V tlamičce jsou umístěny dva jedové zuby. Je třeba dbát opatrnosti při pohybu v přírodě. Přezimuje v zemních děrách, pod kameny apod.

Má lehce zavalité a trochu podsadité tělo s výraznou černobílou kresbou na hlavě. Černé pruhy se táhnou po obou stranách hlavy od uší přes oči směrem k čenichu. Krk a nohy jsou černé, zatímco celý hřbet je zbarven stříbrošedě. Také na břiše je srst zcela černá. Má protáhlý, pohyblivý a svalnatý čenich, který se hodí nejen k čichání, ale také k hrabání. Krátké silné nohy slouží při vyhrabávání nor, ve kterých žije. Zejména na prstech předních nohou má jezevec silné drápy. Žije téměř v celé Evropě. Je aktivní zejména v noci. Patří mezi šelmy.

Jeho barva kolísá od téměř černé přes rudohnědou po hnědožlutou. Mláďata jsou charakteristicky pruhovaná. Samec je mnohem větší než samice a k stáří je nápadný prodlužujícími se špičáky. Přítomnost tohoto živočicha prozrazuje mimo jiné i jejich charakteristický pach, který lze lidským nosem zachytit na velkou vzdálenost. Prozrazují je i rozrytá místa v lesních porostech.

Krk a hruď tohoto živočicha jsou žlutavé, zbytek těla hnědý. Sameček je trochu větší než samička. Ocas je dlouhý a huňatý. Spodní hrana kresby krku bývá někdy skvrnitá. Mohutné drápy dovolují tomuto živočichu výborně šplhat, přičemž ocas slouží k udržování rovnováhy. Osídluje všechny druhy listnatých lesů. Je aktivní ve dne i v noci, kdy využívá svého mimořádného čichu. Snaží se vytáhnout ptáky z hnízd, najít a překvapit díky svému čichu a dobrému sluchu ukryté myši.

(Reichholf, 1996)
(Podroužek, 2003)

PŘÍLOHA 14:

STRAKONICKÝ DUDÁK

Kdysi vandrovali muzikanti po hradech a zámcích, aby hráli pánům při hostinách a oslavách. Tak přišel do Strakonic i Janek s flétnou. Hradní pán jeho služby rád využil, protože právě pořádal oslavu narozenin své dcery Alžběty.

Obrovská hodovní síň zářila jako drahokam ve světle tisíce loučí, stoly se prohýbaly pod množstvím lahůdek a kolem nich se bavily stovky hostů ve zlatem vyšívaných šatech. Ale Jankův pohled patřil pouze překrásné Alžbětě v čele stolu.

„Jak by si mohla tak krásná a bohatá paní všimnout usmoleného muzikanta?" postěžoval si druhý den rybářově dceři Terezce, když odpočíval na břehu Volyňky. Terezka pásla kůzlátko a poslouchala krásnou Jankovu hru, ale jeho řeč se jí pranic nelíbila.

„Proč by si tě nevšimla? Nikdy jsem neslyšela nikoho tak krásně hrát."

„Prosím tě, víš kolik bylo včera večer na hradě flétnistů? Obyčejná flétna! Jednou jsem ve světě viděl nástroj z píšťal, do kterého se nemuselo foukat, protože měl měchy. Tím bych ji jistě okouzlil."

„Tak proč si ten nástroj nevyrobíš?"

„A z čeho? Kde bych vzal peníze na kůži na měchy? Ty si všechno představuješ tak jednoduše."

„A ty zase složitě! Jestli ti to má přinést štěstí, daruju ti svého kozlíka. A jestli bude tvá hra potom ještě krásnější, tak budu šťastná i já."

A jak domluvili, tak učinili. Za čas dorazil Janek na hrad s nevídaným nástrojem s neslýchaným zvukem. Alžběta byla Jankovou hrou doslova okouzlena. Pozvala ho k sobě ke stolu, pohostila jej, a pak už hrál Janek jenom k Alžbětině potěše.

Hrál a smál se na krásnou dceru svého pána, hrál celý den a celou noc a druhý den a týden a měsíc.

Ale Alžběta už ho ke stolu nezvala, zase stál s ostatními muzikanty v rohu místnosti a mohl pouze zasněně pozorovat svou krásnou paní.

Na Janka padl smutek. Tolik se snažil, aby si ho milovaná Alžběta všimla, ale ona ho *odložila jako obehranou hračku. Šel se projít k Volyňce a už z dálky viděl rybáře.*

„Vždyť já úplně zapomněl na Terezku," pomyslel si náhle, „ještě ani neslyšela můj nový nástroj, a přitom mi darovala to jediné, co ji těšilo."

Ale touž z rybářské chatrče vychází Terezka a s úsměvem se ptá:

„Tak co, našel jsi to své štěstí?“

„Naše,“ usmál se teď i Janek, vzal Terezku za ruku a řekl: „Ode dneška už budu hrát jenom pro tebe.“ A tak se ve Strakonicích usadil první dudák.“

(Stluková, 2002)

Strakonice – „Znáš dobře své okresní město?“

1. **Jaké řeky se stékají ve Strakonicích?**

.....

2. **Jak se jmenovala dívka, která pomohla Jankovi ke štěstí a kde bydlela?**

.....

.....

3. **Napište alespoň 3 příklady, čím jsou Strakonice známé nebo čím se proslavily ve světě?**

.....

.....

.....

PŘÍLOHA 15:

Strakonice, Jihočeské pohádkové království

Středověké slavnosti Rumpálování – Strakonice Strakonice
(foto autorka)

Středověké slavnosti Rumpálování –
(foto autorka)

Mezinárodní dudácký festival – Strakonice
(foto autorka)

Znak jihočeského pohádkového království a kapr dudák –symbol města Strakonice
< http://www.sweb.cz/jcpohadkovekralovstvi>

Vandrovní knížka
< http://www.sweb.cz/jcpohadkovekralovstvi>

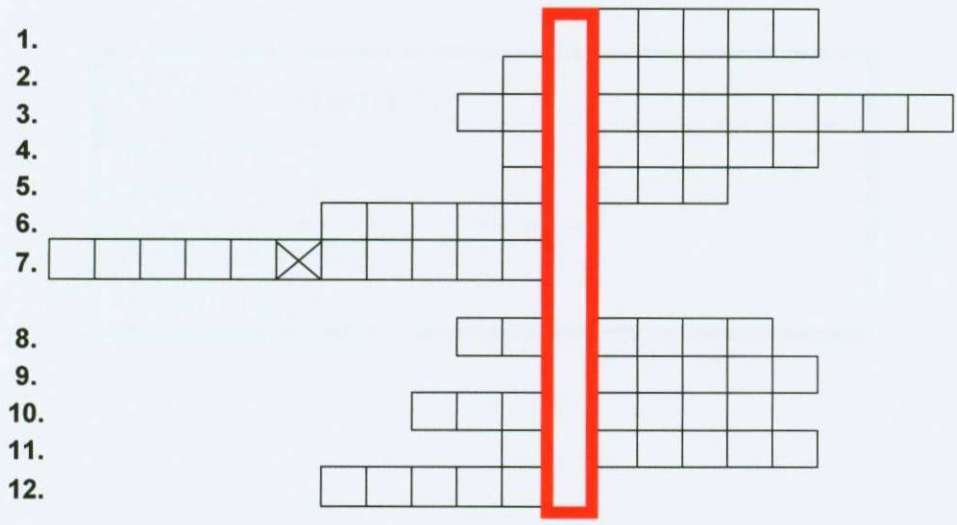

a – Jihočeské pohádkové království
p://www.sweb.cz/jcpohadkovekralovstvi>

PŘÍLOHA 16:

Křížovka

Vylušti křížovku:

1. potok protékající Česticemi
2. jméno pohádkového kapra, který provází děti po „Jižních Čechách pohádkových"
3. středověké slavnosti, které se konají na Strakonickém hradě na přelomu července a srpna
4. jméno nerostu
5. bezlistý stonek nesoucí květ nebo květenství
6. jediný opadavý jehličnan v ČR
7. rodové i druhové jméno ocasatého obojživelníka černo-žluté barvy
8. rodové jméno chráněné rostliny Chvalšovických pastvin
9. příjmení režiséra, jihočeského pohádkového krále
10. zeleň obsažená v listech
11. řeka protékající Volyní
12. roční období

PŘÍLOHA 17:

Památný strom

Název stromu:	
naměřená výška stromu (cm)	
skutečná výška stromu (cm)	

Meditace stromu

Zcela se zklidním, udělám si pohodlí
a cítím svůj dech,
odpoutám se od svého těla,
uvolním všechny své svaly.

Je teplo,
ležím zcela uvolněn,
na zádech ve vodě,
voda mě omývá ze všech stran
a voda mě nese po proudu.
Slunce svítí, je příjemně teplo.
Po nebi plují bílé mráčky.
Pluji kolem krásného břehu řeky.
Všímám si, že řeka je stále užší.
Voda mě nese stále dál.
Nade mnou nebe s obláčky,
na břehu rostou stromy,
řeka se proměňuje v rybník,
voda je mělčí a já cítím,
jak ležím na měkkém písečném dně,
vstávám a jdu na břeh.

Ocitám se na rozkvetlé louce a jdu přes ní.

Objevuji krásný strom.
Obcházím těsně tento strom,
cítím jeho energii,
dotýkám se jeho kůry.
Pozvolna se proměňuji v tento strom
(krátká pomlka – několik sekund)
Jsem tento strom.....
Cítím se jako strom.
Představuji si, že je právě jaro.
Cítím první teplé paprsky jarního slunka,
Věje příjemný, teplý větřík.

Moje pozornost se obrací ke kořenům,
k mým kořenům, konečky mých kořenů
nasávají výživné látky.

Cítím jak proudí teplo a energie mými
kořeny.
Tato energie stoupá kmenem stromu stále
vzhůru.
Domých větví a větviček až
k nejvzdálenějším špičkám.

S každým nádechem cítím tuto energii
stále více....
Na všech mých větvích začínají rašit mladé
lístky, jsou jemné, hebké a .....

Lístky rostou, jsou stále větší, silnější...
Pomocí listů zachycuji vodu z deště,
Kterou poté vedu ke kořenům,
mé listy proměňují sluneční světlo
v energii, tuto energii potřebuji k životu,
mohu ji vnímat,
proudí z mých lístků, větví, do mého
kmene.

Ve mně je koloběh tepla,
Energie a harmonie.
Pociťuji vše toto uvnitř...

Nyní začínají vznikat mé pupeny.
Jsou mladounké a je jich stále více.
Rostou, jsou stále větší.
Pukají a ukazují překrásné květy.
S každým nádechem stále více květů.
Stojím zde v plném květu,
silný, velký a velmi pěkný strom.
Proudí ve mně teplo a harmonie,
vše v sobě pociťuji,
obracím svou pozornost dovnitř,
k svému silnému kmeni,
k svým větvím a větvičkám,
ke svým listům a květům.

Teplý proud energie proudí mým celým
„Já" a nyní, když se podívám ven,
poznávám, že ve všem, v celém mém okolí
proudí tato energie.
Vidím, jak vše ostatní kvete, roste,
je tak překrásné toto vidět.

Dny jsou nyní delší,
slunce věnuje více tepla,
každičkým dnem stále víc,
s každičkým nadechnutím to mohu pocítit.
Energie uvnitř mého těla je stále silnější,
kořeny se roztahují v teplé zemi,
vše ve mně se zvětšuje,

mé listy jsou stále zelenější, silnější.
Z mých květů vznikají plody,
které pozvolna dozrávají.
Mohu cítit, jak rostou.
A když si vítr hraje s mými větvemi,
uvědomuji si jejich váhu.

Slunce je teplé
a s mojí rozlehlou korunou poskytuji stín
každému, kdo si chce u mne odpočinout.
Klid a trpělivost proudí mým celým „Já".
Jsem silný a žiji. Jsem živý tvor.
Užívám si života každičký den.
Cítím teplo země a mých kořenů.
Cítím slunce,
déšť, vítr, koloběh celé přírody.

Tak proběhne léto,
mé plody již uzrály,
jsou těžké a visí na mých větvích,
každičkým okamžikem spadnou na zem.

Jsem zcela klidný,
jsem část této existence.
Léto je u konce.
Pomaličku začínají mé listy měnit barvy.
Jsou zlatavě žluté, červené, hnědé.
Slunko je stále ještě teplé,
ale dny se zkracují, vítr fouká stále silněji.

Klidně stojím hluboce zakořeněn v zemi,
a pociťuji, jak listy opouštějí mé větve,
klesají k zemi, jak mile je sfoukne vítr,
něco podstatného, co se stává
nepodstatným,
až je pokryta celá zem v okolí mého
kmene,
mým listím, částí mého „Já".
A nyní vím,
že přišel čas,
kdy budu moci odpočívat.
Uzavřu se sám do sebe, do svého nitra,
zcela sám.

Vítr věje mými větvemi,
nyní již studený vítr,
ale ve mně je klidná, teplá energie.

Slunce, vítr, déšť přicházejí a odcházejí.
A když teď bude zima,
mohu se zcela uklidnit, odpočinout si.

Sněží....
Sněhové vločky padají z nebe
a pokryjí brzy celou zem.
Také mé větve jsou pokryty,
hluboko v nitru pociťuji teplo,
klidnou energii, která mi říká,
že žiji, že jsem součástí této přírody. Vím,
že jsem částí této existence
a tato existence se o mne stará.

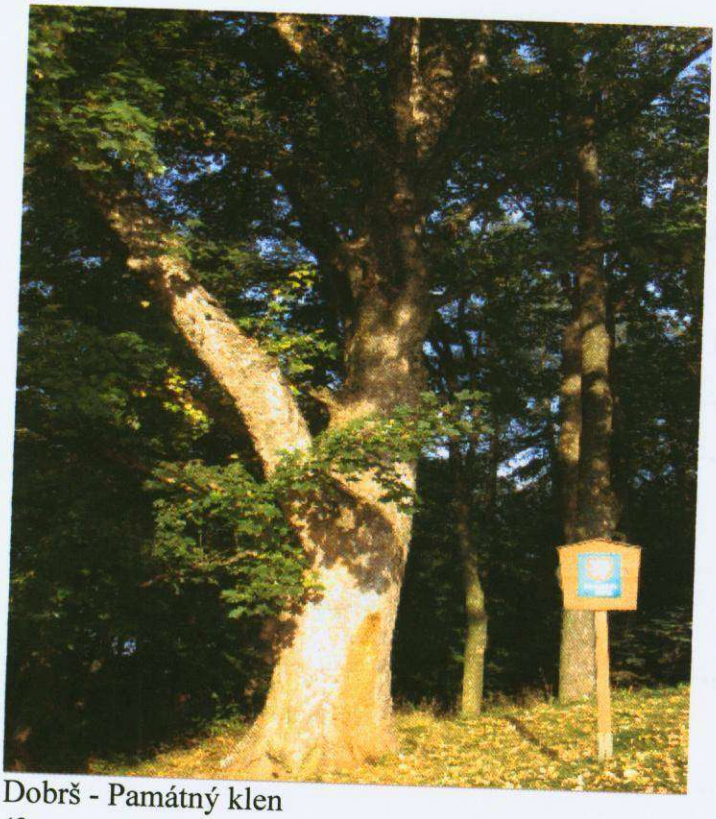
A když pomalu opět přichází jaro,
slunko svítí tepleji,
vzduch je příjemný, vítr je teplounký,
jsem odpočatý,
připraven probudit se ke koloběhu života,
probudit se.

Toto poznání si vezmu s sebou,
když se pomalu opět proměňuji v sebe,
neboť já jsem...

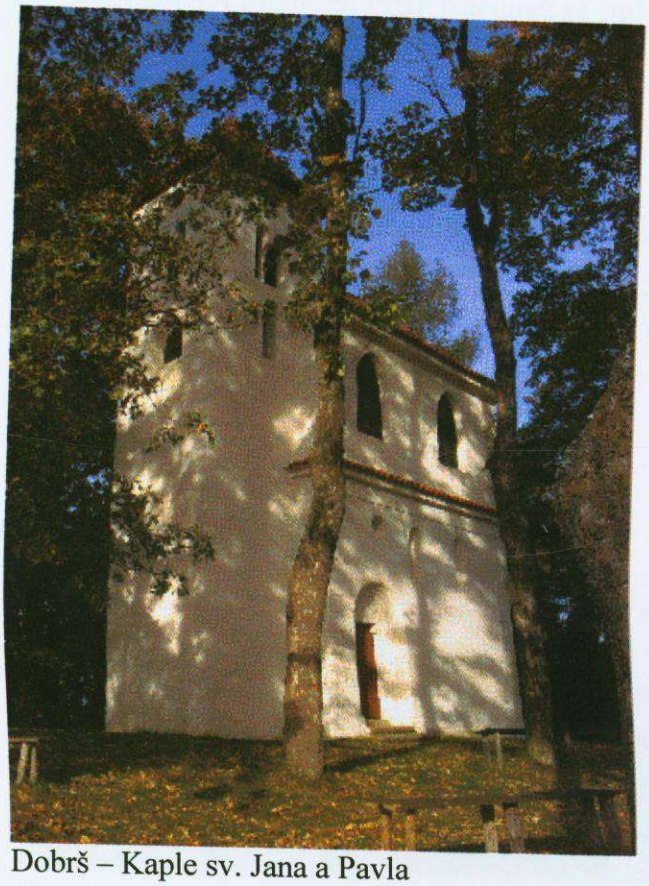
A co já nyní učiním?
Poděkuji svému stromu,
od kterého jsem se mohl tolik naučit.
A když mu poděkuji,
pomalu se vracím s dobrým pocitem zpět
na povrch svého skutečného „Já".

ZDE A NYNÍ.

(Kolektiv, 2003)

Dobrš - Památný klen
(foto autorka)

Dobrš – Kaple sv. Jana a Pavla
(foto autorka)

PŘÍLOHA 18:

Sídlo rytíře Koce

1. **V čem našel kníže Oldřich, podle pověsti, zálibu?**

.....

2. **Jak se jmenovala Oldřichova druhá žena a kde ji potkal?**

.....

.....

3. **Jak se jmenoval Oldřichův syn?**

.....

4. **Z jakého rodu pocházel kníže Oldřich?**

.....

5. **Jaký byl znak rodu Přemyslovců?**

.....

.....

6. **Čím byl původně rytíř Koc, než se stal rytířem?**

.....

.....

7. **Jak vypadal znak rodu Koců z Dobrše a proč?**

.....

.....

Dobrš – Tvrz
(foto autorka)

PŘÍLOHA 19:

Malá vánoční abeceda

A – Advent

Samotným svátkům vánočním předchází čtyřtýdenní doba adventní. Začíná nedělí nejbližší 30. listopadu. Advent bychom měli prožívat rozhodně jinak, než jak prožíváme obyčejné, všední dny. Měl by nás vést k celkovému zklidnění a utišení se, měli bychom dodržovat půst, nebo alespoň střídmost v jídle. V katolických kostelích (ale i u nás doma) se objevují adventní věnce se čtyřmi svíčkami. Každý týden se zapaluje jedna nová. Adventní doba končí večer 24. prosince. Během adventu bychom se měli vyvarovat záludných a nenávistných činů,ale i zlobných myšlenek.

B – Boží hod

Přestože mnoho z nás považuje za nejdůležitější den Vánoc Štědrý den a hlavně Štědrý večer, není tomu tak. Ve skutečnosti se jedná o pouhý předvečer narození Ježíše Krista. Křesťanské Vánoce a s nimi spojené oslavy nastávají až 25. prosince – na Hod boží vánoční. To je den Kristova narození.

C – Claus, Santa Claus

Ačkoliv původ legendy o Santa Clausovi není ověřený, historici často citují příběhy ze 4. století o Nicolasovi, prvním biskupovi v Myře v Malé Asii. Svatý Mikuláš byl známý svou laskavostí k dětem a podporou potřebným. V dánské a německé kultuře, které legendu převzaly, byl biskup nazýván Sinter-klass, Sint Nicoloses a pak Santa Claus – svatý patron malých dětí. Dnešní podobu Santa Clause vytvořil v roce 1931 výtvarník Haddon Sundblom výtvarník Haddon Sundblom pro vánoční reklamní kampaň Coca-Coly.

D – Dárky

Ve středověku Vánoce nebyly vůbec tichými svátky rozjímání. Naopak, byla to bouřlivá oslava zimního slunovratu, kterým končilo období přibývání noci a začínalo narůstání dne. K začátku každého nového období se vázaly i věštby, jaké toto období bude, ale i prakticky, jimiž se lidé snažili nastávající čas ovlivnit. K tomu sloužily především dary, které symbolizovaly dobrý začátek, úrodu a radost. Dárky nosily posvátné bytosti, většinou personifikace svátků. Byli to: Barborka, Mikuláš, Matička, Ambrož, Lucie, Perchta a Ježíšek.

E – Evropské Vánoce

Mají mnoho společných rysů. Ale kupříkladu francouzský Štědrý den je spíše Silvestr, v Itálii je 24. prosinec pracovním dnem, dárky se tu dávají až pětadvacátého. V Norsku je zato takzvaný Boží klid už od 21. prosince.

F – František

Není to jen jméno mnoha slavných mužů, je to i název nenápadného černého kousíčku čehosi, co po zapálení krásně doutná a vánočně voní.

G – Gurmánské vánoční speciality

Jsou si v mnohém podobné. Ale kupříkladu k anglickým Vánocům patří plumpuding. O Vánocích ho rozváží poštovní letadlo do všech zemí, kde Angličané žijí; říká se mu pudinkový expres. Ovšem kromě Britů si na pudinku z ledvinkového tuku, mrkve a rozinek nikdo příliš nepochutná.

H – Hvězda vánoční

Mezi vánočními rostlinami je vánoční hvězda skoro nejoblíbenější. Pochází ze Střední Ameriky. Je to pozoruhodná rostlina hlavně tím, že to, co se nám líbí nejvíce, nejsou nádherně červené květy, ale nádherně zabarvené listy.

J – Jmelí

Jak se dochovalo v knihách Římana Plinia, keříky jmelí považovali již keltští druidové za bylinu seslanou z nebe a pod mohutnými duby věnčenými jmelím konali své posvátné obřady. Pro nás je to o Vánocích symbol zdraví a štěstí. A kdo se pod jmelím políbí, pocítí lásku.

K – Kaktus vánoční

Tento kaktus právě o Vánocích krásně rozkvétá. Jakmile k tomu dojde, rostlinu pravidelně mírně zaléváme, denně ji rosíme a teprve po odkvětu zálivku omezíme.

L – Lucie

V Babičce Boženy Němcové je zmínka o Lucii, jež chodila na svůj svátek 13. prosince bíle oblečena, v košíku nosila vařečky a těmi tloukla přes prsty špatné přadleny; dobré naopak pochválila. Na Slovensku chodívala Lucie až do Vánoc a obdarovával hodné a poslušné děti.

M – Mikuláš

Svatý Mikuláš je dodnes ve východních církvích nejdůležitější postava po Bohu.

N – Noël

Noël je dobrým duchem dětí kupříkladu v Peru. Plní vánočními dárky jejich botičky, ale jen ty opravdu dobře vyčištěné a naleštěné.

O – Ondřej

Svatý Ondřej má svátek 30. listopadu a v této první adventní noci bylo odjakživa v představách lidí možné zkoumat budoucnost. Do nádoby se studenou vodou se lilo olovo roztavené na lžíci. Z jeho kousků, tvarů i podob usuzoval každý na svůj osud. Házely se pantofle, hádalo se z třísek, plavila se světýlka. Nyní mnohé z těchto milých zvyklostí provádím na Štědrý den.

P – Půst

Držet se má na Štědrý den a je za něj slibovaná odměna: uvidíme zlaté prasátko. Tento obyčej pochází ještě z období Keltů, kdy bylo prase kultovní zvíře a vidět ho znamenalo štěstí, bohatství a hojnost.

R – Ryba vánoční

Také jste si všimli, že kapr chutná nejlíp o Vánocích?

S – Skořápky

Pouštění skořápek je štědrovečerní hra, díky níž zjistíme, jak to s námi bude v budoucnu. Budoucnost odhadneme podle plavby skořápek. Komu dopluje od kraje mísy nejdál, dostane se příští rok do světa, zůstane-li skořápka u břehu, stráví její vlastník rok za pecí. Potopí-li se skořápka, čeká majitele špatný osud.

T – Třebechovický betlém

Nejkrásnější betlém v moc hezkém Muzeu betlému v Třebechovicích pod Orebem.

V – Vánoční stromek

Rozsvícený vánoční stromek je nepochybně nejdůležitějším vánočním symbolem, ale zdobení stromků je vlastně zvyk celkem nový, který k nám přišel v minulém století z Německa. Naši předkové však dokázali slavit Vánoce i bez stromků s takovou nápaditostí a pohodou, že bychom se od nich dnes měli učit.

Z – Zvyky

Vánoční zvyky mají v každé zemi jinou formu. Ale jedno mají společné všude. V době vánočních svátků se také díky nim otvírají lidská srdce. Právě o Vánocích lidé více vnímají i cítí lidskou bolest a strádání.
(Rodová, pers. comm)

Národní kulturní památka - Třebechovický betlém
<http://mesta.obce.cz/trebechovice-pod-orebem/foto.htm>

PŘÍLOHA 20:

Koledy

Rolničky

1. Sláva, už je sníh, jedem na saních,
kluci křičí, zvonek zní, jenom táta ztich.
Kouká na syna, uši napíná...
Co to slyší v rolničkách?
Na co vzpomíná?

R: Rolničky, rolničky, kdopak vám dal hlas?
Kašpárek maličký nebo děda Mráz?
Rolničky, rolničky, co to zvoní v nich?
Mamінčiny písničky, Vánoce a sníh.

2. Zvonky dětských let, rozezvoňte svět!
Těm, co už jsou dospělí, ať je znova pět!
Zvoňte zlehýnka, stačí chvilinka:
Vzpomínka jak rolničky v srdci zacinká.

R:

Jak jsi krásné neviňátko

1. Jak jsi krásné neviňátko, prostřed bídy nebožátko,
před tebou padáme, dary své skládáme.
2. Já ti nesu dvě kožičky, by zahřáli tvé nožičky,
já zas trochu mlíčka, by kvetla tvá líčka.
3. Já ti nesu veselého, beránka ze stáda svého,
s ním si můžeš hráti, libě žertovati.
4. A co my ti nuzní dáme, darovati co nemáme,
my ti zadudáme, písně zazpíváme.
5. Pastuškové mu dudají, zvuky dud sa rozléhají,
slavně dudy dujú, všeci prozpěvujú.
6. Měj se dobře, Jezulátko, přespanilé pacholátko!
S tebou se loučíme, Bohu poroučíme.

Půjdem spolu do betléma

1. Půjdem spolu do betléma, dudaj, dudaj, dudaj dá!
R: Ježíšku, panáčku, já tě budu kolíbati,
Ježíšku, panáčku já tě budu kolíbat.
2. Začni, Kubo, na ty dudy: dudaj, dudaj, dudaj dá!
R: Ježíšku, panáčku, ...
3. A ty Janku, na píšťalku, dudli, tudli, dudli dá!
R: Ježíšku, panáčku, ...
4. A ty, Mikši, na housličky: hudli, tydli, hudli dá!
R: Ježíšku, panáčku, ...
5. A ty Vávro, na tu basu: rum, rum, rum, rum, ruma dá!
R: Ježíšku, panáčku, ...

ánoce přicházejí
.Vomáčka/Z.Borovec)

:
ánoce, Vánoce přicházejí, zpívejme
átelé,
roce Vánoce, Vánoce přicházejí, šťastné
veselé.

Proč si děda říct si nedá,
tluče o stůl v předsíni,
a pak běda,marně hledá
kapra pod skříní,

aše teta peče léta na Vánoce
nočku,
reptáme aspoň máme něco pro
čku.

Bez prskavek tvrdil Slávek
na Štědrý den nelze být
a pak táta s minimaxem
zavlažoval byt.

hle ryby neměly by maso míti
nou kost, říká táta vždy, když
vátá na pohotovost.

Jednou v roce na Vánoce
strejda housle popadne,
eho vinou se z nich linou
tóny záhadné.

ejdu vida děda přidá „Neseme
m noviny,"
nž prakticky zničí vždycky večer
linný.

A když sní se,co je v míse,
elevizor pustíme,
v jizbě dusné všechno usne
k blaženosti mé.

ně se taky klíží zraky, bylo toho
chu moc,
me na rok na klid nárok, zas až
Vánoc.

R:

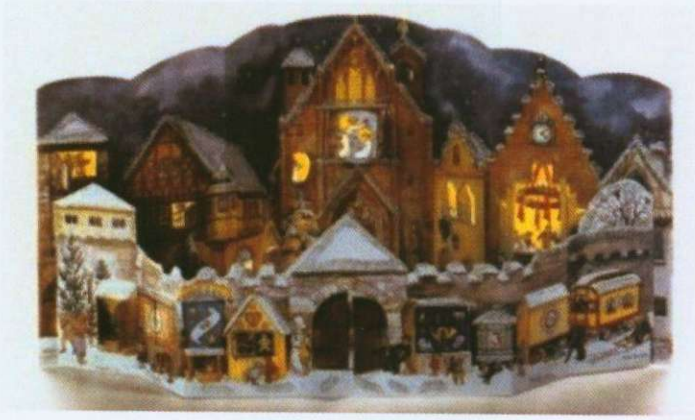
Bílý vánoční slon
(Dagmar Patrasová)

R: Bim bam, bim bam, zní z věží a sněží,
Bim bam, bim bam, už vánoční nastává čas.
1. Nám jedenkrát do roka nosívá sny bílej slon.
Tmou noční mu na cestu vyzvání kostelní zvon.
Zvon stoletý na věži má v noci sváteční hlas.
Když bílej slon přichází vánoční nastává čas.
R:
2. Slon vyprávět dětem jde o tom co dovede mráz.
Jak tužkou svou na okna vykreslí krásu všech krás.
A o tom že prskavky když si chtěj na stromku hrát,
tak prskají po sobě až zbyde z každé jen drát.
R:
3. Nám jedenkrát do roka nosívá sny bílej slon.
Tmou noční mu na cestu vyzvání kostelní zvon.
Když jednou prý u lesa zajíček hlasitě kých,
slon bílý se rozplynul a zvon pak vítal jen smích.
R:

<http://www.vira.cz/vanoce/koledy.php>.

PŘÍLOHA 21:

Adventní kalendář

Adventní kalendář z tvrdého papíru
<http://www.cesketradice.cz>

Mašinka s vagónky
Pomůcky:

- 26 krabiček od čaje (na mašinku 2 krabičky + krabička od zápalek na komín)
- tvrdý vroubkovaný papír různých barev
- tvrdý hladký papír různých barev
- kokosové vlákno barevné nebo přírodní
- lepidlo
- nůžky
- kružítko
- pravítko, provázek s jehlou

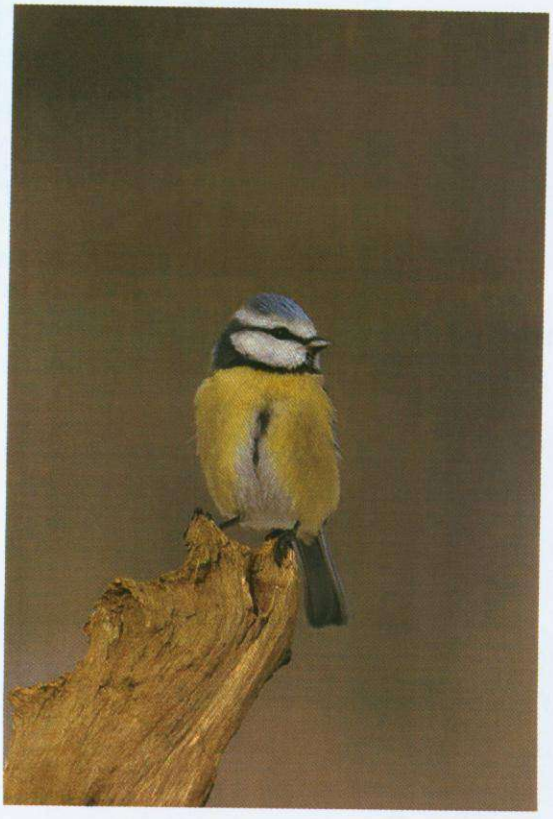
Mašinka s vagónky
(foto autorka)

Postup:

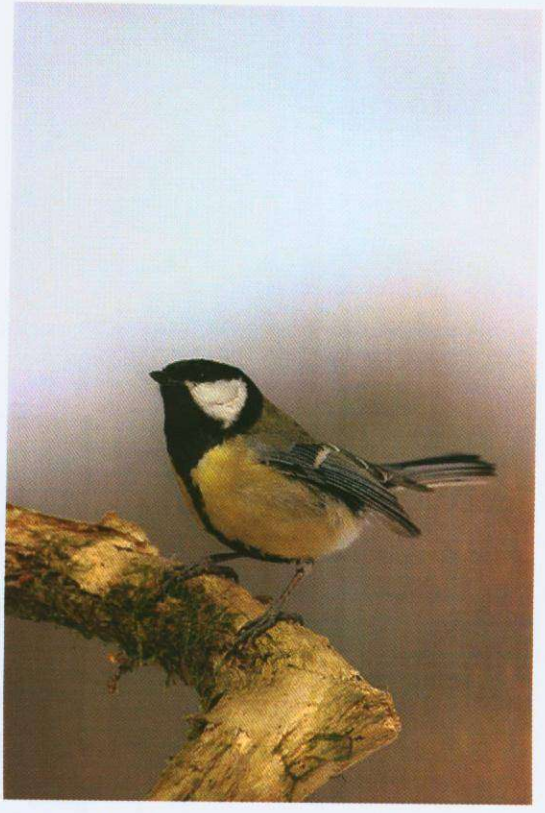
1. Každý žák si olepí tvrdým vroubkovaným papírem svou krabičku. Kružítkem vytvoří a vystřihne čtyři barevně kontrastní kolečka a na vagónek přilepí lepidlem. (Vagónky mohou být olepeny i tvrdým papírem)
2. Každý žák si na tvrdý hladký papír obkreslí podle šablonky hvězdu, vystřihne ji a nadepíše podle pokynů vyučujícího datum.
3. Učitel vyrobí hlavní mašinku – Jedna krabička se rozpůlí a přilepí na druhou krabičku, která je na stojato. Dle vkusu se mašinka olepí. Z olepené krabičky od zápalek se vyrobí komín. Kružítkem se vytvoří dvě větší kolečka a čtyři menší (stejné jako na vagónku) a přilepí se. Všechny kolečka musí být stejně vysoko.
4. Učitel spojí mašinku s vláčky provázkem. Za každou mašinkou udělá uzlík.
5. Žáci natrhají nebo nastříhají kousky kokosového vlákna a vloží do vagónků.

PŘÍLOHA 22:

Ptáci v zimě

Sýkora modřinka
<http://www.fotoaparat.cz/image/6949>

Sýkora koňadra
<http://www.fotoaparat.cz/image/6946>

Sýkora uhelníček
< http://www.prirodainfo.cz/pictures/fototydne/2005>

Vrabec domácí

< http://www.prirodainfo.cz/pictures/fototydne/2005>

Kos černý

<http://www.naturfoto.cz/kos-cerny-fotografie>

Pěnkava obecná

<http://ptaci.webzdarma.cz>

PŘÍLOHA 23:

Veverka Zrzečka

POZNÁŠ, KDO JSEM?

Ještě toho o světě moc nevím. Rozlousknutí ořechu mi dá spoustu práce, při honičkách ve větvích se mi občas smeknou nohy, jsem někdy až nebezpečně zvědavá. Zkrátka my mláďata sotva odrostlá hnízdu máme těžký život. O tom se, vám, lidským mláďatům, ani nezdá. Naštěstí mě příroda vybavila spoustou užitečných darů. Ostré drápky se pevně zachytí na kůře stromů. Silné zadní nohy mi umožňují rychlé hopkání po zemi i odvážné skoky z větve na větev. Huňatým ocasem udržuji rovnováhu, kormidluji skoky a brzdím pády. Mám srst má zrzavou barvu, ale některé mé přítelkyně mají i tmavou srst.

Pěkné kulovité hnízdo z větviček a listí si stavím vysoko ve větvích. Někdy se mi zalíbí v dutině stromu, kterou si měkce vystelu. V hnízdě přečkávám nepříznivé počasí, zejména v zimě. Dvakrát ročně zde přivádím na svět mláďata. Žiji ve všech lesích i v městských parcích.

V jídle si moc nevybírám. Nejvíc mi chutnají semena stromů, zejména jehličnatých. Posadím se na větev se šiškou v tlapkách a odtrhávám z ní šupiny, až zbude jen holé vřeteno s několika šupinami na konci. Taky v zahradách kradu lískové a vlašské ořechy. Ráda sbírám houby, některé si i suším na větvičkách. Kromě toho nepohrdnu ani housenkou a občas vyplením nějaké ptačí hnízdo.

Mým nejbližším příbuzným je sysel. Žije ve stepích a je čím dál vzácnější. V lesích ale potkáte jiné hlodavce, například plchy. Jsou to roztomilá stromová zvířátka, která prospí nejen celý den, ale i celou zimu. Živí se také různým semeny a oříšky a nade všechno milují sladké ovoce. Plšík lískový si staví malé hnízdo podobné mému.

Mám ale jednoho úhlavního nepřítele: kunu. Šplhá a skáče po stromech stejně obratně jako já, jen na nejtenčí větvičky se za mnou neodváží. Pak se ještě musím mít

na pozoru před jestřábem a v noci před výrem. Mé hnízdo občas vyplení straka nebo toulavá kočka.

(Montmorillonová, 1996)

Veverka obecná

<http://.priroda.cz/lexikon.php?detail=85>

O REZATÉ VEVERCE

Prosincová starost

Na Rezce leží prosincová starost. Vyběhla dnes ráno shánět něco k snědku, a i když proběhla Hřibák křížem krážem, našla jenom:

1) jednu scvrklou houbu
2) tři zapomenuté oříšky, z toho jeden prázdný
3) několik napůl vyhlodaných šišek
4) a jednu zmrzlou švestku na větvi.

Z jídelníčku zimy denně něco zmizí. Ale v prosinci už Rezka není mlsná. Poctivě spořádala všechno, co dnes našla, a vyplivla jen olízanou malou pecičku.

PRVNÍ SNÍH

A je to tady! Ráno ležel na strništi kobereček sněhu. Rtuť teploměru bloudí kolem nuly. Když vyleze slunko, protáhne se. Ale slunko zajde a rtuť se honem schoulí pod nulu.

Je půlka prosince. Pro lesní zvěř přišel nejhorší čas roku. Už se blíží opravdová zima. Přijde hlad a mrazy. Rtuť se bude den ode dne scvrkat, až z ní zbude jen stříbrná nitka jako mrazem ojíněná větvička.

TUHÁ ZIMA

A opravdu zima brzo přišla. Nebe bylo bílé samým sněhem a sypalo ho rovnou na Hřibák. Tři dny trvala metelice. Tři dny svištěl vítr. A když si sníh lehl, byly ho všude husté závěje.

REZKOVI SNĚŽÍ MEZI UŠI. JAK VYPADÁ TEĎ V ZIMĚ REZKŮV DEN

Rezek se probudil, vylezl z vyhřáté dutiny a žasne. Co se to stalo? Kolem to vypadá docela jinak nežli včera. Je to vůbec Hřibák? Pravda, kdysi dávno nějaký sníh viděl, ale kdo si to má pamatovat celý dlouhý rok!

Teď už nebude celé dny pobíhat jak v létě. Už se mu nechce vstávat za východu slunce. Vlastně se mu nechce vstávat vůbec. Ven vyběhne jen pro ten kousek jídla a zbytek času se vrtí na polštáři z trávy, choulí se pod chvost a nejraději spí.

ZIMNÍ SPÁČI

Rezek není jediný, kdo zkouší zimu zaspat. Na řádu zvířat padl těžký spánek a ona prospí čtvrt roku jako dlouhou noc.

Spí jezevec, spí medvěd Občas se ale probudí, proběhnou se po Hřibáku, provětrají si kožich a zas zalehnou.

Spí svišť, spí netopýr, spí sysel. Ti usnuli spánkem ještě hlubším. Znehybněli, ztuhli, jsou studení jako led v rybníce a nemíní se vzbudit, dokud nezačne jaro. Co taky teď na Hřibáku? Jenom spěte. Ještě máte čas.

KOHO LIDÉ KRMÍ

Paní Malinová prošla po Hřibáku a rozvěsila po stromech kousky loje pro sýkorky koňadry. Pan Malina objíždí krmelce a jesle a vozí kupky sena pro srnce a jeleny. Malí ptáci mají nachystané drobky. Městské veverky hopkují parkem a lidé je lákají na oříšky. Ale Rezky z hřibáku nedostanou od nikoho nic.

TUKOVÁ PODŠÍVKA. KOLIK JEŠTĚ ZBÝVÁ DO NOVÉHO ROKU

Rezka leží v hnízdě obtočená chvostem. Chvílemi spí a chvílemi je vzhůru. Rezek leží ve své staré bříze. Neviděli se už mnoho týdnů. Možná na sebe dávno zapomněli. V zimě je skoro každý na Hřibáku sám.

Teď přijdou vhod zásoby pod kožíškem! Ještěže léto bylo dobré. Veverky stravují tukové podšívky a hubnou. Včera byl Silvestr. Lidé už vstali do nového roku. Ale v lese

přijde Nový rok teprve s jarem. Kdo chce přežít zimu, musí přečkat ještě víc než osmdesát dní (Fischerová, 1989).

PŘÍLOHA 24:

Legenda o sv. Barboře

Vypráví se, že otec Barbory byl bohatý turecký šlechtic, který velmi pečlivě střežil její ctnost. Nechal ji zavřít ve věži, kde měla sice pohodlí, ale přece jen nebyla svobodná. Jeden ze sloužících byl tajný křesťan, ten Barboru obrátil na křesťanskou víru. Nechala se tajně pokřtít. Otec nenáviděl křesťany. Jednou u ní našel kříž a velmi se rozezlil. Barboře se sici podařilo z vězení ve věži utéct, ale byla prozrazena pastýřem a ze skal, kde se ukrývala, dovlečena zpět. Bůh potrestal udavačského pastýře a jeho stádo ovcí proměnil v luční kobylky. Otci se však nepodařilo přinutit Barboru, aby se křesťanství zřekla. Soudci, kteří v té době krutě pronásledovali křesťany, ji odsoudili k smrti, ale předtím ji podrobili krutému mučení. Popravu provedl její vlastní otec – uťal jí hlavu. Neunikl však božímu trestu, zabil ho blesk. Cestou na popravu prý Barbora utrhla větvičku, která uprostřed zimy rozkvetla, dala tak pravděpodobně podnět k pověrám praktikovaným dodnes.

Tato statečná dívka se stala světicí a bylo jí zasvěceno mnoho kostelů, kaplí a zvonů. Svatou Barboru vídáme často zobrazenou společně se svým vězením – věží, také s mečem, jimž byla popravena. Ochraňovala také mnohá řemesla i povolání. Zejména ji uctívali horníci. Nejznámější chrám zasvěcený svaté Barboře je v hornickém městě Kutná Hora.

(Šottnerová, 2005)

Svatá Barbora, Pochůzky Barborek, kvetoucí barborky
<http://www.cesketradice.cz>

Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře
(foto autorka)

Pranostiky:

Svatá Barborka, vyhání dřevo ze dvorka.

Jaké je počasí na sv. Barboru, takové bývá až do Vánoc.

Na svatou Barboru saně do dvoru.

Po svaté Baruši střez nosu i uší!

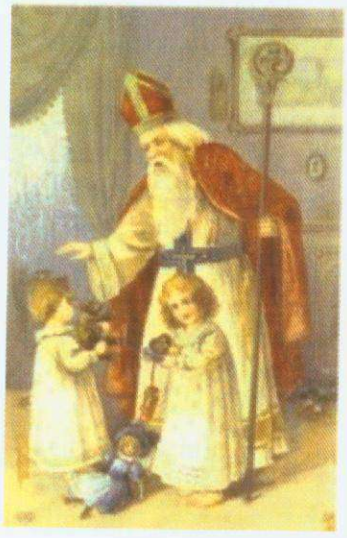
Snese-li led o svaté Barboře hus, snese o Vánocích vůz.

O svaté Barboře ležívá sníh na dvoře.

Má – li svatá Barora bílou zástěru, bude v příštím roce hodně trávy.

(Šottnerová, 2005)

PŘÍLOHA 25:

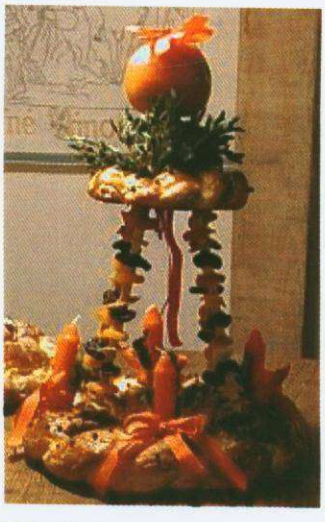

Sv. Mikuláš
<http://www.cesketradice.cz>

Mikulášský průvod
<http://www.cesketradice.cz>

Vrkoč
<http://www.pis.cz/cz/vanoce/vanocni_tradice>

Básničky pro Mikuláše

NA MIKULÁŠE – *Jiří Žáček*
Už je zima, už je čas –
Mikuláši mají sraz.
Jeden půjde rovnou k nám.
Bude bručet –
však to znám.
Číhni se mu na boty:
„Ahoj, táto,
jsi to ty?“

Mikuláš ztratil plášť
Mikuláška sukni,
Hledali, nenašli,
Byli oba smutní.
(lidová)

Černá Máry,
Skoč do jámy!
Kdo tam je?
Čert tam je!
Co tam dělá?
Vaří kaši!
Čím ji mastí?
Kolomastí!
Čím ji jí?
Lopatou!
(lidová)

Mikuláši - *Hanuš Sedláček*
Mikuláši, už se práší
na ulici bílý sníh,
neseš-li nám svoje dárky,
přivez nám je na saních!

Až Tvůj zvonek zahlaholí,
bude u nás radost, smích,
bude u nás jako v ráji,
třeba venku padá sníh.

Mikuláši, ať se práší
snížek v celé krajině,
s Tebou přijde radost dětem
v každé české dědině.
(Šottnerová, 2005)

PUNČOŠKA - *Zuzana Kopecká*
Ležela za oknem,
ležela punčoška.
Povídal Pepíček,
že už se nedočká!
Zazvonil zvoneček,
Pepík hned utíká.
Našel tam dáreček:
z perníku čertíka.
Kdopak to naložil?
Vždyť ho znáš!
No přece Mikuláš!

Mikuláši, Mikuláši,
sníh se na tvé vousy snáší,
bílé vousy, bílý plášť,
copak pro nás máš?
(lidová)

Má palici chlupatou!
Není lepší na tom světě
jako čertům v pekle,
ve dne v noci přikládají,
pěkně sedí v teple.
Nikomu tak dobře není,
Jako je těm v pekle:
Dříví nikde nekupujou
A sedají v teple.
(lidová)

Mikuláš - *Antonín Jaroš*
Strejček náš Mikuláš
plný pytel nese,
celý je ohnutý,
hlava se mu třese.

Oříšky, jablíčka,
taky kousek uhlí,
nežli to roznese,
bude celý ztuhlý.

Jihočeský ježek:

Potřebujeme:
jablka, sušené švestky, oříšky, mandle,....
stříbrné a zlaté papírky
pozlátko
jedlové či smrkové větvičky, 3 dřívka stejné velikosti (na podepření jablka)

1. Podepřeme třemi dřívky velké jablko.
2. Zapícháme do něho ve dvou řadách kratší dřívka - připomíná teď hvězdu.
3. Do mezer zastrkáme oříznutou špičkou zelené smrkové nebo jedlové větvičky
4. Na konec dřívek nabodneme švestky, oříšky, mandle, hrozinky nebo malá jablíčka.

PŘÍLOHA 26:

Sv. Ambrož – patron včelařů

Sv. Ambrož
<http://www.budweb.cz/vcelari/index.htm>

Přestrojený Ambrož
<http://www.cesketradice.cz>

VČELÍ PEXESO

Aksamitník rozkladitý

Aksamitník rozkladitý

Heřmánek pravý

Heřmánek pravý

Hluchavka nachová

Hluchavka nachová

Chrpa modrák

Chrpa modrák

Jetel luční

Jetel luční

Lípa srdčitá

Lípa srdčitá

Měsíček lékařský

Měsíček lékařský

Blatouch bahenní

Blatouch bahenní

Orsej jarní

Orsej jarní

Mateřídouška obecná

Mateřídouška obec

Pampeliška podzimní

Pampeliška podzimní

Růže šípková

Růže šípková

Smetanka lékařská

Smetanka lékařská

Vrba jíva

Vrba jíva

Jabloň

Jabloň

Trnka obecná

Trnka obecná

<http://vcely.fotoweb.cz/>

PŘÍLOHA 27:

Sv. Lucie

Lucky z Budějovicka.

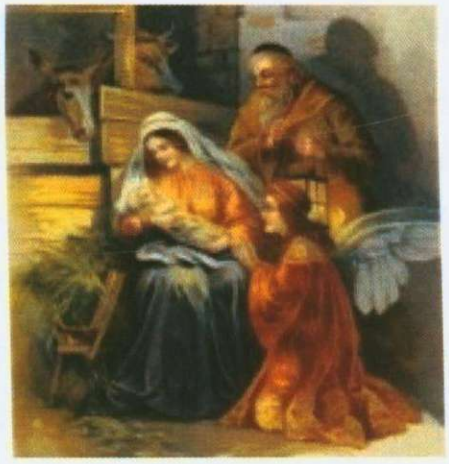
Lucky
<http://www.cesketradice.cz>

PŘÍLOHA 28:

Legenda o narození Ježíška

Malý Ježíšek se narodil podle biblického příběhu v městě Betlémě, kam se ze svého domova v Nazaretu vydali jeho rodiče Marie a Josef. Na dlouhou cestu se vydali poté, co římský císař vyhlásil sčítání lidí a jejich majetku, kvůli lepšímu vybírání daní. Aby sčítání proběhlo v pořádku, musel se každý hlásit ve městě, z kterého pocházel. Ve městě Betlémě nebylo té noci, kdy Josef s Marií došli, jediný volný nocleh a proto se na noc uchýlili v salaši nedaleko od městských bran. Tam také Marie porodila svého syna Ježíše. Namísto do kolébky jej uložila do jesliček, které jinak sloužili ke krmení dobytka.

Jako první se o narození Ježíše dozvěděli pastýři, kterým se zjevil anděl a zvěstoval, že se narodil spasitel. Pastýři se hned vydali na cestu, aby se novému králi poklonili. Z východu se s cennými dary vydali tři mudrcové, kterým cestu ukazovala jasně zářící hvězda. Oni mudrcové byli Tři králové a mezi dary které Ježíškovi nesli byla myrha, kadidlo a zlato. O narození budoucího krále se dozvěděl i král Herodes Veliký. Ze strachu o svůj trůn nechal okamžitě zavraždit všechny chlapce narozené v Betlémě. Josefovi a Marii se spolu s malým Ježíškem podařilo uprchnout do Egypta, odkud se vrátili zpět až po smrti Heroda (<http://www.cesketradice.cz>).

V Betlémě v chlévě
<http://www.cesketradice.cz>

PŘÍLOHA 29:

Ladovy Vánoce

A než jsem se nadál, přikvapily vždy Vánoce a s nimi nejkrásnější den v roc Štědrý den! Netěšíval jsem se na něj pro nějaké dárky – nikdy jsem nic pod strome nedostával – ale těšil jsem se na Vánoce pro tu obecnou krásnou náladu. Strome míval jsem jen malý a chudě vyzdobený, ale měl jsem vždy z něho třeba větší ra než děti, které měly stromy až do stropu. Stával na stole, upevněn do starého železn moždíře, aby se nepřevalil. Kolem dokola visely z něho řetízky z barevných papírů větvích cukroví v řasnatých papírcích a červená panenská jablíčka se rděla ve s zeleni. Na některých větvích byly různobarevné svíčky a nahoře svítila betlém hvězda, vystřižena z pozlaceného papíru. Ani nedovedu říci, jakou radost jsem m z toho skromně ozdobeného stromečku. Když bylo po večeři, která se stávala z če omáčky, připravené z perníku, sušených švestek, rozinek, mandlí, ořechů a sirup z „černého kuby" – vařené krupky se sušenými houbami – rozsvítil tatínek stromečku svíčky. V tu dobu obyčejně již také obecní slouha vytruboval po vsi vá koledu. Začínal vždy stejně u baráků dole pod pastouškou, ale jakmile jsme my zaslechly první veselé zvuky trumpety, vyběhly jsme hned ven, abychom t vytrubování dosyta užily od začátku až do konce. Od té chvíle, kdy se tichou vesnič rozlétly první jásavé tóny vánoční koledy, začínaly teprve vánoce doopravdy. slouhovo vytrubování bývalo nejkrásnější z celých vánočních svátků a všichni jsm na ně těšili již dlouho před Vánocemi. Někdy jsem chodil za slouhou od prvního ba až k poslednímu statku na druhém konci vesnice. Ta koleda se mi vždy tolik líbila jsme se jí prostě nemohl nabažit. Za vytrubování dostával všelijaké dárky, které j žena ukládala do veliké nůše. Bývalo jich tolik, že musila několikrát odběhnout dom odložit.

Na svatého Štěpána, či jak se dříve říkávalo „na prostřední svátek", od časn rána pobíhali vsí od statku k statku drobní koledníci.

Ze dvora zvučela sborem koleda:

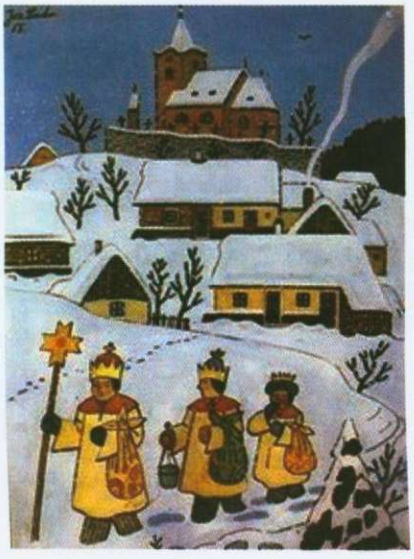
„Strunka, strunka,
zelená se louka,
pásli tam dva pastýři, jedli kaši z hrnka."

Sotva koledníci doříkali a dostali jablka, ořechy, kousky vánoček i nějaký ten krejc honem zase spěchali jinam, aby toho co nejvíce zběhali. Někteří měli už tak nacpa uzlíky, že je sotva vlekli, a přece ještě chtěli i všecky kapsy naplnit všemi da vzácného dne. Koledování bývalo výsadou jen chudých dětí a některým bylo tě několik vykoledovaných mlsku jediné, co o vánočních svátcích užily.

A tak končil vždy rok za rokem. Každý rok to bývalo skoro stejné a jen někdy se st něco zvláštního, co děti radostně nebo smutně rozrušilo. Ale dětská duše při svý hrách naštěstí brzy na smutek zapomíná.

(Lada, 1987)

Tak Josef Lada popisuje Štědrý den v Hrusicích, kde prožil dětství a mládí své vánoč svátky, protože Vánoce , to byly pro něho především rodinné svátky. Dodnes na nás z jeho obrázků s vánoční tématikou dýchá ta krásná atmosféra Vánoc.

Tři králové, Štědrý večer
<http://www.radio.cz/pictures/osobnosti/lada_josef>

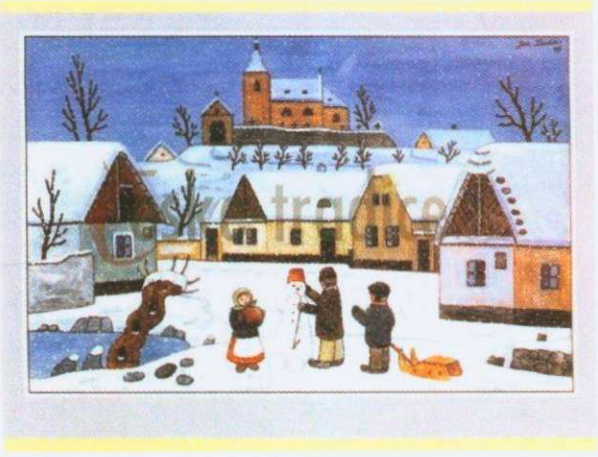

Okno s vánočním stromečkem, Slouhova vytrubuje

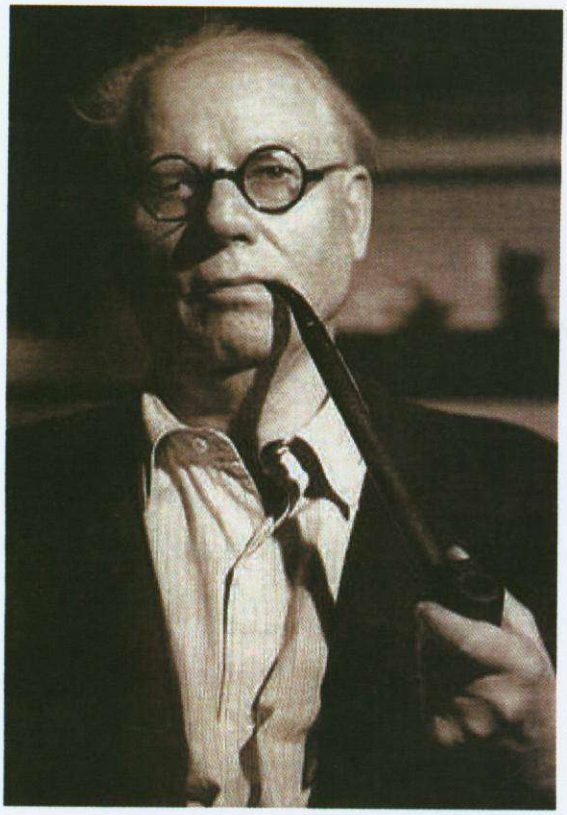
<http://www.radio.cz/pictures/osobnosti/lada_josef>

Ponocný a sněhulák, Děti v zimě

<http://www.cesketradice.cz>

Josef Lada

<http://www.radio.cz/pictures/osobnosti/lada_josef>

PŘÍLOHA 30:

Voňavé vánoční přání

SNĚHULÁK

Pomůcky:

- Tvrdý barevný papír (nejlépe modrý)
- kokosové vlákno
- sušený pomeranč
- skořice, badyán, nové koření
- větvičky ze stále zelených keřů
- lepidlo
- nůžky

Postup:

1. Každý žák si vystřihne tvar přáníčka (formátu A6 – do malé obálky), natrhá potřebné množství kokosového vlákna a stočí do tří koulí.
2. Na přání se nanese lepidlo a jednotlivé koule se přilepí.
3. Z půlky sušeného pomeranče se udělá sněhulákovi klobouk a ozdobí krempou ze skořice.
4. Z nového koření nebo pepře se udělají sněhulákovi oči, kousek pomeranče poslouží jako mrkev – nos a větší kuličky nového koření jako knoflíky.
5. Na koště poslouží jako násada malá větvička z keře a nahoru se přilepí pár drobných větviček. Takto připravená metlička se přilepí na přání. Spodek sněhuláka se může ozdobit dle libosti.

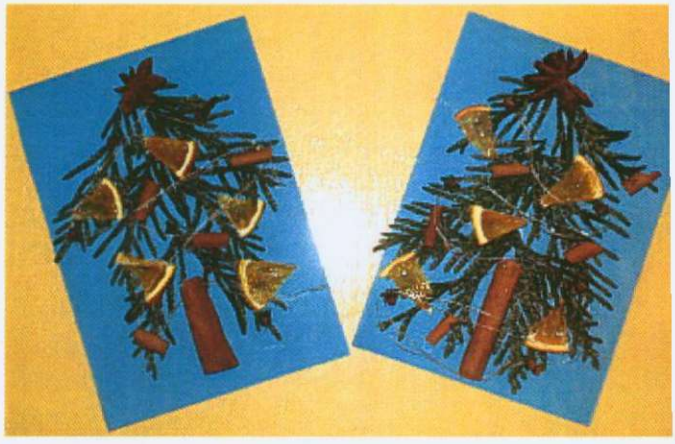

Sněhulák
(foto autorka)

STROMEČEK

Pomůcky:

- Tvrdý barevný papír
- kokosové vlákno
- sušený pomeranč
- skořice, badyán, hřebíček
- větvičky ze stále zelených keřů
- lepidlo nebo tavící pistoli
- nůžky

Stromeček
(foto autorka)

Postup:

1. Každý žák si vystřihne tvar přáníčka (formát A6 – do obálky)
2. Žáci si nastříhají vhodně velké větvičky (např. túje), tři řady pod sebou – dvě větvičky proti sobě.
3. Jako kmen poslouží skořice a jako vánoční hvězda badyán, jako ozdoby poslouží malé kousky pomeranče a skořice.
4. Stromeček žáci libovolně ozdobí a nakonec omotají kokosovými vlákny.